

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ORTADOĞU'DA
CASUSLAR SAVAŞI

NİLİ

NECMETTİN ALKAN

Kronik

NİLİ:
ORTADOĞU'DA CASUSLAR SAVAŞI
NİCMETTİN ALKAN

KRONİK KİTAP: 26
Osmanlı Tarihi Dizisi: 10

YAYIN YÖNETMENİ
Adem Koçal

EDİTÖR
Can Uyar

KAPAK TASARIMI
CUMBA.CO

KAPAK RESMİ
I. Dünya Savaşı Posteri, "Vadedilmiş
Topraklar Seni Bekliyor." 1916.

MİZANPAJ
Kronik Kitap

1. Baskı, Ağustos 2017, İstanbul

ISBN
978-975-2430-14-3

KRONİK KİTAP
Balçık Sk. №6, Gümüşsuyu
İstanbul - 34327 - Türkiye
Telefon: (0212) 243 13 23
Faks: (0212) 243 13 28
kronik@kronikkitap.com

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 34569

www.kronikkitap.com
   kronikkitap

BASKI VE CİLT
İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti
Merkez Mah. Atatürk Cad. Gök Sok. No: 1
34197 Yenibosna / İstanbul / Türkiye
Telefon: +90 444 62 18
Matbaa Sertifika No: 12531

YAYIN HAKLARI
Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak
kısa alıntılar dışında yayınevinden izin alınmadan
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

NECMETTİN ALKAN

Gümüşhane'nin Altuntaş Köyü'nde doğdu. 1990'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Tarih doktorasını Almanya'nın Albert Ludwig Üniversitesi'nde yaptı. Akademik kariyerine Öğr. Gör. Dr. olarak 2003 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde başlayıp, aynı üniversitede 2014'te Prof. Dr. oldu. Başlıca ilgi alanlarını ise Yakınçağ Osmanlı Tarihi, Osmanlı Modernleşmesi, Osmanlı-Alman Münasebetleri, Balkan Tarihi, Medeniyet Tarihi ve Tarih Felsefesi teşkil ediyor. Yayınlanmış 10'nun üzerinde kitabı, 100'den fazla makalesi ve 30'a yakın tebliği var. TRT 1'de yayınlanan *Filinta* dizi filminin tarih danışmanlığını yaptı. Günlük gazetelerde ve dergilerde makaleleri çıktı. TV programlarına katılan ve çeşitli şehirlerde konferanslar veren yazarın telif eserleri şunlardır:

Dağılan Yugoslavya Mozaikinde Bosna, Beyan Yayınlar, İstanbul 1995.
Die deutsche Weltpolitik und die Konkurrenz der Mächte um das osmanische Erbe. Die deutsch-osmanischen Beziehungen in der deutschen Presse 1890-1909, Lit Verlag, Münster 2003.

Avrupa Karikatürlerinde II. Abdülhamid ve Osmanlı İmajı, Selis Kitaplar, İstanbul 2006.

Mutlakiyetten Meşrutiyete II. Abdülhamid ve Jöntürkler, Selis Kitaplar, İstanbul 2009.

Selanik İstanbul'a Karşı: 31 Mart Vak'ası ve Sultan II. Abdülhamid'in Tahttan İndirilmesi, Timaş Yayınları, İstanbul 2011; 2. Baskı, İstanbul 2014.

Selanik'in Yükselişi: Jön Türkler Abdülhamid'e Karşı 1908 İhtilali, Timaş Yayınları, İstanbul 2012; 2. Baskı, İstanbul 2017.

Ve Selanik Düştü: 1912-1913 Balkan Savaşı ve Hezimet, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

Ali Şükrü Bey: Hürriyet Uğruna 39 Yıl, Trabzon Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2015; *Ali Şükrü Bey: Mücadeleye Geçen Bir Ömür*, 2. Baskı, Kronik Yayınları, İstanbul 2017.

Karikatürlerle Oryantalizm. Avrupa'nın Türk ve Türkiye Algısı, Selis Kitaplar, İstanbul 2016.

Ali Şükrü Bey'in Makaleleri. Medeniyet, Tarih ve Siyaset. Trabzon Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2016.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	9
I TARİHİ ZEMİN: ANTİSEMITİZM, SİYONİZM, YAHUDİ GÖÇÜ VE OSMANLI'NIN ALMANYA TERCİHİ	
Antisemitizm: Modern Yahudi Karşıtlığı	19
Siyonizm: Seküler Siyasî Milliyetçilik	23
Yahudi Göçü ve Aaronsohnlar: Örgüt Kadroları	26
<i>Alexander Aaronsohn: Yurtdışındaki Propagandacısı</i>	30
<i>Aaron Aaronsohn: Cemâl Paşa'nın Danışmanı ve Örgütün Diplomatı</i>	32
<i>Sarah Aaronsohn: Kadın Lideri</i>	35
<i>Absalom Feinberg: En Radikal ve Şâir Üyesi</i>	39
Osmanlı'nın Almanya Tercihi: İngiliz Desteğine Mâzeret	40
II "NİLİ" ÖRGÜTÜ	
Örgütün Kurulması: Gideon'dan NİLİ'ye	47
Şeması ve Üyeleri: Amatör Casuslar	58
İngilizlerle Temasa Geçilmesi: İsrail Yolunda Pazarlıklar	61
<i>Mısır'da İlk Temaslar: İngilizler İnanmıyorlar</i>	61
<i>Aaron Londra'da: Ve Pazarlıklar Başlıyor</i>	64
Casusluk Faaliyetleri: Aynı anda Çok Yönlü Propaganda ve İstihbarat	69
<i>Askerî-Stratejik Bilgilerin Elde Edilmesi: Kritik Zamanda</i>	
<i>Hayatî İstihbarat</i>	69
<i>Propaganda: Mağduriyet Ajitasyonu</i>	82
NİLİ'nin Sonu ve Üyelerinin Yakalanması: Güvercinler Ele Veriyor	84
Bölgede Casusluk Faaliyetleri ve İngiliz Başarısına Katkıları:	
İngilizler Müteşekkik	91

<i>SONUÇ</i>	95
<i>NİLİ KRONOLOJİSİ</i>	103
<i>KAYNAKÇA</i>	105
 III HATIRAT	
TÜRK ORDUSU'YLA FİLİSTİN'DE	113
Zikron Ya'akov	113
Orduda Zorunlu İstihdam	116
Alman Propagandası	122
Yol Yapımı ve Hizmetten Çıkarılma	125
Saklı Silahlar	128
Süveyş Kanalı Seferi	131
Çekirgelerle Mücadele	139
Lübnan	141
Filistin'de Yağmacı Bir Şövalye	146
Korkusuz Bir Macera	151
Kaçış	155
 IV GÖRSELLER	161
 <i>İNDEKS</i>	181

ÖNSÖZ

İNSAN hayatındaki küçük tesadüfler, ileride büyük kapıları açabiliyor. Çoğu zaman bu gerçeğin fark edilememesine rağmen, örnekleri günlük hayatta fazlasıyla yaşanabiliyor. Bu tespit, ilk cümlelerini okuduğunuz telif eserle doğrudan alakalıdır.

Bundan takriben 14 yıl önceydi. Almanya'nın Freiburg Üniversitesi Kütüphanesi'nden temin ettiğimiz küçük hacimli bir hâtıratı tercüme etmeye karar verdik. Amacımız, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı sırasında Filistin ve çevresi hakkında ilginç iddiaları gündeme getiren ve duruma göre de bilgiler veren bu kitabın, Türk okuyucusunun istifadesine sunulmasıydı. Fakat sonrasında, bu kitabın aslında bundan takriben 103 yıl önce patlak veren Birinci Dünya Savaşı ve yine tam 100 yıl öncesinde vuku' bulan Filistin ve Suriye Cephesi'ndeki Osmanlı-İngiliz Savaşı hakkında çok önemli bilgilere ulaşılmasını sağlayacak bir kapı olduğunu fark ettik. Nitekim ardından yaptığımız araştırmalar neticesinde Osmanlı Ordusu'nun Filistin ve Suriye'de İngilizlere mağlup olmasının çok farklı bir hikâyesinin olduğunu gördük.

Buradaki hikâyeden kasıt, elbette tarihtir; tarihî bir olayın tam da kendisi ve bunun anlatılmasıdır. Bu kitap, 1915-1917 yılları arasında kurulan ve faal olan bir Yahudi casusluk örgütünü NİLİ'yi konu ediniyor. Çalışma, kurucularının Osmanlı vatandaşı Yahudi bir âileden Aaronsohn kardeşler ve üyelerinin tamamı Yahudi genci olan bu örgütün İngilizler lehine Osmanlı

Devleti aleyhine Filistin ve Suriye bölgesinde geniş çaplı casusluk faaliyetlerinde bulunduklarını anlatıyor. Osmanlı Yahudileri, bu faaliyetlerinin karşılığı olarak kadim Osmanlı coğrafyasının paylaşılması ve bölgenin sınırlarının yeniden çizilmesi sürecine dâhil olmuşlar; neticesinde amaçlarına ulaşmışlardı.

Bu telif eserin hazırlanmasında katkı sağlayanları burada zikretmek ve onlara teşekkürlerimi iletmek isterim. Her zamanki gibi bazı kitapları Almanya'dan temin edip ulaştıran kardeşim Resul Alkan'a, İngilizce tercümelerimi kontrol eden oğlum M. Tarık Alkan'a ve kızım F. Zehra Alkan'a, metni okuyarak düzeltmelerini ve yorumlarını paylaşan doktora öğrencilerim Emre Çelik ve Murat Yılmaz'a müteşekkirim.

Sizleri çalışmamızla baş başa bırakırken, maksadın hâsıl olması temennisiyle saygılarımızı sunuyoruz.

Necmettin Alkan

Haziran 2017

Trabzon

GİRİŞ

YERYÜZÜNDEKİ her şeyin bir tarihi olduğu gibi, bir araştırma eserinin de tarihi ve hikâyesi vardır. Aynı şekilde elinizdeki çalışma da bir tarihe ve hikâyeye sahiptir. Bu telif eserin kaleme alınmasının hikâyesi, yıllar öncesine Almanya'ya kadar geri gidiyor. Kısaca anlatalım.

Almanya'nın Freiburg şehrindeki Albert Ludwig Üniversitesi Kütüphanesi'nde katalog taraması yaparken Alexander Aaronsohn'un bir hatıratına rast gelmiştik. Hemen temin ederek 2003 yılında Türkçeye çevirdiğimiz bu hatırat¹, muhteva bakımından müellifinin 1915-1917 yılları arasında bir Osmanlı subayı olarak Filistin ve Lübnan bölgesinde görev yaptığı sıralarda gördüklerini anlatıyor. Bölgeyle ilgili tasvirlerin yanı sıra Osmanlı Devleti ve devlet adamları hakkındaki bazı bilgileri ve yorumları da ihtiva ediyor. Yazar özellikle Türk-Alman münasebetlerine ayrı bir yer ayırmış; bu konuya fazlasıyla temas etme ihtiyacı duymuş. Böyle bir tercihte bulunmasının nedeni, tarihi bir gerçeğin ortaya çıkartılmasından ziyade takip eden sayfalarda da görüleceği üzere yazarın çok farklı bir amaca sahip olmasıdır. Burada söz konusu bir hatırat, özellikle de propaganda amacıyla kaleme alınmış bir anı olunca hem Osmanlı tarihi ve hem de bölge gerçekleri bakımından çok da doğru olmayan bazı iddiaların da

1 Alexander Aaronsohn, *Türk Ordusu'yla Filistin'de. Bir Yahudi Askerin Birinci Dünya Savaşı Notları*, Necmettin Alkan (Ter.), İstanbul 2003.

aralara serpiştirilmiş olduğu göze çarpıyor. Takip eden bölümlerde de göreceğiniz üzere yazarın kendi siyasî maksadına hizmet eden abartılı bazı iddiaları ve yorumları kitapta yer alıyor.

Kitabın hikâyesine devam edelim. Hatırâtın yayınlanması-
nın ardından Popüler Tarih Dergisi'nin o sıralardaki bir editö-
rü, Alexander ve özellikle de ağabeyi Aaron hakkında bir makale
yazmamızı rica edince, Aaronsohn Âilesi'nin ilginç hikâyesinin
kapısı bizim için yavaş yavaş aralanmaya başlamıştı. Araştırma
ilerledikçe, Alexander'ın söz konusu hatırâtında Filistin ve çev-
resindeki seyahatleri vesilesiyle anlattıklarının çok ötesinde bam-
başka bir hikâyenin yaşandığı gerçeği ortaya çıkmıştı. Kendisi,
ağabeyi Aaron ve kız kardeşi Sarah ile birlikte kurdukları ve böl-
gedeki bazı Yahudi gençlerin de katıldığı NİLİ casusluk örgütü
çatısı altında yaptıkları istihbarat faaliyetleri sırasında dolaştığı
bölgeleri ve mekânları anlatıyormuş. Bunlar, buz dağının görü-
nen kısmı olarak adlandırılabilir; bilinmesinin ve öğrenilme-
sinin faydalı olacağını düşündükleri şeylerden başkası değilmiş.
Dile getirmediği; buz dağının görünmeyen kısmında çok daha
farklı bilgiler ve iddialar saklıymış. Geline bu nokta, elinizde-
ki çalışmanın fikrî alt yapısını teşkil etmiştir. Yazar, kurdukları
NİLİ casusluk örgütü, Filistin ve Suriye bölgesindeki Osmanlı
Ordusu'nun durumu, cephe gerisindeki ahvâl ve bölgedeki su
kuyularının yerleri gibi askerî ve stratejik hususlar hakkındaki
bilgilere hiç temas etmiyor. Elde ettikleri bu tür askerî ve stratejik
mahrem bilgileri çeşitli vasıtalarla İngilizlere ulaştırarak bu cep-
hedeki İngiliz galibiyetine ciddî bir destek sağlamışlardı. Böylece
Osmanlı Ordusu'nun Filistin bölgesinde İngilizlere yenilmesinin
nedenlerinden biri bu NİLİ istihbarat örgütü ve Aaronsohn kar-
deşlerin casusluk faaliyetleri olmuştu. Fakat o sıralardaki yoğun-
luktan dolayı konuya daha fazla eğilme fırsatı bulamamıştık.

Daha sonra 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı'nın 100. se-
ne-i devriyesi münasebetiyle Alexander Aaronsohn'un "*Filistin'de
Türk Ordusu'yla*" hatırâtının yeni baskısı gündeme gelince, bunu

yeniden yayınlanmasının pek de faydalı olmayacağını düşündük. Alexander'ın hatıratında zikrettikleri ile NİLİ istihbarat örgütünün faaliyetleri birlikte ele alınmalıydı. Alexander'ın anlattıklarının ardında hem bölge hem de yakın tarihimiz bakımından çok daha önemli bambaşka hikâyeler gizliydi. Başka bir ifadeyle de bu hatıratın mutfak bilgileri, aslında ilk casusluk faaliyetlerini teşkil ediyordu. Bunlar yan yana getirildiğinde ancak gerçek bir tarih kurgusu ortaya çıkabilirdi. Aksi takdirde hatırat eksik kalacaktı. Bu bütünlük çerçevesinde telif edilecek bir çalışma, Türk ve bölge tarihi açısından çok daha faydalı olacaktı. Bundan dolayı NİLİ hakkındaki araştırmalarla elde ettiğimiz bilgilerin söz konusu hatıratın birlikte yayınlanmasının konu bütünlüğü bakımından doğru olabileceğine karar verdik.

Kaldı ki Alexander'ın Amerika'da İngilizce olarak yayınladığı bu hâtıratın, altı dile tercüme edilerek Birinci Dünya Savaşı sırasında altı tarafsız devlette dağıtılması, bu kitabın da NİLİ'nin faaliyetlerinin bir başka alanı, yani propagandası olduğu anlaşıyor. Bu anlamda hatırat çok daha fazla ehemmiyet kazanıyor. Her ikisi bir bütünün, istihbarat faaliyetlerinin parçaları olarak değerlendirilmelidir. Daha da önemlisi tarihçilik açısından bakıldığında ise böyle bir çalışma, Osmanlı Devleti için Birinci Dünya Savaşı'nın sonucunu belirleyen iki önemli cepheden Filistin'de ve Suriye'de yaşananların bir kısmını ortaya çıkarmaya imkân verecektir. Böylece hem Filistin ve Suriye cephelerinde alınan mağlubiyetin nedenlerinden birini ve hem de bölge haritalarının çizilmesinde etkili olan o karmaşık pazarlıklar ve diplomatik görüşmeler hakkında yeni bilgilere sahip olunması sağlanacaktır.

Malum olduğu üzere, savaşlar sadece cephede askerler arasında cereyan etmez. Taraflar, cephelerde düzenli ordularıyla ve askerleriyle savaşırken; cephe gerisinde aynı taraflar arasında gizli, karmaşık ve gayr-i nizâmî bir mücadele yaşanır. Bu mücadele çok daha heyecanlıdır. Sivil, bürokratik, basın ve askerî alanlardaki aktörlerle günlük hayatın akışında pek de fark edilemeyen,

tamamen yeraltı yapılanmasından müteşekkil örgütlerle yapılan istihbarat ve casusluk faaliyetleri cephedeki sıcak savaşın nihâî sonucuna çoğu zaman etki eder. İyi bir istihbarat neticesinde düşman hakkında elde edilen mahrem bilgilerle sahaya sürülen askerlerin işi daha da kolaylaşır. Zîrâ artık düşmanın zayıf veya duruma göre kuvvetli yönlerinin bilinmesinden dolayı, sahada ki harekât, çoğu zaman bu yollarla elde edilen istihbarat bilgileri üzerinden yürütülür. Kısacası tasvir edilen bu çok aktörlü ve faktörlü gelişmelerin somut bir örneği, Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti ve İngiltere arasında Filistin ve Suriye Cephesi'nde birebir yaşanmıştır.

Romanya'daki zorlu hayat şartları nedeniyle kaçıp Osmanlı'ya sığınan ve Osmanlı vatandaşlığına geçerek Filistin'e yerleşen bir âileye mensup Aaronsohn kardeşler, tam da burada zikredilen casusluk faaliyetlerinin merkezinde yer almışlardı. Savaşın başlangıcında Osmanlı Ordusu'nda görevli olan ve aynı zamanda hatîrâtını kaleme alan Alexander, Cemâl Paşa'nın komutasındaki Dördüncü Ordu'da görevli ziraat mühendisi ağabey Aaron ve Zikron Ya'akov Köyü'nde yaşayan kız kardeşi Sarah ile birlikte Filistin ve Lübnan bölgesinde faal olan bir casusluk örgütü kurmuşlardı. Çok çeşitli yollarla Osmanlı cephe gerisinden topladıkları istihbaratı İngilizlere vererek, Filistin bölgesinde cereyan eden savaşın sonucuna İngilizler lehine etki etmişlerdi. Bu bilginin, yani bir âilenin böylesine bir casusluk şebekesiyle bu kadar özdeşleşmesinin, istihbarat tarihi açısından tek örnek olduğu iddia edilse yanlış olmaz. Bu anlamda Aaronsohnların bu istihbarat örneği fazlasıyla dikkat çekici bir araştırma konusudur.

Bu şekilde telif etmeye karar verdiğimiz ve ilk cümlelerini okumaya başladığınız bu eserin kurgusu ise şöyledir: Birinci bölümde, konu bütünlüğü açısından önemli olan Antisemitizm, Siyonizm, Filistin'e Yahudi göçü ve Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında Birinci Dünya Savaşı'na girmesi gibi bazı konular özetle ele alınıyor. Böylesi bilgilere yer verilmesinin nedeni NİLİ

gibi bir örgütün kurulmasına ve başarılı olmasına zemin hazırlayan siyasî, askerî ve sosyo-psikolojik nedenlerin okuyucuya sunulmasıdır. NİLİ'nin kurulması ve ilgili faaliyetleri ile bu örgütün çökertilmesi ikinci bölümü teşkil ediyor. Her iki bölümde de doğrudan bu konularla alakası olmasa da bazı kaynaklarda gündeme getirilen bir takım iddialara cevap niteliğinde konulara da temas ediliyor. Örneğin örgütün tarihi kapsamında kaynaklarda sürekli olarak zikredilen 1915 Ermeni Tehciri gibi bazı tarihi gelişmeler genel hatlarıyla, konu bütünlüğünü bozmayacak şekilde anlatılıyor. Böylesine izahlara ihtiyaç duyulmasının sebebi ise, ilgili kaynaklarda geçen bu tür iddiaların mutlaka kendi gerçek tarihi bağlamında açıklanması gerektiğinin düşünülmesidir. Zîrâ bu tür izahlar konu bütünlüğü açısından önemlidir.

Çalışmanın ek kısmında, NİLİ'nin önemli isimlerinden Alexander Aaronsohn'un "*Türk Ordusu'yla Filistin'de*" hatıratının Türkçe tercümesinin tam metni yer alıyor. Bu kitabın aslı İngilizce olarak "*With the Turks in Palestine*" adıyla 1916 yılında Amerika'da propaganda amacıyla yayınlanmıştır. Hatırat, 1917'de Almanca olarak "*Mit der türksichen Armee in Palästina*" ismiyle neşredilmiştir. Tercümesini yaptığımız ve çalışmanın ek kısmına aldığımız metin ise Almanca baskısıdır. Alexander'ın hatıratında, gündeme getirdiği bazı iddiaları ile NİLİ hakkında yaptığımız çalışma neticesinde ortaya çıkan tarihî bilgilerin bir arada verilmesi, okuyucuya bunların birlikte değerlendirilmesi ve mukayese edilmesi fırsatını verecektir.

Bir çalışmanın iddiasını ortaya koyan en önemli özelliği ise, araştırılan konuyla alakalı bazı soruların ve sorunların gündeme getirilmesi; elde edilen bilgilerden ve iddialardan hareketle bunlara belli cevapların verilmesidir. Bundan dolayı bu çalışmada cevabı aranan bazı sualleri şöyle tespit ettik: *Aaronsohn kardeşlerin böyle bir örgüt kurmasının gerçek sebebi nedir? NİLİ'yi nasıl kurdular? Bu şebeke vasıtasıyla ne tür faaliyetlerde bulundular? Bu faaliyetlerde Osmanlı yetkililerin bir ihmali var mıydı? Aaronsohnlar, neyin karşılığı*

olarak İngilizlerle anlaştılar ve işbirliği yaptılar? Bu örgüt nasıl çöktü? Casusluk faaliyetlerinin Filistin Cephesi'ndeki Osmanlı mağlubiyetindeki rolü nedir? Bu soruların cevapları ve bunların yorumları ilgili bölümler ile özellikle de sonuç kısmında yer alıyor.

Konu araştırılırken belli başlı Türkçe, Almanca ve İngilizce kaynaklar kullanılmıştır. Berlin'deki Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nden istifade edilmiştir. Suriye ve Filistin'deki casusluk olaylarını soruşturmakla görevli Cevat Rifat Atilhan, önemli kitaplar kaleme almıştır. Atilhan'ın bu eserlerine başvurulmuştur. NİLİ, Aaron ve Sarah hakkında İngiliz birinci el kaynaklarından hareketle yapılmış olan eserlerin en önemlilerinden fazlasıyla yararlanılmıştır. Bu bağlamda Engle'nin *The NİLİ Spies*, Florence'nin *Lawrence and Aaronsohn* ve Virreir'in *Agents of Empire* isimli çalışmaları bizim için başucu eserleri olmuştur. Bunların yanı sıra İngilizce ve Almanca ikinci el kaynaklarından da istifade edilmiştir. İnternet ortamında yayınlanan bazı makaleler de göz ardı edilmemiştir.

Sizleri çalışmayla baş başa bırakmadan önce, böylesine bir ehemmiyete hâiz olan NİLİ ve casusluk faaliyetleri hakkındaki bu telif eserimizin, bu konu hakkında Türkçe olarak yapılmış en kapsamlı çalışma olduğunu belirtmek isteriz. Bu anlamda çok önemli bir boşluğu dolduracak iddialı bir çalışmayı sizlerin istifadesine sunmaktan mutluyuz. Zîrâ konu hakkındaki çalışmaların bir listesi yapılmak istendiğinde görülecektir ki bu söylediklerimiz bir iddia değil, bir vakı'dır. NİLİ istihbarat örgütü ve Aaronsohn kardeşleri Türk tarihçileri ve araştırmacıları tarafından yeterince ilgilenilmemiş ve dolayısıyla da araştırılmamıştır.

Dönemin kaynakları olarak bakıldığında, Cevat Rifat Atilhan bu casusluk örgütü hakkında en fazla bilgi veren kişi olduğu anlaşıyor. Birinci Dünya Savaşı sırasında bölgede görev yapan ve Filistin ile çevresindeki bu tür istihbarat örgülerini araştıran askerî yetkili olan Atilhan, ulaştıkları bilgileri daha sonrasında kaleme aldığı hatıra tarzı kitaplarında anlatıyor. Bunlar her ne kadar hatıra olsalar da, aslında dönemin askerî kaynakları vasıtasıyla elde

ettiği ve kendi tecrübeleriyle bizzat şahit olduğu bilgileri ve yorumları içeriyor. Bundan dolayı Atılhan'ın kitapları birinci derecede önemlidir. Bir de Feridun Kandemir'in hâtıratında anlattığı bazı bilgiler dikkat çekicidir. Kandemir de o sıralarda komutan olarak Medine'de görev yapmış; bölgedeki gelişmelere muttali bir zât olarak bazı bilgileri zikrediyor. Bunların dışında bir iki hâtırat daha konu hakkında bazı bilgilere atıfta bulunuyor.

Konu hakkındaki ikinci el kaynaklara müracaat edildiğinde ise durumun çok daha vahim olduğu görülecektir. Türk tarihçileri ve araştırmacıları böylesine önemli bir örgüte ve mensuplarına pek de alaka göstermemişlerdir. Bu konudaki akademik iki müstakil çalışmadan Celil Bozkurt'un "I. Dünya Savaşı'nda Filistin-Suriye Cephesi'nde Nili Casusluk Örgütünün Faaliyetleri" adlı makalesi muhteva olarak zengindir. Zâten Bozkurt'un makalesinin başlığına NİLİ'yi koyması kendi başına ehemmiyetlidir. Makalesi ciddî bilgileri ihtiva ediyor. NİLİ hakkındaki Mehmet Mert Çam'ın "Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin'deki NİLİ Ajanları'nın Faaliyetleri" makalesi, bu husustaki ikinci akademik çalışmadır. Sonuç bölümüyle birlikte 8 sayfa olan makalenin takriben 3 sayfası NİLİ örgütü hakkındadır. Örgüt hakkında temel bilgiler özet olarak veriliyor. Tarafımızdan yıllar öncesinde kaleme alınan "Çekirge Müfettişinin Öyküsü" başlıklı makaleme ağırlıklı olarak 1915'deki çekirge istilas ve Aaron'un bununla mücadelesini ihtiva etse de NİLİ hakkında az da olsa belli bilgiler geçiyor.

Türk akademik çevrelerinde NİLİ hakkında yapılan müstakil bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Mim Kemal Öke ve Tufan Buzpınar gibi bazı akademisyenlerin eserlerinde de az da olsa belli bilgiler zikrediliyor.

Bütün bu tespitlerin ortaya çıkardığı gerçek, Türkiye ve bölgemiz açısından önernli neticelere sebebiyet veren ve bunların olumsuz sonuçlarının günümüze kadar süregeldiği böylesine ilginç bir konu meslektaşlarımız tarafından yeterince fark edilmemiştir. Ya tarihin tozlu sayfalarında bir sır olarak kalmış ya da

bazı kaynaklarda kısmen değinilmiştir. Bu anlamda ilk sayfalarını okumaya başladığınız bu araştırma eseri, önemli bir boşluğu dolduracak mahiyettedir. Bu konunun gündeme getirilmesinde ve bunun hakkında ileride yapılacak daha başka ve kapsamlı çalışmalara kaynak teşkil edecektir. En azından böyle olmasını ümit ediyoruz.

Sizleri kitabımızla baş başa bırakmadan önce, bu çalışmamızın yayınlandığı tarihin Birinci Dünya Savaşı'nın önemli cephelerinden olan Filistin'in ve Suriye'nin mağlubiyetle neticelenmesinin 100. yılına tekabül ettiğini hatırlatmak isteriz. İlerideki günlerde bu cephelerdeki savaşların ve diğer gelişmelerin gündeme getirilmesi NİLİ ve Aaronsohn kardeşlerden Türkiye'de de sıkça söz edilmesine vesile olacaktır.

I

TARİHÎ ZEMİN: ANTİSEMİTİZM, SİYONİZM, YAHUDİ GÖÇÜ VE OSMANLI'NIN ALMANYA TERCİHİ

HER tarihî hâdis, daha öncesinde başlayan ve gelişen belli olaylar zincirinin teşkil ettiği bir zeminin oluşmasıyla birlikte cereyan eder. Başka bir ifadeyle, birbirinden bağımsız gibi görünen olaylar silsilesi, bir araya gelerek yeni bir hâdisenin ortaya çıkmasına neden olabiliyor. Bundan dolayıdır ki araştırılmak istenen bir konu, kendisinin ortaya çıkmasına neden olan gelişmelerle birlikte ele alınmalıdır. Zîrâ tarihî bir olayın veya konunun daha doğru bir şekilde anlaşılmasında ve geniş bir bakış açısıyla yorumlanmasında en fazla malzeme, böyle bir yaklaşımla yapılacak araştırmayla elde edilebilir.

Benzer tespit, NİLİ örgütü ve faaliyetleri için de geçerlidir. Bu örgütün ortaya çıkmasında etkili olan, kendisinden yıllar öncesinden başlayarak oluşan bir tarihî zeminin varlığıdır. Bu zemini teşkil eden belli başlı kavramlar ve olaylar zinciri Antisemitizm, Siyonizm, Filistin'e Yahudi göçü ve Osmanlı Devleti'nin Almanya ile askerî ittifak yaparak Birinci Dünya Savaşı'na girmesi olarak zikredilebilir. Bu başlık altında ilgili kavramlar ve hâdiseler NİLİ bağlamında bir kurgu içinde ele alınıyor.

Antisemitizm: Modern Yahudi Karşıtlığı

NİLİ'nin kurulmasının en önemli nedenlerinden biri olan Yahudilerin Filistin'e göç etmeleriyle alakalı gündeme getirilmesi

gereken ilk önemli kavram ve gelişme “Antisemitizm”dir. Önce-likle Antisemitizm kavramının ilk kez kim tarafından ne zaman telaffuz edildiğini tespit edelim. Bernard Lewis’in gündeme getirdiği iddiaya göre, bu kavramı ilk olarak 1879 senesinde Wilhelm Marr kullanmıştır. Lewis, Modern anlamda Yahudi karşıtlığını kavramsallaştıran Marr’ı “Yahudi Avcısı”, “önemsiz” ve “başka bir özelliği olmayan” bir gazeteci olarak vasıflandırıyor.²

Kısacası Yahudi karşıtlığı ve hatta Yahudi düşmanlığı olarak tarif edebileceğimiz Antisemitizm, Siyonizm ve Filistin’e Yahudi göçü 19. yüzyılda Avrupa’da cereyan eden bazı gelişmelerle doğrudan alakalıdır. Avrupa’daki modern Yahudi karşıtlığını ifade eden Antisemitizm’in teo-sosyo-psikolojik-kültürel zemini aslında yüzyıllardan beri Avrupa’daki Hıristiyan çevrelerde Yahudiler için kullanılan “Tanrı’nın Kâtili” inancına dayanır. Fakat bunun modern tezahürü ve kavramsallaştırılması ise doğrudan bu yüzyıldaki gelişmelerle olmuştur. Erken dönemlerdeki zamanın ruhuna uygun olarak dinî bir kavramsallaştırma olan Tanrı Kâtili ifadesiyle Yahudi karşıtlığı yapılırken, Avrupa’da yaşanan modernleşme ve pozitivist gelişmelerle bu karşıtlık dönüştürülerek Antisemitizm olarak daha dünyevî bir kavramın şeklinde tedavüle girmiştir. İşin içine, en azından görünürde dinden daha ziyade 19. yüzyılın modern ürünlerinden olan romantik, milliyetçi ve kültürel unsurlardan beslenen bir karşıtlık girmiştir.

Tıpkı Siyonizm gibi, Antisemitizm de Avrupa’daki modern milliyetçi oluşumların ve hareketlerin bir sonucu olarak görülebilir. Bu da daha öncesinde Ortaçağ Avrupa’sında din merkezli Tanrı Kâtili inancının neden olduğu baskılar gibi, şimdi de modern Avrupa’da ortaya çıkan seküler ve hatta pozitivist Antisemitist düşünce modern Avrupa’daki Yahudilerin hayatlarını bir kez daha zorlaştırmaya başlamıştır.

2 Bernard Lewis, *Semitizm ve Anti-Semitizm*, Hür Güldü (Ter.), İstanbul 2004, s. 80.

Bu şekilde eskiden beri var olagelen Yahudi karşıtlığı ve düşmanlığı, bunun neticesi olarak patlak veren bu tür saldırılar Osmanlı tarihinde görülmemiştir. En azından Müslüman tebaa arasında böylesine kitlesel örnekler yaşanmamıştır. Fakat bu sıralarda Osmanlı Rumları, Yahudiler aleyhinde bazı iddiaları gündeme getirmişler ve bunlarla ilgili olarak İzmir'de kadılara dahi müracaat etmişler. 19. yüzyılda Fışih Bayramı'na tekabül eden bu şikâyetlerde Rumlar, "Yahudiler çocuklarımızı çaldı, iğneli fiçılara atacaklar, ekmeklerine ve hamursuza katacaklar" diye iddiaları mahkemeye dahi taşımışlar. Hatta Yahudi mahallerine saldırırmışlar ve bazı Yahudileri öldürmüşler. Devletin bu tür dava talepleri karşısındaki tavrı oldukça açıktır: "abes dava dinlemeyin."³ Bu örnek dahi Osmanlı resmî yaklaşımını göstermesi bakımından önemlidir. Kısacası Avrupa'daki gibi bir Yahudi karşıtlığının ortaya çıkabilmesi için, ne Osmanlı/İslâm toplum ve devlet geleneğinde buna neden olabilecek bir teo-sosyo-psiko-kültürel zemin ne de siyasî bir tepki vardı. Bundan dolayıdır ki Osmanlı tarihinde Yahudi karşıtı böylesi gelişmeler yaşanmamıştır.

Aksine öteden beri Osmanlı-Yahudi ilişkileri olumlu bir minval üzere seyrede gelmiştir. Nitekim bundan dolayıdır ki Yahudiler, Avrupa'dan daha iyi bir düzen olarak gördükleri Osmanlı'ya belli aralıklarla sığınmak zorunda kalmışlardı. Bu tercihte, Filistin'in Osmanlı sınırları dahilinde olması da tabii ki bir nedendi. Fakat asıl olarak Avrupa'da bulamadıkları huzuru ve istikrarı, ancak o günkü şartlarda Osmanlı hâkimiyeti altında bulabilmişlerdi. Nitekim 1492 senesinde Gırnata'nın düşmesi üzerine Katolik Batı Avrupalı İspanyolların kıyımından kaçan Yahudiler, kitlesel olarak Osmanlı Devleti'ne sığınmışlardı. En son olarak bundan takriben 400 yıl sonra 1880'lerde Ortodoks Doğu Avrupalıların baskısına maruz kalanlar yine Osmanlı'ya iltica etmişlerdi. Bu bilgilerden hareketle, Osmanlı Devleti'nin ve memleketlerinin

3 İlber Ortaylı, *Avrupa ve Biz*, İstanbul 2013, s. 73.

Yahudilerin dinî ve kültürel varlıklarını sürdürebilecekleri bir sığınak olduğu tespiti yapılırsa, yanlış olmaz.

Kadim ve modern Avrupa'daki Yahudi karşıtlığını ifade eden "Tanrı Kâtili" ve "Antisemitizm" kavramları bağlamında Yahudiler ile Avrupalıları arasındaki ilişkiler hakkında şu ayrıntı önemlidir: Avrupalılar ile Yahudiler arasındaki ilişkiler, modern İsrail'in kurulması sürecindeki diplomatik paslaşmalar dışında genelde sorunlu olmuştur. Bu sorunun pratikteki neticesi, Avrupa'daki Yahudi varlığının etnik ve kültürel olarak kademeli bir şekilde zayıflatılması ve en aza indirilmesi olmuştur. Bunlar Avrupa'da kademeli olarak azaltılırken, tersine ağırlık yavaş yavaş İslâm/Osmanlı coğrafyasına kaymıştır. Bu ilginç tersine gelişme süreci genel hatlarıyla şöyle tarihî bir seyre sahiptir:

Avrupa'daki Yahudi karşıtlığının Orta Çağ'daki karşılığı olan "Tanrı Kâtili" ifadesinin tedavülde olduğu yıllarda Yahudiler önce Katolik Batı Avrupa'dan sürülmüşlerdi. 1290'da İngiltere'den, 1392'de Fransa'dan, 1492'de İspanya'dan ve 1497 ise Portekiz'den kovulmuşlar ya da öldürülmüşlerdir. Bu sıralarda sâdece İspanya'da öldürülen Yahudi sayısı 100.000 olarak ifade ediliyor.⁴ Yakınçağ'da Avrupa'daki modern Yahudi karşıtlığını karakterize eden Antisemitizm'in pratikteki sonucu ise bu kez Ortodoks Doğu Avrupa'dan Yahudilerin sürülmesi olmuştur. Daha öncesinde Avrupa'nın doğusuna sığınan Yahudiler, şimdi de buradan göçmek zorunda kalmışlardı. Bu şekilde Yahudiler, uzun bir tarihî süreç zarfında belli aralıklarla hem Avrupa'nın batısında hem de doğusunda ciddî bir etnik ve kültürel temizliğe uğramışlardı.

Yahudi göçünün tarihî seyri, sebep sonuç ilişkisi bağlamında Antisemitizm ve Siyonizm doğrudan bağlantılıdır. Antisemitizm, Siyonizm'i; her ikisi ise bir araya gelerek Filistin'e Yahudi göçüne zemin hazırlamıştır. Yani Avrupa'daki Yahudi toplumundaki bu korku ve ümit hâli gibi karmaşık hisler göçteki en önemli

4 Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 19148-1988*, 4. Baskı, İstanbul 2017, s. 22.

duygusal motivasyon olmuştur. Korku, yaşadıkları devletlerde maruz kaldıkları baskıları; ümit ise, vaad edilmiş kadîm topraklara kavuşmayı ifade ediyor. Theodor Herzl'in liderliğindeki Yahudi Siyonist çevreler siyasî ve diplomatik faaliyetlerini sürdürürken, Filistin'de meskûn Yahudi nüfusun sayısını artırmak için de göçü teşvik ediyorlardı. Genel olarak Doğu Avrupa ülkelerinden özellikle de Rusya, Romanya ve Polonya Yahudileri Filistin'e göçe alaka göstermişlerdir. Bunların göçü tercih etmesindeki en önemli neden ise Doğu Avrupa'da artan ve eyleme geçen sistematik Yahudi karşıtlığı ve baskılarıdır. Avrupa'daki zengin Yahudi işadamları ise bunlara maddî yardımlarda bulunarak göçü teşvik etmişlerdir. Böylece başlayan Yahudi göçü yavaş ama istikrarlı bir şekil almıştır.

Siyonizm: Seküler Siyasî Milliyetçilik

NİLİ bağlamında zikredilmesi gereken ve bu örgütün kurulmasına ideolojik zemin hazırlayan ana siyasî akım "Siyonizm"dir. Bu da Yahudilerin, kendileri için "vaad edilmiş" topraklar olduğuna inandıkları Osmanlı Devleti'nin sınırları dahilindeki kadîm Filistin'e ilgiliyle doğrudan bağlantılıdır. Hatta ilgiden de öte, dünyanın dört bir tarafında dağınık olarak yaşayan Yahudiler önce Filistin'e geri dönmek ve bu topraklara tekrar sahip olmak; ardından bu kadîm topraklarda bir Yahudi devleti kurmak istiyorlar. Bu istekler, Yahudi inancının esasları arasında yer alıyor.

Bu inanç ve hedef bir gelenek olarak yüzyıllar boyu süre gelse de belli bir değişime ve dönüşüme uğramıştır. Avrupa'da yaşanan Modernleşme, bu klasik Yahudi düşüncesini ve inancını dönüştürmüş veya bir başka tabirle modernleştirmiştir. Daha somut bir ifadeyle bu inanç, modern dünyanın en önemli özelliklerinden olan pozitivist bir özelliğe sahip modern bir ideolojiye dönüşmüştür. Avrupa'daki modern ideolojilerin Yahudilere yansımaları, vaad edilmiş topraklara dönmek 19. yüzyıldan itibaren artık dinî

bir imandan öte modern siyasî bir akım olarak Siyonizm adıyla popüler olmuştur. Dinî olan bir inanç, artık millî ve seküler bir özellik kazanmıştır. Bu şekilde Siyonizm, Yahudiler için “ulus-devletin güvencelerini talep” eden bir boyut elde etmiştir.⁵ Bu dönüşümde Avrupa’da siyasî ve felsefî gelişmelerin yanı sıra yine bu yüzyılda Avrupa’daki cereyan eden Yahudi karşıtlığının ve Yahudilere baskıların artması da etkili olmuştur. Böylece modern pozitivist bir ideolojiye dönüşen bu Yahudi kadim inancıyla birlikte, bu ideali gerçekleştirecek olan, fakat âhir zamanda geleceğine inanılan Mesih de elân hâzır ve nâzır olan; ete kemiğe bürünen bir insana/ideoloğa dönüşmüştür. Bütün bu gelişmeler, ideolojinin pratiğe aktarılması ve nihaî hedefe ulaşmasındaki metodu da etkilemiştir. Hedefe ulaşmada müracaat edilecek vasıtalar da, teşebbüsler de artık pozitivisttir. Modern bir casusluk örgütü olan NİLİ mensupları da aynen bu özelliklere sahiptiler.

Bu şekilde dönüşen Siyonizm kelimesinin kökü, Yahudi kadim dinî metinlerinde Kudüs’ün yerine kullanılan “Siyon”a dayanır. Yahudi kutsal kitaplarında mukaddes bir bölge olarak Kudüs için kullanılan bu kelime, yüzyıllar sonra ilk olarak 1886 yılında Matthias Birnbaum tarafından Siyonizm kavramına dönüştürülmüştür.⁶ Kavram olarak ise Siyonizm, Yahudilerin Filistin’e dönmeleri; burada bir devlet kurmaları amacını taşıyan dinî, millî ve siyasî bir hareket anlamındadır. Nitekim Grözinger, bu kavramı “siyasî”, “kültürel” ve “dinî” olmak üzere üç anlamda kullanıyor ve karşılıklarını veriyor.⁷ Bütün bunların çıkış noktasını, MÖ. 586 ve MS. 70 yıllarında Filistin’den sürülen Yahudilerin vatanlarına geri dönmeleri ve kendi devletlerini

5 Yusuf Besalel, “Siyonizm’in Öyküsü”, http://www.salom.com.tr/haber-101849-siyonizmin_oykusu.html, 26 Haziran 2017.

6 Richard Gottheil, “Zionism”, <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/15268-zionism>, 19 Mayıs 2017.

7 Karl Erich Grözinger, *Jüdisches Denken. Theologie-Philosophie-Mystik*, Cilt 4, Frankfurt 2015, s. 29-32

kurma ideali teşkil ediyor. Modern anlamda hareketin kökleri 18. yüzyıla kadar geri gitse de asıl gündeme getirilmesi Avusturya vatandaşı gazeteci Theodor Herzl (1860-1904) tarafından olmuştur. Herzl, 1896'da meşhur kitabı "*Der Judenstaat/Yahudi Devleti*"ni⁸ yayınladıktan bir yıl sonra, 27 Ağustos 1897'de Basel'de ilk Yahudi Siyonist Kongresi'ni toplamayı başarmıştı ve siyasî amaçlarını ilan etmiştir.⁹ Öncelikle Avrupa'da etkili çevreleri ziyaret ederek Siyonizm'in gerçekleşmesi yolunda destek talebinde bulunmuştur.

Filistin Osmanlı toprağı olduğuna göre, buradaki nihaî kararı bizzat Sultan II. Abdülhamid [d. 1842- ö. 1918; h. 1876-1909] verecekti. Bunu bilen Herzl, II. Abdülhamid'le görüşebilmek için beş kez İstanbul'a gelir ve görüşme için teşebbüslerde bulunur. Ancak bunlardan sadece bir defasında 17 Mayıs 1901 tarihinde Cuma Selamlığı'nın ardından huzura kabul edilme imkânına sahip olur. Fakat bu görüşmeden de bir netice elde edemez ve İstanbul'dan ayrılır. Sultan Hamid ile Herzl görüşmesiyle alakalı olarak Türkiye'de halk arasında ve belli çevrelerde genel bir kabul olarak anlatıla geldiği gibi, Sultan bu görüşmede Herzl'i öyle iddia edildiği gibi terslememiş ve azarlamamıştır. Aksine uzun süren bu görüşmede Duyûn-ı Umûmîye ve Filistin'e göç meselesi karşılıklı olarak konuşulmuştur. Sultan II. Abdülhamid, Osmanlı Devleti'nin dış borçlarının ödenmesi noktasında Herzl'in fikirlerini almış ve sonuna kadar onu dinlemiştir. Kabulde herhangi bir anormal durum vuku' bulmamıştır. İkili arasındaki irtibat bundan sonrasında mektuplaşmalar yoluyla devam etmiştir. Mektuplardaki genel üslup da aynı şekilde karşılıklı nezâket ve memnuniyet üzere idi.¹⁰ Yani bildiğimiz tipik Abdülhamidî diplomatik tavır burada da karşımıza çıkıyor.

8 Theodor Herzl, *Der Judenstaat*, Leipzig/Viyana 1896.

9 Mim Kemâl Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, 2. Baskı, İstanbul 2011, 41.

10 Vahdettin Engin, *Pazarlık*, 7. Baskı, İstanbul 2007, s. 115-135.

Başlangıçta dinî ve modern zamanlarda ise siyasî bir hareket şeklini alan Siyonizm'in gerçekleşme sürecinin iki aşamada cereyan ettiği söylenebilir. Birincisinde dünyanın dört bir tarafından dağınık bir hâlde yaşayan Yahudilerin Filistin'e göç etmesi sağlanmış; ikincisinde ise, Filistin'de İsrail'in kurulması süreci gerçekleştirilmiştir. NİLİ, yaptığı istihbarat faaliyetleriyle birinci aşamadan ikinciye geçişte çok kritik ve önemli bir görev îfâ etmiştir.

Yahudi Göçü ve Aaronsohnlar: Örgüt Kadroları

İlgili kaynaklarda da iddia edildiği üzere NİLİ'yi kuran ve bünyesinde faaliyet gösteren Yahudilerin tamamına yakını Doğu Avrupa ülkelerinden gelen mültecilerdir. Bunlar, çeşitli baskılardan dolayı göç etmek zorunda kalan âilelerin ikinci nesil çocuklarıdır. Konu bütünlüğünün sağlanması için, bu göçün genel seyri hakkında bazı bilgiler bu başlık altında ele alınıyor.

Siyonizm'in nihai anlamda başarılı olabilmesi için Filistin'de yaşayan belli oranda bir Yahudi nüfusun mevcudiyeti gereklidir. Zirâ dayanacağı insan olmadan devletin kurulmasının çok da fazla bir anlamı olmazdı. Bunun için Filistin dışında yaşayan Yahudilerin buraya göç etmesi gerekiyordu. Fakat ilginçtir, bu anlamda Filistin'e göçü ilk başlatanlar Yahudiler değil, Almanya'nın Wüttemberg bölgesinden Templer diye adlandırılan Protestan bir tarikat mensuplarıydı. Bu topluluk 1869 yılında Hayfa'ya yerleşen ilk topluluktur.¹¹ Bu şekilde Almanya'dan kalkıp Filistin'e yerleşen Protestan Almanlar, daha sonrasında başlayacak olan Yahudi göç dalgasına örnek olmuşlardır.

Yukarıdaki bölümde de anlatıldığı üzere, Siyonizm'in nihai anlamda başarılı olabilmesi için Filistin'de yaşayan belli oranda bir Yahudi nüfusun mevcudiyeti elzemdi. Bir devlet, dayanağı olacak belli sayıdaki bir insan topluluğuyla birlikte ancak kurulabilirdi.

11 Alex Carmel, *Die Siedlung der wüttembergischen Templer in Palästina 1868-1918*, Stuttgart 1974, s. 16-28.

Filistin dışında yaşayan Yahudilerin göçü gerekli toplum için en önemli kaynak olacaktı. Bunu sağlayacak göç dalgası ise, 1880'lerden itibaren başlayarak Doğu Avrupa ülkeleri merkezli olarak cereyan etmişti. Yukarıda zikredilen nedenden dolayı Rusya, Romanya ve Polonya gibi devletleri terk etmek zorunda kalan Yahudiler, daha öncesindekiler gibi Osmanlı Devleti'ne sığınmışlardı.

1881-1914 arasında Avrupa'dan Filistin'e iltica eden Yahudilerin sayısı ve yine bu yıllar arasında Filistin'de meskûn olan Osmanlı vatandaşı ve yabancı devlet vatandaşı Yahudilerin toplam sayısındaki gelişme şöyle idi:¹²

1882-1914 Göç Eden Yahudiler

Yıl	Mültecilerin Sayısı	Geldikleri Ülkeler
1882-1903	20.000-30.000	Rusya
1904-1914	35.000-40.000	Rusya, Polonya

1881-1914 Filistin'deki Toplam Nüfus

Yıl	Müslüman	Yahudi	Hıristiyan	Toplam
1881	400.000	13.000-20.000 Osmanlı v. Birkaç bin Yabancı v.	42.000	500.000
1914	602.000	39.000 Osmanlı v. 20.000 Yabancı v.	81.000	722.000

Başka Kaynağa Göre 1915'de Filistin'deki Toplam Nüfus¹³

Yıl	Yahudi	Toplam
1915	83.000	689.275

Bu rakamlardan da görüldüğü üzere, "Aliyah" olarak adlandırılan Filistin'e Yahudi göçü, yavaş ama istikrarlı bir seyir takip etmiştir. Bu istikrar, dönemin Osmanlı hükümetlerinin bölgeye yapılan

12 Margret Johannsen, *Der Nahostkonflikt*, 3. Baskı, Wiesbaden 2011, s. 16-17.

13 Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 19148-1988*, s. 34-35.

bu Yahudi göçüne sempatiyle bakmamalarına, göçü kontrol etmeye ve engel olmaya gayret etmelerine rağmen süregelmiştir. Bâb-ı Âlî, Yahudi göçünü belli aralıklarla yasaklamayı denemiştir. Örneğin 1882 yılında Yahudilerden hac için gelenlerin ve iş adamları dışındakilerin Filistin'e girişleri men' edilmiştir. 1891'de bu yasak bütün Yahudilere getirilmiş ve 1892 yılında ise Osmanlı vatan-dışı olsalar dahi Filistin'de Yahudilere toprak satışı yasaklanmıştır. 1900'de bu yasak hafifletilmiş ve Filistin'e gidecek Yahudilerin üç ay kalmasına müsaade edilmiştir.¹⁴ Bu yasaklara rağmen göçe bir türlü engel olunamamış; başta Rusya olmak üzere Avrupa'nın başka bölgelerinden Yahudiler, çeşitli yollarla bu yasakları delerek bölgeye yerleşmişlerdir. Hem göç hem de Yahudilerin bölgeden toprak satın almaları belli bir çizgide devam edegelmiştir.

Çalışmada anlatılan casusluk şebekesinin merkezi olan Zikron Ya'akov ve bu örgütün kurucuları Aaronsohn kardeşler Filistin'deki Yahudi göçünün somut örneklerindendir. Aaronsohnların istihbarat faaliyetleriyle tarihe geçen Zikron Ya'akov aslında bir Arap köyü olup ve isimi "Zemarin" idi. Atılhan da kitaplarında burayı Zemarin diye zikrediyor. Buradaki arazilerin Romanya'dan gelen mülteciler için satın alınması 1882 yılında Hayfalı iki spekülâtör tarafından gerçekleştirilmiş ve 60 âile buraya yerleştirilmiştir. Daha sonrasında devreye giren meşhur zenginlerden Yahudi Baron Edmund de Rotschild'in büyük orandaki malî yardımlarıyla köy gelişmiştir. Bundan dolayı köyün ismi daha sonrasında Rotschild'in dedesinin ismi "Ya'akov"la değiştirilmiştir. Rotschild'in desteği altında buraya zamanla birçok âile yerleşmiştir.¹⁵ Rotschild'in desteğini alan köy, refah durumları iyi Yahudi göçmelerin yerleşim yeri olur. Avrupaî tarzda yapılan modern evleriyle meşhur Zikron Ya'akov'un nüfusu 1.000'den fazla Yahudi sâkini ve kasaba dışında

14 Tufan Buzpınar, *Hilafet ve Saltanat. II. Abdülhamid Döneminde Halîfelik ve Saltanat*, İstanbul 2016, s. 398.

15 Sezai Balcı/Mustafa Balcioğlu, *Rotschildler ve Osmanlı İmparatorluğu*, Ankara 2017, s. 240.

yaşayan birkaç yüz Arap işçi ve âilesinden oluşmaktaydı. Köyde, Hayfa ve Kudüs arasında yolculuk yapan turistlerin kaldıkları modern bir hotel, iki katlı sinagog ve halkın ürünlerini yerleştirdiği büyük bir ambarı vardı.¹⁶

Aaronsohn kardeşlerin âilesi Romanya mültecisidir. Doğu Avrupa Yahudilerinin gerek ilgili devletlerin ve gerekse sivil halkın yaptığı baskıların artmasından dolayı Aaronsohn âilesi için de hayat Romanya'da kötü bir hâl almıştı. Bunun üzerine âilenin babası Efraim Fishel Aaronsohn, karısı Malkah ile birlikte küçük oğulları Aaron'u alarak 1882 yılında Osmanlı Devleti'ne sığınmak zorunda kalmıştı. Âile Filistin'e yerleşerek yeni bir hayata başlar. Burada Zikron Ya'akov Köyü'nü kuran ilk âilelerden birisi olurlar. Âilenin dört çocuğu vardı.¹⁷ Bu şekilde Osmanlı yönetimi altında istikrarlı bir hayat yaşamaya başlayan Aaronsohnlar zamanla Romanya'daki baskıları unuturlar. Üç Aaronsohn kardeş, kurdukları gizli bir istihbarat örgütüyle 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı'nın önemli cephelerinden olan genelde Suriye'de özelde ise Filistin'de İngilizler lehine istihbarat faaliyetlerinde bulunmuşlar ve İsrail'in kurulması yolunda çok önemli bir adımın gerçekleşmesini sağlamışlardı.

Aaronsohnlar NİLİ ve Zikron Ya'akov Köyü bu casusluk faaliyetlerinin ardından unutulmaz. Bu şekilde kazandıkları popülarite çeşitli şekillerde İsrail'de hâlen devam ede geliyor. Aaronsohnların evi 1956 yılında "Beit Aaronsohn-NİLİ" ismiyle müze hâline getirilir. Başta Sarah olmak üzere ve diğer Aaronsohn kardeşlerin eşyalarının sergilendiği bu müze, turistler tarafından ziyaret ediliyor.¹⁸ NİLİ'nin popülaritesiyle ilgili ilginç bilgi ise, daha sonrasında NİLİ'nin kadın adı olarak kullanılmasıdır. Yahudi isimlerinin kökenleriyle alakalı bir internet sayfasında NİLİ, bir "kadın" adı olarak

16 James Srodes, *Spies in Palestine. Love, Betrayal, and the Heroic Life of Sarah Aaronsohn*, Berkeley 2016, s. XII.

17 *Jüdisches Biographisches Archiv*, Cilt 4, Münih 1998, s. 375.

18 <http://www.nili-museum.org.il/nili-centenary>, 10 Haziran 2017.

izah edilirken Birinci Dünya Savaşı'ndaki casusluk faaliyetlerine ve Kitâb-ı Mukaddes'teki söz konusu ayete kısaca atıfta bulunuluyor.¹⁹ Bu anlamda NİLİ adını taşıyıp uluslararası üne sahip olan Nili Brosh, Nili Lotan, Nili Basmann ile Nili Riemer gibi modacı ve sanatçı isimleri ilk etapta zikredilebilir.

Alexander Aaronsohn: Yurtdışındaki Propagandacısı

Aaronsohn kardeşlerden Alexander (1888-1948), 1888 yılında Filistin'de doğar. Tahsil durumu ve hatıratı yazdığı tarihe kadar geçen süreçte nelerle uğraştığı bilinmiyor. Savaş öncesindeki hayatıyla ilgili önemli bilgi ağabeyi Aaron'un isteği üzerine 1911 senesinde Amerika'ya gitmesi ve orada birkaç yıl kalmasıdır. Amerikan vatandaşı olan Alexander, bu süre zarfında New York ve Washington'daki etkili Siyonist çevrelerde kabul görür. Önemli basın organlarında makaleler yayınlar. Tıpkı ağabeyi gibi diğer iki kardeş de Chicago ve New York'taki zengin Siyonist çevrelerle sıkı ilişkiler kurar. Amerikan siyasetinde etkili diğer ekâbirle de tanışır. 1913'te geri döner.²⁰

Osmanlı Devleti'nin henüz daha Birinci Dünya Savaşı'na girmediği sıralarda Ağustos 1914'te, Zikron Ya'akov Köyü gençlerini bir araya getirerek gizli bir örgüt kurmuştur. Alexander'ın iddiasına göre, bu örgütün kurulmasının nedeni yaşlı bir Yahudi doktorun bir grup Bedevî tarafından yolda saldırıya uğrayarak yanındaki genç kızın kaçırılmasıydı. Olayı öğrenen köyün gençleri, "köylülerinin hayatını, şerefini korumak ve halkı organize etmek" için yemin etmişlerdi.²¹ Gedion'u teşkil eden gençler "aşırı" duygusaldılar. Askerî bir disiplinle, gizli merasimle ve sonsuz kardeşlik yeminiyle Alexander'a bağlanmışlardı.²²

19 <https://www.behindthename.com/names/usage/jewish/2>, 7 Temmuz 2017.

20 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 49-50.

21 Alexander Aaronsohn, *Mit der türkischen Armee in Palästina*, Bern 1917, s. 5-7.

22 Anita Engle, *The Nili Spies*, Londra 1966, s. 37.

Bilgi olarak kayda değer en önemli husus ise, savaş sırasında Osmanlı Ordusu'na asker olarak alınmasıydı. Fakat asker olarak fazla görev yapmamış; 1915 yılında Filistin, Suriye ve Lübnan'ı istila ve tahrip eden çekirge salgını ile ilgili araştırma yapmak üzere görevlendirilmiştir. Sudan tarafından kalın bulutlar gibi büyük kümeler hâlinde gelen bu çekirgeler, "göçmen çekirgeler" olarak adlandırılmıştır. Yumurtalarını gömmek için toprağı eşen çekirgeler, Filistin'i âdeta kaplamışlardı. Durum tam bir felaketti. Savaşın ortasında ordu büyük kıtlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı.²³

Cemâl Paşa da hatıratında Mayıs-Haziran 1915 sıralarında vuku' bulan çekirge istilâsının olumsuz ağır sonuçlarından fazlasıyla bahsediyor. Cemâl Paşa, "hiç beklemediğimiz büyük bir felaket" olarak adlandırdığı çekirge istilasından dolayı, Suriye'nin tamamında "yaprakları çekirgeler tarafından yenmemiş tek bir ağaç kalmadığı gibi birçok yerlerde henüz başaklanmamış olan hububat"ın dahi bunlara yem olduğunu büyük bir üzüntüyle yazıyor. Bu istilanın neden olduğu ümitsizlik hâlinin aldığı boyutu yine bizzat kendisi şöyle ifade ediyor: "Bu tabiat felaketi bütün ümitleri altüst etmiş ve bu seneyi nasıl geçirebileceğimizi düşünmeye başlamıştık."²⁴ Cemâl Paşa'nın bu anlattıkları Alexander'ın hatıratında dile getirdikleriyle örtüşüyor.

Bu meselenin çözülmesi gerekirdi. Cemâl Paşa ilk olarak ziraatçı Aaron'u çekirgelerle mücadele için görevlendirir. Bunun için bir ekip kuran ağabeyi, Alexander'ı da bu ekibe dâhil eder. Aaron'un temin ettiği bir belge ile Suriye'yi ve Lübnan'ı dolaşarak buralarda incelemelerde bulunur.²⁵ Bu görevi sırasındaki gözlemlerine göre, çekirgelerin tahribatı o derece şiddetli olmuştu ki çevrede bulunan her şey tahrip olmuş ve sivillerle askerlerin açlığa maruz kalma tehlikesi dahi söz konusuydu. Böylesi muhtemel sonuçları önlemek ve bu böceklerle etkili bir şekilde

23 Necmettin Alkan, "Çekirge Müfettişinin Öyküsü", Popüler Tarih, Sayı 2003/37, İstanbul 2003, s. 48-49.

24 Cemal Paşa, *Hatıralar*, Alpay Kabacalı (Haz.), 2. Baskı, İstanbul 2006, s. 333.

25 Aaronsohn, *Mit der türkischen Armee in Palästina*, s. 65.

mücâdele etmek isteyen Dördüncü Ordu Komutanı Cemâl Paşa, ordusunda görevli ziraatçı Aaron'u bunlarla mücâdele etmesi için görevlendirir.²⁶

Cemâl Paşa bunları düşünürken, Aaronsohn kardeşlerin endişeleri ve bu felaketten beklentileri çok farklıydı. Karabasan gibi bölgeyi kasıp kavuran; hem sivil halkı ve hem de Osmanlı Ordusu'nu zor durumda bırakan bu çekirge istilâsını, siyasî amaçlarını gerçekleştirme yolunda bir olarak görmüşlerdi. Nitekim bu durumdan istifade etmek isteyen Alexander, sözde çekirge salgının neden olduğu tahribatı tesbit etmek için Suriye'ye ve Lübnan'a yaptıkları bu seyahat sırasında, hatıratında bahsetmediği Yahudi gizli örgütü NİLİ bünyesinde istihbarat faaliyetleri yapmıştı.

Alexander, diğer kardeşleriyle birlikte yaptıkları istihbarat çalışmaları için sahte bir pasaportla Kahire'ye giderek İngilizlerle görüşür. Fakat pek ciddiye alınmaz. Alexander'ın "kaygısız özgüveni" ve İngiliz komutanların Orta Doğu'daki "başarısız stratejilerinin ters düşmesinden" dolayı kötü geçen bir görüşme yapar.²⁷ Burada belli bir süre kaldıktan sonra Ağustos'ta Amerika'ya geçer. Alexander, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Filistin'e geri döner ve Kudüs'te yayınlanan bir gazetede yazarlık yapar. Bu arada istihbaratçılık faaliyetlerine 1939-1945 İkinci Dünya Savaşı sırasında da devam eder. İngiliz istihbaratı için Almanlara karşı faaliyetlerde bulunan Alexander, İsrail'in kurulduğu 1948 senesinde ölmüştür.²⁸

Aaron Aaronsohn: Cemâl Paşa'nın Danışmanı ve Örgütün Diplomatı

1876 yılında Romanya'da doğan Alexander'ın ağabeyi Aaron Aaronsohn, âilesiyle birlikte altı yaşında birlikte Filistin'e göç etmiştir. Yüksek tahsilini Fransa'da tarım üzerine yaptıktan sonra geri dönen Aaron, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde tarım alanında

26 Aaronsohn, *Mit der türkischen Armee in Palästina*, s. 63-64.

27 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 77.

28 *Jüdisches Biographisches Archiv*, Cilt 4, s. 384.

çalışır. Daha sonra Filistin'e dönerek burada bir tarım bürosu açmıştır. Kurak zeminde yetişen yabanî bir buğday türü olan "Triticum dicoccum"u 1906 yılında bulmak suretiyle, ilim dünyasında isim yapar. 1909 yılında Amerikan Tarım Bakanlığı tarafından Amerika'ya davet edilir. Geri döndükten sonra Amerikan Yahudilerinin yardımıyla köyleri Zikron Ya'akov yakınlarında Athlit'te Tarım Deneme İstasyonu'nu kurmuştur. Bu çalışmalarını yürütürken 1915 yılında NİLİ örgütünü kuran Aaron, Paris Barış görüşmelerine Yahudi heyetiyle katılmıştır ve 1919'da bir uçak kazasında ölmüştür.²⁹ Engle, Aaron'a "şöhretini kazandıran" yabanî buğday türünü bulması hususunda farklı bir iddiayı gündeme getiriyor ve bu türü "Elsaslı yaşlı bir Hıristiyan kadından çaldığı" ithamında bulunuyor.³⁰

Aaron'un hayatıyla alakalı olarak zikredilmesi gereken önemli hususlardan biri onun Siyonist kimliği ve Siyonistlerle olan ilişkisidir. Mim Kemâl Öke'nin İngiliz kaynaklarından aktardığına göre, henüz daha 18 yaşında iken Rothschild Âilesi'yle temasa geçen Aaron onun mâlî desteği ile Fransa'ya tarım tahsili için gitmiş ve burada Siyonist çevrelerle görüşmüştür. Henüz daha bu sıralarda "Filistin'de Musevi kolonizasyonun daha sistemli bir şekilde gerçekleştirilip "Siyonistleştirilmesi" konusunda azimliyd. [...] Aaron'un Siyonist eğilimleri açıkça ifade etmekten kaçınmaması ve kolonide propaganda yapması" Filistin'deki ılımlı Musevîleri rahatsız etmişti.³¹

Aaron'un Siyonizm'le ilgili şahsî fikirleri bir tarafa, buna yönelik propaganda faaliyetleri de fazlasıyla biliniyor. Örneğin kendisi Metullah bölgesinde Baron Rothschild'e ait tarım bölgesinde çalıştığı sıralarda buradaki ılımlı Yahudilere ve hatta Dürzilere yönelik Siyonizm faaliyetleri yaptığı iddiasıyla Anadolu'ya sürülmüştür. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde görev yapmak zorunda

29 *Jüdisches Biographisches Archiv*, Cilt 4, s. 384

30 Engle, *The Nili Spies*, s. 36.

31 Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, s. 236.

kalmıştır. 1904 senesinde İskenderun'da görev yapmıştır.³² Aaron'la ilgili olarak 1908 Jön Türk İhtilâli öncesine tekabül eden bu gelişme, Sultan II. Abdülhamid'in siyasî muhaliflere verdiği sürgün cezasıyla aynıdır. Kendisi, özellikle de Jön Türk Hareketi'ne mensup muhalifleri Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerine görevlendirmeye sürgüne gönderirdi.³³ Kuvvetle ihtimal, Aaron da bu fikirlerinden dolayı Sultan Hamid yönetimi tarafından fark edilmiş ve tehlikeli görülerek sürgüne gönderilmiştir. Aaron'un sürgün edilmesi, II. Abdülhamid'in bölgede Siyonizm'e yönelik faaliyetler karşısında ne kadar hassas olduğunu göstermesi bakımından ilginç bir örnek olarak da değerlendirilebilir.

Athlit'te kurulan tarım istasyonu hakkındaki ilginç bir ayrıntı daha ilgili kaynaklarda geçiyor. İddiaya göre, öncesinde Anadolu'nun çeşitli yerlerinde çalıştıktan sonra 1908 Jön Türk İhtilâli'nin ardından Filistin'e dönen Aaron, bölgedeki idarecilerin de "teşvik" ve destekleriyle bu tarım merkezini kurmuştur. Amerika'dan da mâlî destek alan Aaron, Tarım Deneme İstasyonu'nda yaptığı başarılı tarım çalışmalarıyla "kendini" ispat etmiştir.³⁴ Fakat daha sonrasında hem Aaron hem de bu istasyon tarım dışında çok farklı bir alanda, istihbaratta görev ifa etmişlerdir.

Aaron Aaronsohn hakkında zikredilmesi gereken diğer bir görevi ise, ziraat mühendisi olarak Dördüncü Ordu Komutanı Ahmed Cemâl Paşa'nın isteği üzerine çekirge istilasına karşı mücâdele etmesiydi. Zaten Athlit'teki Tarım Deneme İstasyonu Müdürü olan Aaron, bu emri alır almaz çekirgelere karşı "geniş çaplı bir organizasyon" başlatır.³⁵ Teferruatını ilerdeki sayfalarda göreceğiniz üzere, bu görevi onun istihbarat faaliyetleri için de en önemli araçlarından biri olmuştur.

32 Mehmet Mert Çam, "Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin'deki NİLİ Ajanları'nın Faaliyetleri", *Yeni Türkiye*, Sayı 22/86, Ankara 2016, s. 289.

33 Necmettin Alkan, *Selanik'in Yükselişi. Jön Türkler Abdülhamid'e Karşı 1908 Jön Türk İhtilali*, İstanbul 2012, s. 90-101.

34 Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, s. 237.

35 Aaronsohn, *Mit der türkischen Armee in Palästina*, s. 61

Sarah Aaronsohn: Kadın Lideri

Aaronsohnlardan olup da bu çalışma kapsamında gündeme getirilmesi gereken üçüncü kişi, kız kardeş Sarah'dır. 1890 yılında doğmuş, serbest yetişmiş ve kendisinden emin bir kişiliğe sahipti.³⁶

Sarah'ın özel hayatı oldukça hareketlidir. Bir defa kendisi karmaşık bir aşk hikâyesi yaşar. Kız kardeşi Rivka ile aynı kişiye, ilerde NİLİ faaliyetlerinde birlikte çalışacağı Absalom Feinberg'e âşık olur. Absalom, bu iki kardeşin aşkına da aynı anda karşılık verir. Fakat Sarah, nedense kardeşinin Absalom'la evlenmesi için geri çekilir. Geleneksel Yahudi inancına göre evdeki büyük kız evlenmeden küçük kız evlenemezdi. Aaron bunun için Sarah'a, İstanbul'da tüccar olan Chaim Abraham'la evlenmesini teklif eder. Sarah'ın bunu kabul etmesiyle Abraham'la 1914'te evlenir ve İstanbul'a yerleşir. Kendileri gibi Abraham da "Siyonist rüyanın ünlü bir destekleyeniydi."³⁷ Fakat Sarah, evliliğinden beklemediğini bulamaz ve kocasından izin alarak Kasım 1915'te Filistin'e geri döner. Aşağıdaki sayfalarda da anlatıldığı üzere, casusluk faaliyetleri sırasında ise bu kez Josef'e âşık olur. Josef'le ilişki iddiaları Zikron Ya'akov'da kulaktan kulağa yayılır.

Sarah'ın özel hayatıyla alakalı en spekülâtif iddia, Hicaz Hâşimî İsyanı'nın mimarlarından İngiliz casus Thomas Edward Lawrence ile arasında duygusal ilişkinin olduğudur. Öyle ki sözde Lawrence'ın hatıratında yazdığı epik bir şiiri Sarah'a ithâf ettiği de gündeme getiriliyor.³⁸ Yine Kurt Singer'in romanında Sarah ile Lawrence otelde buluşarak casusluk faaliyetlerini dahi konuşabiliyorlar veya organize edebiliyorlar.³⁹

36 Hoffer, Gerda: *Zeit der Heldinnen. Lebensbilder aussergewöhnlicher jüdischer Frauen*, Münih 1999, s. 185.

37 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 56.

38 Çam, "Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin'deki NİLİ Ajanları'nın Faaliyetleri", s. 290.

39 Kurt Singer, *Asya'da Casusluk ve Kadın Casuslar*, Emrullah Tekin/H. Handan Arıkan (Ter.), İstanbul 2003, s. 422.

Dediğimiz gibi bu bir spekülâtif iddiadır. Nitekim Engle, Sarah ile Lawrence'ın arasında böyle bir ilişkinin yaşanmadığını; Lawrence'ın hatıratında "S.A." kısaltmasıyla geçen şiirin Sarah'a atfen yazmadığını ve hatta daha öncesinde tanışmadıklarını zikrediyor. Tanışmış olsalar dahi 1917 yılında Kahire'de ancak Aaron tarafından kendileriyle çalışanların yanında resmî olarak tanıştırılmış olabileceğini söylüyor. Devamına daha başka izahlar getiriyor.⁴⁰ Florence da aynı şekilde Lawrence'ın ilgili "S.A." şiirin Sarah için yazılmadığını; aralarında böyle bir ilişki/görüşme gerçekleşmediğini bazı delilleriyle birlikte zikrediyor.⁴¹ Bize göre de, Sarah ve Lawrence arasında böylesine bir ilişkinin yaşandığına dair iddialar abartılıdır.

Sarah'ın özel hayatıyla alakalı son önemli iddia Cemâl Paşa ile olan sözde yakın ilişkisiyle alakalıdır. NİLİ liderlerinden Sarah'ın Cemâl Paşa'yı Dördüncü Ordu Karargâhı'nda sık sık ziyaret ettiğini, aynı masada oturduklarını ve irtibat hâlinde olduklarına dair iddialar bazı kaynaklarda zikrediliyor.⁴² Bunların ötesinde daha başka îmâlarda da bulunuyorlar.⁴³ Çam da makalesinde Cemâl Paşa ile Sarah arasındaki ilişkinin "boyutunun bilinmemekle birlikte", Birgen'in hatıratını delil göstererek, diğer Yahudi kadınların Paşa'ya olan "büyük" alakasından ve Paşa için yapılan ve sabahlara kadar süren içkili eğlencelerden bahsediyor. Bu tür eğlencelerin "Yahudi ve Arap kadınlarla Türk yetkililer arasındaki yakınlaşmalara neden" olduğunu⁴⁴ söyleyerek, bu eğlence ortamının istihbarat faaliyetleri için uygun bir zemin sağladığı îmâsında bulunuyor.

40 Engle, *The Nili Spies*, s. 229-239.

41 Roland Florence, *Lawrence and Aaronsohn: T. E. Lawrence, Aaron Aaronsohn and the seeds of the Arab-Israeli Conflict*, Nev York 2007, 460-463.

42 Cezmi Yurtsever, "Yahudi Kadın Casus Sarah Aaronson", <https://www.istiklal.com.tr/haber/yahudi-kadin-casus-sarah-aaronson/81674>, 15 Temmuz 2017.

43 Singer, *Asya'da Casusluk ve Kadın Casuslar*, s. 414.

44 Çam, "Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin'deki NİLİ Ajanları'nın Faaliyetleri", s. 290.

Fakat Çam'ın Birgen'in anılarından hareketle böylesine bir sonuca nasıl ulaşabildiğini, pek de anlayamadığımızı söylemek isteriz. Zîrâ Birgen, kitabında Yahudi ve Arap ayrımı yapmadan doğrudan “Beyrut kadını” tabirini kullanıyor. Sâdece bir yerde “Arapça bir ad taşıyan” şarkıcı Yahudi bir kızın “Felyahya! Felyahya! Felyahya Cemal Bâşâ!” şarkısını söylediğini anlatıyor. Devamında ise Beyrut'ta düzenlenen ve âilelerin katıldığı yemekli eğlencelerden, hatta kendi ifadesiyle “âlem”den bahsederek bunların Beyrutlu kadınların kontrolünde olduğunu söyleyerek tasvirlerini yapıyor.⁴⁵ Birgen'den özetlediğimizi bu anlatılardan hareketle Cemâl Paşa ile Sarah arasında bir ilişkinin olduğu kesinlikle çıkarılamaz. Bu tür ortamların hem Osmanlı istihbaratı teşkilatı hem de NİLİ gibi casus örgütleri için uygun bir faaliyet alanı teşkil ettiği kesindir. Kuvvetle ihtimal Cemâl Paşa da bu tür ortamları kendi istihbaratı için kullanıyordu.

Sonuçları itibarıyla Sarah ile Cemâl Paşa arasında böylesine bir ilişkinin olduğuna dair iddiaların maksadı aşacak şekilde abartıldığı anlaşıyor. Bu tür iddiaların, daha somut bir şekilde ortaya koyacak kesin deliller olmadan gündeme getirilmesi doğru değildir. Getirilenler ise spekülasyondan öte bir anlam taşımazlar. Fakat söz konusu ajanlar olunca, bu tür kurgusal abartılı spekülasyonlar ve iddialar her zaman gündeme getirilebiliyor.

Ağabeyi Aaron onu gizli NİLİ şebekesine alır. Aaron'un, Mısır'a gitmesi üzerine örgütün çalışmalarını yürütür. NİLİ'nin ortaya çıkartılması neticesinde yapılan araştırma sonucu 1 Ekim 1917 evinde tutuklanan Sarah, dört gün boyunca işkenceye maruz kalır; sonunda işkencelere dayanamayarak intihar eder.⁴⁶

Sarah'ın ölümü hakkında başka rivayetler de vardır. Bunlardan bir tanesine göre, 9 Ekim'de Zikron Ya'akov Köyü'nde yakalanan Sarah sorgulanır. Sorgu sırasında hem Josef'in nerede

45 Muhittin Birgen, *İttihat ve Terekki'de On Sene. İttihat ve Terekki Ne İdi?*, Zeki Arıkan (Haz.), 2. Baskı, İstanbul 2009, s. 264-266.

46 http://jafi.jewish-life.de/zionismus/people/Sara_Aaronsohn.html, 5 Haziran 2017.

olduğunu hem de NİLİ'nin diğer üyeleri hakkında bilgiler sorulur. Fakat bunlara hiçbir cevap vermez. Sarah'ı konuşturamayan Kaymakam, sorguya hapisanede devam etmek için götürülmesini emreder. Sarah ise bu şekilde yola çıkamayacağını elbisesini değiştirmek ve bir duş almak için müsaade ister. İsteği kabul edilen Sarah, yanında bir kaç askerle evine döner. Banyoya girer kapısını kilitler. Babasının hediye ettiği silahla kendisini vurarak intihar eder. Böylece Sarah 9 Ekim 1917 tarihinde, İngiliz General Allenby'in Kudüs'e girişinden iki ay öncesinde ölür.⁴⁷

NİLİ'nin faaliyetlerini devam ettiği sıralarda Filistin bölgesinde Dördüncü Ordu'da görev yapan ve bu örgütün çökertilmesi çalışmalarına bizzat katılan Cevat Rifat Atilhan'ın iddiasına göre ise, Sarah evinde uyurken yakalanır. Evinde yapılan aramalarda bir kanıt bulunamayan Sarah'ın Şam'a getirilmesi istenir. İki Osmanlı subayının eşliğinde trenle Şam'a getirildiği sırada Vadi-i Şaha mevkiinde lavaboya gitmek için müsaade alır ve yalnız kaldığı sırada kendini trenden aşağı atar. Yüksekten sivri kayanlar üzerine düştüğü için cesedi paramparça olur.⁴⁸

Sarah'ın ölmesiyle ilgili başka kaynak şunları iddia ediyor: Sarah Aaronsohn, Zikron Ya'akov'daki karakolda elleri bağlı asılır, falakaya yatırılır, uyluk bölgesine ve koltuk altlarına kaynamış yumurta koyulur ve tırnakları çekilir. "Bu işkencelere cesurca karşı koyar. İşkence üç gün boyunca devam eder ve çığlıkları kasabanın her yanından duyulur. Şam'a idam edilmek üzere gönderilmek üzereyken, Sarah'a kıyafetlerini değiştirmek için evine gitmek istemesi üzerine izin verilir. Bu fırsattan istifade eder orada kendini vurur."⁴⁹

47 Hoffer, *Zeit der Heldinnen. Lebensbilder aussergewöhnlicher jüdischer Frauen*, s. 209-213.

48 Cevat Rifat Atilhan, *Filistin Cephesinde Yahudi Casuslar*, 2. Baskı, İstanbul 1947, s. 42-43.

49 Ephraim Kahana/Muhammad Suwaed (Yay.), "Nili", *Historical Dictionary of Middle Eastern Intelligence*, Maryland 2009, s. 212.

Absalom Feinberg: Radikal ve Şâir Üyesi

Bu arada Aaronsohn kardeşlerle birlikte NİLİ ile ilgili kaynaklarda ismi sık olarak geçen ve faaliyetlerinde etkili olan önemli isimlerden biri de Absalom Feinberg'dir (1889-1917). Gerek bölgedeki casusluk faaliyetlerindeki etkinliği ve gerekse Aaronsohn âilesiyle; Aaron'la ideolojik ve Sarah ile ise duygusal yakın münasebetleriyle dikkatleri çeken bir kişilik olması hasebiyle hayat hikâyesini kısaca vermek gerek.

Rusya'dan Osmanlı Devleti'ne göç eden Feinberg âilesinden Absalom, 1889'da Gederah'da doğar.⁵⁰ Babası onu, 10 yaşlarında iken bölgenin meşhur şeyhlerinden birinin yanına vererek iyi bir Arapça eğitimi alması, Kur'ân-ı Kerim ve İslâmî ilimler tedris etmesini sağlar. 15 yaşına geldiğinde ise bu kez onu Fransa'ya gönderir. Fransa'da yüksek tahsil yaparken Siyonist çevrelerle tanışır. Paris'te radikal felsefi eserleri okur ve bunlardan etkilenir. Böylece “bütün Yahudiler için Siyonist bir vatanın” teşkil edilmesi arzusuna sahip olur ve kendisinde “Türklere karşı ateşli bir nefret” başlar.⁵¹ Hatta öyle ki Florence'ın iddiasına göre, Absalom “Osmanlı Hükümeti'ni ağzına dahi almazken”; Aaron ise Osmanlı Hükümeti'nin “Yahudi mültecilerin gelişmesi için fırsatlar sağlayabileceğini” düşünüyordu.⁵² Öke, Absalom için Aaron'un etrafındaki “genç Siyonist müritlerinden” biridir, diyor. Fransa'daki yüksek tahsili sırasında buradaki “Siyonistlerce yetiştirilerek” geri gönderilmiştir. Aaron'la birlikte, “boş zamanlarında Türkleri Filistin'den “kovmanın” hayalini kurar; kendileri gibi düşünen Filistin Musevilerini yanlarına alarak onları “Siyonist emellerle” donatır.⁵³

50 http://www.zionism-israel.com/bio/biography_avshalom_feinberg.html, 12 Haziran 2017.

51 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 41.

52 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 89.

53 Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, s. 237.

Tarımla ilgili herhangi bir bilgisi ve ilgisi olmadığı hâlde Absalom da Hadera'daki Tarım İstasyonu'na müdür olarak alınır. Aaron'un böyle bir tercihte ve görevlendirmede bulunmasının tek nedeni, onun Siyonist duyguları ve heyecanıdır. Absalom'un Aaronsohnlarla olan ilişkisi bununla sınırlı kalmaz, yukarıda da yazıldığı üzere âilenin iki kızı Sarah ve Rivka'ya aynı anda âşık olur ve bunu her ikisinden de gizlemez. Üçlü arasındaki bu karmaşık âşkî birbirlerine yazdıkları mektuplarda görmek mümkündür. Bu mektuplar günümüze intikal etmiştir.⁵⁴

Osmanlı'nın Almanya Tercihi: İngiliz Desteğine Mazeret

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında girmesi, NİLİ casusluk örgütünün kurulmasına zemin hazırlayan önemli nedenlerinden biridir. Takip eden sayfalarda da görüleceği üzere, ilgili kaynaklarda da buna dair bazı iddialar gündeme getiriliyor. Gerçekten de durum böyledir. Eğer Osmanlı Devleti savaşa girmeseydi veya İngiltere'yi tercih etseydi nasıl bir tarihî süreç yaşanırdı bilemeyiz. Sâdece bir fikir teatisi olarak, İsrail'in yine de bir şekilde kurulacağı, fakat sürecin bu kadar erken ve hızlı olmayacağı iddia edilebilir. Sonuçları itibarıyla Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında İngiltere'ye karşı savaşa girmesi bu örgütün kurulmasının nedenlerinden biridir. Konu bakımından böylesine önemli olan Osmanlı'nın Almanya ile müttefik olarak savaşa dâhil olma sürecinin nasıl cereyan ettiği bu başlık altında ele alınıyor.

Türkiye'deki genel kabulün aksine, Osmanlı Devleti'nin Almanya tercihi basit bir oldubitti değil, aksine uzun süren yoğun ve çok yönlü diplomatik süreç neticesinde gerçekleşmiştir. O günkü iç ve dış konjonktür gereği Almanya'ya yönelmek zorunda kalınmıştı. Böyle bir mecburiyetin üç nedeni vardı: Osmanlı devlet adamlarının başlangıçta İngiltere, Fransa ve Rusya ile

54 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 156.

ittifak yapmak istemelerine rağmen bunların ısrarla kaçınmaları; Osmanlı'yı âdetâ Almanların tarafına itmeleri birinci nedendir. Henüz daha 1911 yılından itibaren sırasıyla İngilizlerle ve Fransızlarla ve en sonunda Ruslarla ittifaklar yapmak istenmişti. Fakat bunlar ısrarla Osmanlı Devleti'yle bir ittifakı istememişlerdi. Bu durum karşında Almanya ile bir ittifak anlaşması imzalanmasına mecbur kalınmıştı. Hatta Almanya ile 2 Ağustos 1914 tarihinde ittifak anlaşmasını imzalamasına rağmen, Rusya ile son bir ittifak hamlesi daha yapılmıştı. Bizzat Dâhiliye Nâzırı Talât Paşa, 5-14 Ağustos tarihlerinde Rusya'nın kapısını çalmıştı. Fakat Ruslar, İstanbul'u doğrudan almak varken neden Türklerle ittifak yapalım diye, bu teklifi de reddetmişlerdi.

İkincisi, tarihî kökleri 1790'a kadar gerilere giden Osmanlı-Alman askerî münasebetlerindeki istikrarlı gelişmelerdir. Takriben 1835'ten itibaren başlayan ve özellikle de 1882'de artarak sonrasında da devam eden Alman subaylarının Osmanlı Ordusu'nu reform etme faaliyetleri Osmanlı/Türk-Prusya/Alman askerî işbirliğini iyice pekiştirmiştir. Böylece hem Osmanlı Ordusu Prusya geleneği ile yeniden şekillendirilmiş hem de ordu Alman silahlarıyla donatılmıştı. Osmanlı Ordusu'ndaki teknik ve silah olarak bu Prusya/Alman etkisi, Türk-Alman Askerî İttifakı'nı kolaylaştıran önemli nedenlerden biridir. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin nedenlerinden. Osmanlı mirasının sömürgeci devletler arasında paylaşılacak istenmesi üçüncü sebeptir. Avrupalı Büyük Devletler, Osmanlı Devleti'nin yeraltı kaynakları bakımından zengin ve stratejik bölgelerini kendi aralarında paylaşmak için istiyorlardı. Bundan dolayıdır ki Osmanlı Devleti, kendileriyle ittifak yapmak istemesine rağmen ısrarla onu reddetmişlerdi. Savaşın neticesine göre önemli Osmanlı toprakları kendi aralarında paylaşılacaktı ve geri kalan kısımlarında ise uydu küçük devletler kurulacaktı. Bu tehlikeyi bilen veya gören dönemin devlet adamları, buna karşın son bir çare olarak Almanya'nın yanında yer almışlardı.

Bu arada Osmanlı devlet adamlarının Almanya ile ittifak anlaşmasını 2 Ağustos'ta imzalamasına rağmen sıcak savaşa girme noktasında pek de acele etmedikleri de vakı'adır. Savaşa girişi mümkün olduğu kadar ertelemeyi ve en azından 1915 baharına kadar beklemeyi düşünüyorlardı. Burada Almanlarla pazarlıklar yapılarak iktisadî ve askerî bazı menfaatler elde etmeye çalışıyorlardı. Belli oranda da bunu almışlardı. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesine kadar geçen önemli gelişmeler tarihleriyle birlikte dikkate alındığında, bu tespitler daha iyi anlaşılacaktır.

Amiral Wilhelm Souchon komutasında Akdeniz'de bulunan Alman Donanması, ittifak anlaşmasının imzalanmasından iki gün sonra 4 Ağustos 1914'te "hemen İstanbul'a gidin" emrini almıştı. Akdeniz'deki Fransız hedeflerine saldıran Göben ve Breslau'nın da aralarında bulunduğu Alman Donanması İstanbul'a gitmek üzere aynı gün hareket etmişti. Bölgede üstün durumda olan İngiliz Donanması ise ilk iş olarak Cebel-i Târik Boğazı'nı kapatmış ve Alman gemilerini takibe başlamıştı. Almanlar, kendilerini takip eden İngilizlerle ufak bir çatışmaya girmelerine rağmen bunları atlatmasını bilmişler ve 10 Ağustos'ta Çanakkale önlerine ulaşmışlardı. Enver Paşa'nın bu gemilerin Çanakkale Boğazı'ndan geçmelerine izin vermesiyle gemiler 12 Ağustos'ta İstanbul'a ulaşmışlardı.

Bu şekilde Alman savaş gemilerinin tarafsız Türkiye'nin karasularına girmesini İngiltere, Fransa ve Rusya'nın protesto etmeleri üzerine gemilerin Türkiye tarafından satın alındığı ilan edilmişti. Fakat bu gemilerin hileli bir şekilde satın alınması bu devletleri ancak görünüşte susturmaya yetmişti. Bu arada İngiltere'nin paraları ödendiği hâlde iki yeni Osmanlı savaş gemisine el koyduklarını da unutmamak gerek.

Almanlar, İstanbul'daki savaş gemilerinin Karadeniz'e bir an önce açılarak Rus hedeflerine saldırması ve Türkiye'nin savaşa girmesi için gayret ediyorlardı. Almanların bu niyetleri çok

daha öncesine, henüz daha ittifak anlaşmasının imzalandığı gün, yani 2 Ağustos 1914 tarihine kadar gitmekteydi. Alman Genelkurmay Başkanı von Moltke, açık bir şekilde “Türkiye Rusya’ya hemen savaş ilan etmelidir” görüşünü dile getirmişti. Harbiye Nâzırı Enver Paşa da Almanların bu niyetinden çok öncesinde haberdar olmuştu. Berlin’deki Osmanlı Askerî Ataşesi, ittifak anlaşmasından bir gün sonra 3 Ağustos’ta Enver Paşa’ya gönderdiği telgrafta, Alman Genelkurmay Başkanı ve Harbiye Nâzırı Göben zırhlısının donanmayla birlikte Karadeniz’e “hareketine belki müsaade edebileceği”ni bildirmişti. Bu bilgiden, Türk tarafının da Alman savaş gemilerinin İstanbul’a gelmelerinin gerçek nedenini aylar öncesinde öğrendikleri anlaşıyor.

Almanlar, eylül ayından itibaren Karadeniz’e çıkılması yönündeki baskılarını iyice arttırmışlardı. Nitekim 17 Eylül’de yeni Alman Genelkurmay Başkanı von Falkenhayn, Alman Askerî Heyeti Başkanı von Sanders’e gönderdiği telgrafta, “Türkiye’yi hemen saldırmaya hareket ettirmek için bütün imkânlarınızla Amiral Souchon ve Usedom’u etkileyin” isteğinde bulunmuştu. Almanlar, Türkiye’nin biran önce savaşa girmesi için sürekli temas hâlindeydiler. Bunun için Sadrazam Said Halim Paşa’nın konağında 18 Eylül’de bir toplantı yapılmış, fakat Sadrazam bu isteğe bu aşamada karşı çıkmıştı. Bu şekilde Osmanlı tarafı, Almanların bu isteklerini mümkün olduğunca ertelemeye çalışarak pazarlık paylarını artırmaya gayret ediyordu. Türkler ile Almanlar arasındaki görüşmeler ve pazarlıklar en sonunda neticelenmiş ve Enver Paşa 22 Ekim’de Amiral Souchon’a gerekli emri yazılı olarak vermişti. 25 Ekim’de ise bu kez Bahriye Nâzırı Cemâl Paşa’nın da benzer bir emri tevdi etmesiyle birlikte gerekli izni almış olan Amiral Souchon 27 Ekim’de Karadeniz’e açılmıştı.

Almanların Karadeniz’deki Rus hedeflerinin bombalanarak Türkiye’nin savaşa girmesi sağlanması noktasındaki bu gayretlerinden Ruslar ve İngilizler de çoktan haberdardılar. Eylül ayının başından itibaren Rus Büyükelçiliği, İstanbul’daki haber

kaynaklarından topladığı bu tür haberleri düzenli olarak Sivas-topol'a göndermekteydi. Almanların böyle bir saldırı niyetlerini ise, kesin olarak takriben bir ay öncesinde 19 Eylül'de öğrenmişlerdi. Hatta en son 28 Ekim'de ise "Türklerin âniden saldırıya geçeceği" haberi gelmişti. Rus gazeteleri dahi bu saldırıyı "haftalar öncesinde" yazmışlardı. Ruslar bu haberleri almalarına rağmen, herhangi bir hazırlık yapmadıkları gibi tam tersine Rus Genelkurmay Başkanı, Donanma Komutanı'ndan Türk savaş gemilerinin Karadeniz'de karşılanmasını "strateji" gereği "yasaklamış"tı. Yine aynı günlerde mayın gemisini Yalta'dan Odesa'ya göndermişlerdi. Ruslar, bu ilginç kararlarıyla Türklerin Karadeniz'deki saldırılarına âdeta davetiye çıkarmış ve bunları kolaylaştırmışlardı. Nitekim Amiral Souchon emrindeki Türk savaş gemileri ile 29 Ekim'de Rus hedeflerine saldırarak 31 Ekim'de İstanbul'a geri dönmüştü. Bunun üzerine Rusya 2 Kasım'da Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş ve ardından onu diğer devletler takip etmişti.⁵⁵

Bu şekilde Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye karşı Almanya'nın yanında savaşa girmesi, Yahudilerin belli siyasî talepler karşılığında İngilizler için istihbarat faaliyeti yapmalarının nedenlerinden biri olmuştur.

55 Necmettin Alkan, "Alman Kaynaklarına Göre Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girmesi", Zekeriya Türkmen (Yay.), *1914'ten 2014'e 100'üncü Yıldönümünde Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak*, 20-21 Kasım 2014 Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2015, s. 157-177.

II

“NİLİ” ÖRGÜTÜ

OSMANLI Devleti'ne karşı Filistin'de bir grup Yahudi genci tarafından kurulan NİLİ casusluk örgütünün ortaya çıkma süreci bütün iddialarıyla birlikte bu başlık altında ele alınıyor. İlk olarak NİLİ kelimesinin anlamı ve örgütün tanımı yapıldıktan sonra böyle bir örgütün kurulma kararının alınmasının nedenleri ile nasıl kurulduğu gibi hususlar anlatılıyor. Örgütün teşkilatlanması ve üyeleri hakkındaki bilgiler mümkün olduğunca veriliyor. Devamında ise örgütün İngilizlerle irtibata geçerek onları ikna etmeleriyle alakalı teşebbüsler ve gelişmeler tespit ediliyor. Bütün bunların ardından NİLİ'nin istihbarat faaliyetleri ve örgütün çökertilme sürecinin nasıl cereyan ettiği aydınlatılıyor.

Örgütün Kurulması: Gideon'dan NİLİ'ye

Giriş bâbında NİLİ'den kastın ne olduğunun tespit edilmesi faydalı olacaktır. NİLİ, Aaronsohn kardeşlerin Filistin ve çevresindeki Osmanlı askerî birlikleri ve bölgenin lojistik durumu hakkında İngilizlere verilmek üzere istihbarat toplamak için 1915 yılı ilkbaharında kurdukları ve 1917 sonbaharında çökertilen Yahudi casusluk teşkilatıdır. Örgütün ismi NİLİ, Tevrat'ta geçen ve Türkçe karşılığı "İsrail'in ihtişamı aldatmaz" olan İbranice "Nezah Israel lo yeshaker" 1 Samuel 15: 29 âyetinin baş harflerinden mülhemdir.⁵⁶

56 Billie Melman, "Sarah Aaronsohn 1890-1917", <https://jwa.org/encyclopedia/article/aaronsohn-Sarah>, 10 Mayıs 2017.

Bozkurt'un başka bir kaynaktan aktardığına göre ise, ajanlarının kendi aralarında kullandıkları NİLİ "Netzcach Israel Lo Ishakare/İsrail'in sonsuzluğu yalan olmayacak" anlamına gelen İbranice bir parolanın kısaltmasıdır.⁵⁷

Bu parolanın nasıl ortaya çıktığına dair hikâyeye göre, Mart 1917'de Aaron İngiliz Managrem'le Athlit'e gizlice geldiğinde gemideki İngiliz subay bundan sonrasında Athlit'teki üyelerle görüşmelerde hangi parolanın kullanılacağını sorar. Aaron'un asistanı Liova Schneerson çantasından bir Kitâb-ı Mukaddes çıkarır. Yahudilerde Kitâb-ı Mukaddes'in sayfalarını rastgele çevirmek ve kitabın sayfasından bir işaret aramak gelenekmiş. Asistan böyle yapar, kitabı rastgele açarak Samuel bölümünden yedi satır sayar ve okur. Aaron ve Schneerson, bu ayetin İbranice baş harflerini alarak örgütün ismini "NİLİ" olarak koyarlar. Üyeler arasında bu isim kabul görür ve yayılır. Bu örgütün İngiliz istihbarat birimlerindeki kaydı ise, "Bir Örgüt" şeklindedir. Bölgede İngiltere adına genel istihbarat faaliyetlerini yürüten Kahire'deki Arap Bürosu'ndan ayrı olarak kurulan Doğu Akdeniz Özel İstihbarat Bürosu (EMSIB), Şubat 1917 itibarıyla Athlit merkezli olarak yapılan casusluk çalışmalarına "Bir Örgüt" ismini takarak ayrı olarak kayıtlarında yerini almaya başlar.⁵⁸

NİLİ'nin nasıl bir örgüt olduğuna dair önemli bilgileri Engle veriyor. Onun iddiasına göre aktif olduğu süre zarfında üyelerinin topladıkları bilgilerle "Filistin'in kaderini belirleyen" NİLİ, aslında "hiçbir zaman resmî bir teşkilata, programa ya da hareket tarzına sahip olmadı." Devamında ise örgütün "zaman" ve "ihtiyaçlardan" dolayı ortaya çıktığını belirterek, üyelerinin daha ziyade gençlerden oluştuğunu iddia ediyor. Yaşları 24-27 arasında değişen bu gençleri "amatör ajan" olarak adlandırıyor. Bunlardan

57 Celil Bozkurt, "I. Dünya Savaşı'nda Filistin-Suriye Cephesi'nde Nili Casusluk Örgütünün Faaliyetleri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 30/88, Ankara 2014, s. 95.

58 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 127-131.

her biri kendi kapasitesine, ustalığına ve anlayışına göre hareket ediyordu. Herhangi bir ücret almadan gönüllü olarak faaliyet göstererek istihbaratları İngilizlere ulaştırıyorlardı. Disiplin Aaron'un emirleriyle sağlanıyordu.⁵⁹

Kaynaklarda geçtiği şekliyle, NİLİ gibi gizli bir örgütün kurulma nedenleri beş madde ile izah edilebilir: Birincisi, Siyonizm ve Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulma amacıdır. Benny Moris, Aaron'un "İngilizlerin çabuk bir zaferinin Yahudileri kurtaracağına ve bir Yahudi devletinin kurulmasını sağlayabileceğini" ümit ettiğini; dolayısıyla bu hususta İngilizlere "zaferleri için yardım" çalışmaları yaptığını iddia ediyor.⁶⁰ Kahana bütün bunları özetleyerek şu tespiti yapıyor: Bunlar, "İngilizler lehine yapacakları casusluk faaliyetleriyle Türkler sonrası Filistin'i yönetecek İngilizlere zaferi getirebileceklerini ve bu suretle bir Yahudi devletinin kurulabileceğini ümit ediyorlardı."⁶¹ Nitekim Aaron'un "alevli Siyonist duyguları" ve "Yahudi devletinin kurulabilmesinin ancak İngiltere'nin himayesi altında olabileceğine dair kesin inancı"nı Posner de dile getiriyor.⁶²

Burada Posner sâdece Aaron'un Siyonist duygularını zikretse de, örgütün diğer üyeleri de en az Aaron kadar Siyonizm'e bağlıydılar. Bu tespitler konuyla ilgili bütün kaynaklarda fazlasıyla geçiyor. Dolayısıyla savaş ortamında böyle bir örgütü kurarak, düşman bir devletle işbirliği yapıp onlara istihbarat sağlama gibi çok riskli bir faaliyet ancak, Siyonizm gibi siyasî ve dinî ideallerin iç içe geçtiği bir düşünceyle yapılabilirdi. Burada esas olan Siyonizm, takip eden diğer nedenler ise bunun gerçekleştirilmesine vesile olan er veya geç vuku' bulabilecek konjonktürel gelişmelerdi.

59 Engle, *The Nili Spies*, s. 100-102.

60 Morris, Benyy: "Lawrence und Aaronsohn stritten um Palästina", <https://www.welt.de/kultur/article1324806/Lawrence-und-Aaronsohn-stritten-um-Palaestina.html>. 10 Mayıs 2017.

61 Kahana/Suwaed (Yay.), "Nili", s. 211.

62 Michael Posner, "The Spy from Palestine", *Queen's Quarterly*, Ontario 2008, sayı 115/1, s. 46-47.

Henüz daha Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'na girmeden önce Ağustos 1914'te Zikron Ya'akov Köyü gençlerinin Alexander Aaronsohn'un liderliğinde gizli bir örgüt kurmaları ve gizli örgütlenme tecrübesine sahip olmaları ikinci nedendir. Alexander'ın bu iddiasına karşı⁶³ bir başka iddiaya göre ise bu "gizli örgüt" Gideon aslında Absalom'un teklifi ve Aaronsohn kardeşleri ikna etmesiyle kurulmuştu. Kurulma amacı ise, "sürekli" cereyan eden "Türklerin yağma için yaptıkları saldırılara karşı bölge halkını korumaktı."⁶⁴ Aaronsohn kardeşler, çevredeki gençlerin katılmasıyla sayıları 60'a yükselen bu örgüt için çok sayıda silah teminini Hayfa'daki tüccarlarla olan ilişkileri sayesinde halletmişlerdi. Srodes, kitabında Gideonistlerin "en azından bu aşamada Türk hâkimiyetine karşı meydan okumayı düşünmüyorlardı" iddiasını gündeme getiriyor. Amaçlarının ise köye yapılan yağma saldırılarına karşı koyma olduğunu ekliyor.⁶⁵ Fakat aynı Srodes kitabının ilerleyen sayfalarında Gideonistlerin, "çekirge istilasıyla mücadelelerini perde olarak kullanarak geniş kırsal kesimlerde iki ay boyunca istihbarat faaliyetleri" yaptıklarını yazıyor.⁶⁶ Sarah ve köydeki diğer kızlar da bu örgüte katılmışlardır.

Kimin kurduğu tartışmalı olan bu ilk örgüt için seçtiği ismi "Gideon" da tıpkı NİLİ gibi Kitâb-ı Mukaddes kökenlidir. Gideon, Tevrat'ta Hâkimler kitabında anlatılan bir Yahudi kahramandır. Tanrı'nın görevlendirmesiyle kendilerinden çok üstün düşmanları Midyanîlerden Yahudileri kurtaran kişidir.⁶⁷ Bu şekilde Yahudileri kurtaran bir ismin sembolik olarak tercih edilmesi, bu örgüte yüklenen dinî anlamı ve misyonu gösteriyor. Böylece Zikron Ya'akov gençleri bu gizli örgüt faaliyetleriyle hem gizli faaliyetlerin heyecanını yaşamışlar hem de belli bir tecrübe

63 Aaronsohn, *Mit der türkischen Armee in Palästina*, s. 5-7.

64 Hoffrer, *Zeit der Heldinnen. Lebensbilder aussergewöhnlicher jüdischer Frauen*, s. 190.

65 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 55-56.

66 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 106.

67 *Kitâb-ı Mukaddes*, Stuttgart [?], s. 242-267.

edinmişlerdir. Bu tecrübe NİLİ'nin kurulmasını ve başarılı olmasını kolaylaştırmıştır.

Üçüncüsü, Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında savaşa girmesiydi. Osmanlı'nın kendisine Almanya'yı müttefik olarak seçmesi, Filistin'deki Yahudilere kendi devletlerini kurma imkânı getirdiği düşüncesini verir. Bundan istifade etmek için hemen çalışmalara başlamışlardır. Billie Melman'ın bu bağlamdaki iddiasına göre Aaronsohnlar, Osmanlı'nın bu kararının ardından “Türklerin Filistin'den kovulması için İngilizlere yardım etmek suretiyle Birinci Dünya Savaşı'ndan istifade etmeye” karar verirler. Böylece “Orta Doğu'da Türkiye'nin yerine, İngiltere'nin hâkimiyetinde yeni bir düzenin kurulmasıyla, Filistin'deki Yahudilerin otonomi kazanmalarına katkıda bulunabileceklerini düşünmüşlerdi.”⁶⁸

NİLİ'nin kurulması sürecinde etkili olan dördüncü neden olarak gündeme getirilebilecek husus ilgili kaynaklarda sıkça zikredilen, “Türklerin Filistin'deki Yahudîlere baskıları” ve “Ermeni Soykırımı”ndan dolayı Yahudilerin endişeleridir. Nitekim Aaron Aaronsohn İngiltere'de İngiliz istihbarat yetkilileriyle yaptığı görüşmede doğrudan bu endişelerini telaffuz eder. Sir Basil'e neden İngiltere'ye geldiğini ve İngilizlere müracaat ettiğini anlatırken, “Filistin Yahudilerinin Ermenilerin kaderini yaşamasına engel olmanın tek yolunun İngiltere'nin bu savaşı kazanması” olduğunu söylüyor.⁶⁹

Bu düşüncüyü veya nedeni Engle de kitabında dile getiriyor. İddiasına göre “Osmanlı Devleti için millî eğilimleri bir tehlike arz eden azınlıkların” yok edilmeye çalışılması; özellikle de “Ermeni Mezâlîmi” Aaron'un bu faaliyete girmesinin nedenlerindendir. Bu bağlamdaki ilginç bir tespiti ise, Türklerin bu “aşırı düşünceleri Almanlardan aldıkları” iddiasıdır.⁷⁰ Hatta Gerda'nın iddiasına göre, henüz daha savaş başlamadan önce Avusturya

68 Billie Melman, <https://jwa.org/encyclopedia/article/aaronsohn-Sara>, 10 Mayıs 2017.

69 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 28.

70 Engle, *The Nili Spies*, s. 42.

Veliahdi'nın Saraybosna seyahatinin hazırlıkları devam ettiği sıralarda İstanbul'da "sıkı kapalı kapılar ardından Ermenistan'da muhtemel bir katliam" dan bahsedildiğini duyan Sarah, "aynı kaderin Filistin'i de tehdit etmesinden endişelenir" ve bu durumdan ağabeylerini şifreli olarak haberdar eder.⁷¹ Grün de Haaretz'deki makalesinde, bu iddiaya paralel olarak 1915 Ermeni Tehciri'ni NİLİ'nin kurulma nedeni olarak gösteriyor. Sarah, İstanbul'dan Filistin'e dönerken güzergâhta tehcir edilen Ermenilere yapılanları görüyor. Ağabeyi Aaron da Türklerin Ermenilere sözde yaptıklarını duyar. Bunun üzerine "Aaron ve Sarah, Filistin'deki Yahudilerin Ermenilerle aynı kadere maruz kalacaklarından emindiler." Bundan dolayı beklemenin vakit kaybı olduğunu düşünen Aaron, Türklerle kısa bir süre çalıştıktan sonra İngilizlere "aktif yardım" teklifinde bulunmaya karar ermiştir.⁷²

Burada Aaronsohnların Filistin'deki istihbarat faaliyetlerinin bir nedeni olarak 1915 Ermeni Tehciri gündeme getirmeleri, kendi örgütlerine savunma amaçlı bir yapılanma görüntüsü verme; buna bir meşruiyet ve sempati kazandırma gayreti olarak değerlendirilebilir. Kaldı ki tarihî veri olarak her iki olayın, sebep sonuç olarak bir arada zikredilmesi doğru değildir. Zîrâ Ermeni Tehciri, uygulanmasındaki teknik bazı eksiklikler ve o günkü şartlardan dolayı vuku' bulan bazı mağduriyetler bir tarafa, Birinci Dünya Savaşı şartlarının getirdiği savunma amaçlı bir karardı. Bu kararı, askerî bir zorunluluk olarak değerlendirmek daha makul bir izahtır.

Öncelikle, devlet ile ayrılıkçı Ermeni terör oluşumlarını arasındaki mücadelenin 1880'li yıllara kadar geri gittiğini ve Birinci Dünya Savaşı'na kadar bunun amansız bir şekilde devam ettiğinin belirtilmesi gerek. Bu tür gruplar, savaşa kadar çok sayıda

71 Hoffer, *Zeit der Heldinnen. Lebensbilder aussergewöhnlicher jüdischer Frauen*, s. 193.

72 David B. Grün, "1890: WWI Spy Who Would Choose British Overlords Over Turkish Is Born", <http://www.haaretz.com/jewish/this-day-in-jewish-history/1.695352>, 13 Mayıs 2017.

isyan ve ihtilâl teşebbüsünde bulunmuşlardı. Bu gruplar, bekledikleri fırsatın Birinci Dünya Savaşı ile ayaklarına geldiğini düşünerek bir kez daha harekete geçmişler ve Türk silahlı kuvvetlerinin cephede bulunduğu sıralarda Anadolu'nun birçok yerinde isyan çıkarmışlar; sivil halka karşı acımasızca saldırmışlardı. Neticesinde çok sayıda insanı öldürmüşler ve yerleşim yerlerini tahrip etmişlerdi. Ayrıca aynı sıralarda Osmanlı topraklarını işgal eden Ruslarla işbirliği yapmışlardı. Bu şekilde öteden beri Anadolu'da kurmak istedikleri devleti artık nihaî olarak hayata geçirmeyi arzu ediyorlardı.

Bunlara karşı tedbir almak isteyen hükümet, 14 Mayıs 1915 tarihinde toplanarak doğuda ve kuzeyde belli yerleşim birimlerindeki Ermenilerin savaşın sonuna kadar ülkenin en güneyinde, Suriye'de zorunlu iskâna tâbi tutulmalarına karar verir. Neticesinde gerekli tedbirler alınarak bu karar uygulanmış ve Ermenilerin ekserisi Suriye'ye nakledilmişti. Bunların büyük bir kısmının Suriye'ye sağ sâlim ulaştıklarına dair bilgiler bölgedeki konsolosların raporlarında görülebilir. Sürgün esnasında çok çeşitli nedenlerden dolayı hayatını kaybeden Ermeniler konusunda 250.000 ilâ 2.000.000 arasında değişen sayı telaffuz ediliyor. Tehcirde çeşitli nedenlerden dolayı ölen Ermenilerin gerçek sayısının 350.000 civarı olduğu daha makul görünüyor.⁷³ Kısacası Ermeni Tehciri kararını ve uygulamasını, NİLİ'nin kurulmasıyla ilgili bir güvenlik nedeni olarak zikredilmesi doğru değildir. Bu olsa olsa NİLİ'nin propaganda konularından biri olarak değerlendirilebilir.

Bölgede meskûn Yahudilere yapılan sözde baskılar ve tehcir de bu bağlamda gündeme getirilebilecek diğer bir nedendir. Posner bunu Yahudilerin ürünlerine, silahlarına, aletlerine ve iş güçlerine el konulması gibi Türklerin savaşın başlarında uyguladıkları "iğrenç yönetim" olarak adlandırıyor; Yafa bölgesindeki Yahudilerin "zorla" sürülmesini de ekliyor.⁷⁴ David de, Ermeni

73 Kemal Çiçek, *Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917*, Ankara 2005, s. 290-316.

74 Posner, "The Spy from Palestine", s. 46-47.

Tehciri'ni hatırlattıktan sonra bu kez Yahudilerin Nisan 1917'de Yafa'dan sürülmesini, "Türkler tarafından işlenen en korkunç eylem" olarak adlandırıyor. Bu şekilde 5.000-10.000 Yahudi'nin sürgüne gönderilmesini, NİLİ'nin ortaya çıkması bağlamında zikrediyor.⁷⁵ Yine bazı kaynaklarda iddia edildiğine göre, Cemâl Paşa'nın Filistin'deki Yahudilere yaptığı sözde "işkence" ve "eziyeti" "umutsuzlukla" gören ve hatta kendisi "son anda idamdan kurtulan" Aaron, "Filistin'in kurtarılmasına hayatını feda etmeye karar verir. Hayatî tehlike altında İngiltere ile temasa geçer."⁷⁶ Bu tür baskılardan dolayı NİLİ'yi kurmaya karar verirler.

Burada geçen Yahudilerin belli bölgelerden sürülmesiyle alakalı olarak Cemâl Paşa'nın böyle bir karar almasının askerî stratejik bir nedeninin olduğu muhakkaktır. Nitekim burada etkili olan temel neden bazı Yahudilerin bölgede yaptıkları casusluk faaliyetleridir. Nitekim Alman resmî kaynakları da Cemâl Paşa'nın bu kararını izah ederken asıl neden olarak bölgedeki casusluk faaliyetlerini zikrediyorlar. Bu hususta iki örnek yeterli olacaktır. İlk olarak Alman Büyükelçi von Bernstorff'un 30 Ekim 1917 tarihinde Berlin'e gönderdiği raporunda geçen şu ifadeler önemlidir:

"Siyonist Yahudilerin düşmanla birlikte bir şeyler yaptıkları inkâr edilemez görünüyor. Bunun ne kadar olduğu buradan araştırılamıyor. Bunun semeresini Siyonist propagandası taşıyor."⁷⁷ İkincisi General von Falkenhayn'ın Kudüs'ten Alman Büyükelçi von Bernstorff'a, 10 Kasım 1917 tarihinde gönderdiği bir belgede bu çelişkili durumu şöyle anlatıyor: "Yerli memurlar Yahudilerin casusluk faaliyetlerinden dolayı kesinlikle tamamen rahatsız olmuşlardır. Bunda da haklılar. Bunun sonucu olarak Yafa'daki

75 Lenny Ben David, "Erster Weltkrieg: Verhinderte ein deutscher Offizier in Israil ein Massaker an den Juden?", <http://juedischerundschau.de/erster-weltkrieg-verhinderte-ein-deutscher-offizier-in-israel-ein-massaker-an-den-juden-135910603/>, 7 Temmuz 2017.

76 A. B., "Aaron Aaronsohn zum Gedächtnis", Palästina. Zeitschrift für den Aufbau Palästinas, Viyana 1944, Sayı 3/4, s. 109

77 PA-AA. Türkei 195, K 179664.

kötü gelişmeler yaşanmıştır. Burada benzer olaylar yaşanmayacak. Görüşme göre de beklemiyorum. Yahudilerin bu hareketlerini çok küçük bir radikal grubun faaliyetleri olduğunu zannediyorum. Yahudi kitlesiyle hiçbir alakası yoktur.”⁷⁸ Benzer bir şekilde Alman tarihçi Afflerbach da, özellikle de 1917 yılında Yafa’da “İngiltere ile tek tük casusluk ve işbirliği olaylarının radikal Siyonist gruplar arasında cereyan ettiği” tespiti yapıyor. Fakat devamında Cemâl Paşa’nın bundan istifade ederek “bütün Yahudileri tehcir etmek” istediğini iddia ediyor. Hatta Yahudilerin “Ermenilerin kaderini paylaşması” ihtimali yorumunu da yapıyor.⁷⁹

Bayur bu kararın alınmasıyla alakalı olarak, Filistin’de bulunan ve “hâkimiyet-i Osmaniye’yi ihlal edecek teşkilât-ı hafiye” kurdukları anlaşılan ve Osmanlı vatandaşlığını kabul etmeyen Fransız, İngiliz ve Rus Yahudilerin de ülkelerine gönderildiğini iddia ediyor.⁸⁰ Spreor da, Cemâl Paşa’nın başarısız Süveyş Kanalı Harekâtı’nın mesuliyetini Yahudilerin “istihbarat ve sabotaj” faaliyetine bağladığını; Gideon gibi bazı gizli örgütlerin istihbarat ve sabotaj faaliyetleriyle savaş planlarının açığa çıktığına inandığını yazıyor.⁸¹

Böyle bir kararın alınmasının diğer nedeni ise İngilizlerin takriben Mart 1917 yılında Sina üzerinden Filistin’e saldırmasıdır. Bundan dolayı Cemâl Paşa, Gazze’nin ve nisan ayında ise Yafa’nın boşaltılmasını ister. Tahliyeyle Müslümanlar, Hristiyanlar, Yahudiler ve yabancılar bölgeden çıkartıldı. Bundan muaf tutulanlar ise çiftçiler, fabrika sahipleri ve Ziraat Mektebi mensupları idi. Kudüs Sancağı dışında istedikleri yere yerleşme müsaadesi verilmiştir. Tahliye için gerekli ayrıntılı tedbirler alınmış ve uygulanmıştır. Bozkurt’un tespitlerine göre, yerlerinden tahliye edilen

78 PA-AA, Türki 195, K 179155.

79 Holger Affelbach, *Falkenbayn. Polistisches Denken und Handeln im Kaiserreich*, Münih 1994, s. 484.

80 Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi. 1914-1918 Genel Savaşı*, Cilt 3 Kısım 3, 3. Baskı, Ankara 1991, s. 384.

81 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 74.

Yahudiler, askerî trenlerle ücretsiz olarak taşınırlar. Bunların geride bıraktığı evlerin ve emlakin korunması halk arasından seçilen özel heyetler tarafından yapılacaktı.⁸²

Cemâl Paşa'nın yanında görev yapan Falih Rıfkı da hatıratında bunu tasdik ediyor. Yafa Yahudilerinin "burunları kanamaksızın Hama ve Humus'a gittiler ve geride Arpalar onların bir portakallarını bile ağız tadı ile yiyemediler" demektedir.⁸³ Kudüs'teki Siyonist Bürosu'nun Müdürü Dr. Jacob Thon 18 Nisan 1917 tarihinde Kudüs'ten Berlin'e gönderdiği uzunca yazısında, Yahudilerin Yafa'dan tahliyesinin nedenine girmeden tahliyenin nasıl yapıldığı hakkında genişçe bilgiler veriyor. Bu yazısında tahliyenin iyi bir şekilde gerçekleştirildiğini şöyle anlatıyor: "Yahudilerin göçü bugüne kadar çok iyi organize edildi. Dizengoff başkanlığında teşkil edilen komite gayretli çalıştı. Zanaat derneklerinden gençler, Yahudilerine naklini fedâkârlıkla organize ettiler ve gözetlediler."⁸⁴

Aynı şekilde Amerikalı tarihçi Shaw da İsveç Başkonsolosu'nun raporunda bunu teyit eden bilgileri aktarıyor. Başkonsolos'un şu tespitleri önemli: "Mısır aracılığıyla dünyaya yayılan, Yahudi nüfusun tahliye edildiğine ve Filistin'deki Yahudilere kötü muamele edildiğine ilişkin raporlar çok abartılıydı. [...] Var olan koşullarda, kısa sürede gerçekleşen bu tür bir tahliyenin daha fazla zorluğa ve daha çok acıya sebep olması gerekirdi. Fakat Konstantinopolis'ten ulaşan güvenilir raporlara göre, olayın doğasında bulunan zorluklar ve sıkıntıları saymazsak, Yahudiler isyan etmemişti ve kendilerine kötü davranılmamıştı. Katliam gibi bir şeyden söz etmek ise mümkün değil."⁸⁵

Bütün bu anlatılardan hareketle, Cemâl Paşa'nın Gazze ve Yafa bölgesi Yahudileri hakkında aldığı sınırlı tehcir kararının gerçek

82 Bozkurt, "I. Dünya Savaşı'nda Filistin-Suriye Cephesi'nde NİLİ", s. 102-103.

83 Falih Rıfkı Atay, *Zeytin Dağı*, İstanbul 1989, s. 71.

84 İsaiah Friedman (Yay.), *Germany, Turkey, and Zionism 1914-1918*, New York 1987, s. 331.

85 Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, Meriç Sobutay (Ter.), İstanbul 2008, s. 379-380.

nedeni öyle iddia edildiği gibi, Antisemitist ve Yahudi varlığına karşı bir hareket olarak değil, aksine tarihî bir gerçekliği olan somut bazı askerî ve stratejik endişelerle açıklanabilir. Hem bazı Yahudilerin İngilizlerle işbirliği yapmasından hem de İngilizlerin bölgeye askerî sefer hazırlığında olmasından dolayı, askerî ve stratejik bir tedbir olarak bu zor ve riskli kararı almak zorunda kalmıştır. Bölgedeki yabancı diplomatların da ifade ettiği gibi o günkü şartlar başarılı bir tahliye faaliyetini gerçekleştirdiği de bir vakı'dır. Buna rağmen bu tehciri NİLİ'nin kurulmasıyla alakalı neden olarak gündeme getirmek doğru değildir. Kaldı ki, takriben iki yıl öncesinde başlayan istihbarat faaliyetlerinde böyle bir kararın bunlar için neden olması imkânsızdır. Geriye bunların, yine NİLİ'nin propaganda amaçlı iddiaları olarak değerlendirilmesi kalıyor.

NİLİ'nin kurulma süreci 1915 senesinin başlarına tekabül ediyor. Absalom Feinberg ve arkadaşlarının Hadera'daki tarım istasyonundan İngilizlere buğday sattıkları ihbarı üzerine Osmanlı yetkilileri buraya baskın yaparlar. 13 kişi yakalanır, fakat Absalom karanlıktan istifade edip kaçarak Aaron'un yanına Zikron Ya'akov'a gelir. Baskını öğrenen Aaron, "Türkler bizim en kötü düşmanımızdır" diyerek İngilizler lehine istihbarat yapılması teklifini gündeme getirir.⁸⁶ Ardından İngilizler Çanakkale önlerine geldikleri sıralarda Aaron ve Absalom Athlit'deki Tarım Deneme İstasyonu'nda gizlice toplanarak durum değerlendirmesinde bulunurlar. Değerlendirme sırasında Filistin'de Osmanlı yönetimine karşı bir Yahudi Ayaklanması'nın başlatılması ihtimalini de konuşurlar. Fakat bunun özellikle de Yahudiler açısından silah ve teşkilatlanma gibi mevcut olumsuz şartlar dikkate alındığında olumlu netice vermeyeceğini düşünürler. İngilizlere, bölgedeki Osmanlı Ordusu ve bölgenin durumu hakkında istihbarat bilgisi temin etmeleriyle birlikte İngilizlerin Filistin'e saldırımlarının doğru bir karar olabileceğine kanaat getirirler. Buna göre, bölgenin "hızlı bir şekilde işgalini" sağlayacak bilgileri İngilizlere

86 Engle, *The Nili Spies*, s. 47.

sağlamak için bir istihbarat ağını organize edebilirlerdi ve Athlit'deki bu istasyonda bu tür faaliyetleri gizleyebilirlerdi.⁸⁷

Bu düşündüklerini daha sonra fazlasıyla gerçekleştirmişlerdir. Bölgenin dört bir tarafından topladıkları bilgileri Athlit'teki bu istasyonda saklamışlar; buradan çeşitli vasıtalarla İngilizlere ulaştırmışlardır.

Şeması ve Üyeleri: Amatör Casuslar

Gizli bir teşkilat olan NİLİ'nin örgüt şemasının tam olarak ortaya çıkartılması ve bütün üyelerinin tespit edilmesi zordur. Zîrâ adı üzerinde gizli örgütler, gizli çalıştıkları için haklarında bilgi pek bilinmez. Fakat yine de kaynaklarda bazı iddialar ve isimler geçebiliyor. NİLİ hakkında da benze bilgiler ve iddialar vardır. Bunlar daha ziyade İngilizlerin ilgili kurumlarının kayıtlarında geçiyor. Nitekim İngilizler, kendileriyle görüşen Aaron ve arkadaşlarının kurdukları bu yapılanmayı "Bir" olarak adlandırmışlar ve merkezini ise Filistin Athlit'teki tarım istasyonu olarak kayıt altına almışlardır. Bunlara göre bölgeyi gezerek bilgi toplayan "aktif üyeleri" şunlardı:

NİLİ casusluk örgütünün bilinen şeması ve üyeleri şöyledir: NİLİ'nin başındaki kişi Aaron Aronsohn Kahire'de oturuyordu. General Clayton, General Deedes ve EMSIB'le irtibat hâlindeydi.

Diğer üyeler ise: Aaron Aronsohn'un kız kardeşi ve yazar Sarah, Yossef Lustig, Reuben Shwartz, Hirsch Aronsohn, Yehouda Zeldine, Menashe Braustein, İzhak Halperine, Dov Bellinkof, Davi Salevitz, Nasser Ghanem, Elias Shnanem, Farida Loula, Naaman Belkind, Absalom Fein, Niss'an Ruthman, Loba Suelberg, Fishel Aronsohn, İma Willbuchewitz, David Socolovitz, Eitan, Mendel Shneerson.

Pasif üyeler ise şunlardı: Lem Herman, Y. Steinberg, D. Stopfer, Grabivker, Yawer, Nohowitz, Salman Cohen, Abraham

87 Engle, *The Nili Spies*, s. 52-53.

Moise Rothstein, Ishak Shartz, Mendel Hankine, Dr. Sonia Belkind ve E. Apelroth. Toplamda 34 kişilik bir liste. Kahire ile Athlit arasındaki bağlantıyı Liova Shneerson “baykuş” ismiyle sağlardı. Raphael Aboulafia, İbranice belgeleri tercüme ederdi.⁸⁸

Bir başka iddiaya göre, NİLİ şebekesinin kesin üye sayısı bilinmemekle birlikte, üst düzey üye sayısı 23 idi.⁸⁹ Toplam üye sayısının takriben 50 civarında olduğunu söyleyenler de var.⁹⁰ Yahudi kaynağı göre ise, bu örgütün çekirdek kadrosu 40 ajandan oluşuyordu.⁹¹ Atilhan’ın verdiği rakamlar çok daha fazladır: Hayfa’dan 37, Şam’dan 15, Beyrut’tan 9, Sayda’dan 3 ve Aka’dan 4 olmak üzere “elebaşı ve hemen bütün Yahudi köylerinden de bunların elemanları bulunan bir sürü” ajan yakalanmıştı.⁹² Toplamda ise 68 casus yapıyor. Kurt Singer ise NİLİ’nin üye sayısını abartılı olarak 100 kadın ve 300 erkek olmak üzere toplam 400 kişilik bir şebekeden bahsediyor.⁹³

NİLİ’nin istihbarat ağında faaliyet gösterenler çok çeşitli mesleklerdendi. Ordudan askerî subaylar, yol yapımının başında bulunan mühendisler, su temini işiyle uğraşan mühendisler ve askere alınan subaylar gibi. Diğer üyeler cephelerde çalışıyorlardı. Bunlar, askerlerin pozisyonları ve silahları hakkında birinci elden bilgi topluyorlardı.⁹⁴ Örgüt mensupları, daha ziyade genç insanlardan oluşmaktaydı. Yaşları 24 ilâ 27 arasında değişen bu Yahudi gençlerini Engle, “amatör casusular” olarak adlandırıyor.⁹⁵

88 Anthony Verrier, *Agents of Empire. Anglo-Zionist Intelligence Operations 1915-1919* Brigadier Walter Gribbon Aaron Aaronsohn and the NILI Ring, Londra 1995, s. 310-311.

89 Bozkurt, “I. Dünya Savaşı’nda Filistin-Suriye Cephesi’nde Nili Casusluk Örgütünün Faaliyetleri”, s. 96.

90 Posner, “The Spy from Palestine”, s. 45.

91 <https://jwa.org/encyclopedia/article/aaronsohn-Sara>, 10 Mayıs 2017.

92 Atilhan, *Filistin Cephesinde Yahudi Casuslar*, s. 50.

93 Singer, *Asya’da Casusluk ve Kadın Casuslar*, s. 415.

94 Verrier, *Agents of Empire*, s. 312.

95 Engle, *The Nili Spies*, s. 100.

Srodes'in iddiasına göre NİLİ bünyesine dâhil olan eski Gideon örgütü mensupları ve şahsî olarak sâdık olanların teşkil ettiği tam zamanlı casuslar, Şam ile Kudüs arasında faal olan ve kendilerinden iki kat daha fazla geniş bir ağa sahiptiler. Bunların yardımcıları ise Türk hükümetinde ve askerî birliklerinde görev yapan memurlar, telefoncular ve doktorlar gibi unsurlardan oluşmaktaydı. Aldıkları riski karşılayabilmek için sürekli olarak para akışı talep ediyorlardı.⁹⁶

Florence ise casusluk şebekesinin büyümesi ve üyeleri hakkında önemli bilgiler veriyor. Buna göre çalışanların bazıları gerçekten tarımla ilgili çalışanlardı. Fakat örgütün bazı üyeleri ise, Aaron Aaronsohn'un ve Absalom Feinberg'in ya akrabaları ya da arkadaşlarıydılar. Bunların ise daha öncesinde tarımsal tecrübeleri azdı. Aaron'la birlikte Zikron Ya'akov'da büyüyen Rueven, Schwartz ve David Sokolovitsch; Absalom'un kuzenleri Eitan, Naaman Belkind ve Raphael bunlara örnek verilebilir. Bunlar Türk askerî tesislerinde ve savaş düzenlerinde "rahatça" bilgi toplayabiliyorlardı. Liova, Mendel Schneersohn, Absalom Fine, Nissan Rutman ve Dr. Moshe Neumann gibi arkadaşların arkadaşları da bunlara katılmıştır. Ayrıca eski Gideon ve Ha-Shoiner gibi örgütlerin üyeleri de NİLİ'ye dâhil olmuşlardı.⁹⁷

İsimleri bilinen NİLİ mensupları arasındaki akrabalık ve arkadaşlık/dostluk ilişkisi ilginç bir detaydır. Üyelerin çoğunluğu bir şekilde ya doğrudan akrabalık hukukuyla ya da arkadaşlık/dostluk bağıyla bağlantılı olması, şebekenin faaliyetlerinde sadakatin ve gizliliğin devam ettirilmesinde önemli bir rabıttır. Bundan dolayıdır ki, bu kadar dar bir bölgede iki yıl boyunca ortaya çıkartılmadan ajanlık yapabilmişlerdir.

96 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 156.

97 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 284-285.

İngilizlerle Temasa Geçilmesi: İsrail Yolunda Pazarlıklar

NİLİ casusluk şebekesinin kurulmasının amacı açısından istihbarat toplamak önemli olmakla birlikte, istihbaratın muhatabı İngilizlerle temasa geçilmesi ve öncelikle onların ikna edilmesi gerekiyordu. Örgüt tarihindeki bu çok kritik ve önemli aşama öyle kolay gerçekleşmemişti. Bunun için iki aşamalı sürece ihtiyaç vardı.

Mısır'da İlk Temaslar: İngilizler İnanmıyorlar

Aaron, Alexander ve Absalom hiç vakit kaybedilmeden İngilizlerle irtibata geçilmesine karar verirler ve bunun için Alexander Aaronsohn'u görevlendirirler. Fakat Alexander'ın Türk Ordusu'nda asker olmasından dolayı kendisi için bu seyahat zor ve tehlikeli olabilirdi. Bunun için sahte bir İspanyol pasaportu ayarlanır. Ciddî herhangi bir sorunla karşılaşmadan Amerikan gemisine biner ve Temmuz 1915'te Mısır'a ulaşır.⁹⁸

Alexander hatıratında, casusluk örgütüyle ilgili bu gizli görevinden ve dolayısıyla Mısır'a gidişinin gerçek nedeninden hiç bahsetmeden ülkeyi terk etmesiyle ilgili süreci uzun uzadıya anlatıyor. Eski Sadrazam Kâmil Paşa'nın kardeşi ve bölgede bir çiftliği olan Fevzi Bey'in çevredeki Yahudilere zulmettiği iddiasıyla ona karşı savunma amacıyla gizli bir örgüt kurarlar. Alexander'ın iddiasına göre kendisi bu gençlik örgütünün lideri olarak bilinmesinden dolayı tehdit altında olduğunu ve hatta en silahlı saldırıya uğradığı için erkek kardeşiyle, bu Aaron olsa gerek, istişare yaparak "ülkeyi terk etme" kararı aldığını anlatıyor. Sahte pasaport temin ederek kız kardeşiyle birlikte bir Amerikan gemisine binerek kaçmayı denerler, fakat bu ilk teşebbüste başarılı olamazlar. Nihayet ikinci teşebbüslerinde kız kardeşiyle birlikte bir Amerikan gemisine binerek Beyrut üzerinden Mısır'a giderler.⁹⁹

98 Verrier, *Agents of Empire*, s. 308.

99 Aaronsohn, *Mit der türkischen Armee in Palästina*, s. 83-101.

Kahire'ye ulaşan Alexander 18 Ağustos'ta Lawrence'ın iş arkadaşı Albay Newcombe ile görüşür. Görüşmede, ağabeyi Aaron'un Filistin'deki Türk ordusu hakkında bilgi toplamak için Athlit'teki tarım istasyonunu nasıl kullandığını ve bu bilgileri İngilizlere vermeye hazır olduğunu anlatır. Daha da önemlisi ağabeyinin Cemâl Paşa'yla olan ilişkisini kullanarak devamlı istihbarat elde edeceğini de söyler. Newcombe, bu bilgilere karşı ne istediklerini sorar. Aldığı cevap kısadır: "Hiçbir şey". Fakat İngilizler bundan sonra Alexander'la bir daha görüşmezler. Florence'ın iddiasına göre Alexander ve Aaron bu ilk teşebbüste neden başarısız olduklarını yıllar sonra dahi anlayamamışlardı. Fakat ona göre bu sorunun cevabı belliydi: Tam da bu sıralarda İngilizlerin Kahire'de önemli bir pazarlığın ortasında olmaları; yani Hicâz'da bir Arap İsyanı'nın çıkartılması için Şerif Hüseyin bin Ali ile görüşmeleri idi. İddiasına göre, muhtemel bir Arap dostluğu İngilizler için en öncelikli olanıydı.¹⁰⁰ Hatta Verrier, Alexander'ın bu teklifinin Newcombe tarafından "teşekkürle reddedildiğini" de iddia ediyor.¹⁰¹ Sonuçları itibarıyla Aaronsohnların bu ilk temasları akîm kalmıştır.

Bu ilk teşebbüsün başarılı olmamasıyla alakalı olarak İngilizlerin bu tarihlerde Mekke Şerifi Hüseyin'le yaptıkları görüşmelerin bir neden olarak zikredilmesi makûl bir izahtır. Mevcut bilgilere göre, daha öncesindeki gayr-i resmî ilk temaslar bir tarafta, İngilizler adına Mısır'daki İngiliz Yüksek Komiseri Sir Henry McMahon ile Mekke Şerifi Hüseyin arasındaki yazışmalar ve pazarlıklar 14 Temmuz 1915 ile 18 Nisan 1916 arasında yapılmıştı. Görüşmede Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmeleri karşılığında Şerif Hüseyin'in başında olduğu bir Arap Krallığı kuracaklardı.¹⁰² Fakat bu devletin sınırları ve konumuz açısından Filistin'in durumu tam olarak netleştirilmemiştir. Bu da daha sonrasında İngilizler için önemli bir diplomatik manevra alanı olacaktır.

100 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 169-170.

101 Verrier, *Agents of Empire*, s. 308.

102 İsmail Köse, *İngiliz Arşiv Belgelerinde Hicaz İsyanı*, İstanbul 2014, s. 80-154.

Yine de İngilizlerle mutlaka bir şekilde temasın sağlanması, temastan da öte mutlaka ikna edilmeleri gerekiyordu. Bunun için Absalom Feinberg Mısır'a gönderilir. Sahte bir Rus pasaportuyla Hayfa'dan hareket ederek 6 Eylül 1915'te İskenderiye'ye ulaşır. Oradan Port Said'e geçer. Burada Bahriye İstihbaratçısı Woolley'le görüşür. Görüşmede Filistin'de silahlı bir ayaklanma düşüncelerini anlatır. Fakat Wolley, özellikle de Türk askerî birlikleri ve Türklerin Filistin'deki askerî hazırlıkları hakkında anlattıklarına daha çok alaka gösterir. Bunların güncel bilgilerle düzenli olarak İngilizlere ulaştırılacağı sözü de etkili olur. En sonunda İngilizler ikna olmuşlardır. Görüşme sonunda ara sıra istihbarat için Lübnan kıyılarına uğrayan İngiliz gemisinin Athlit'te de uğramasına karar verilir. Bu geminin kaptanı Absalom'la tanıştırılır ve temasların nasıl sağlanacağına dair bilgiler de anlatılır. Bu şekilde istediğini alan Absalom Kasım 1915'te bu gemiyle gizlice Athlit'e gelir.¹⁰³ Bu başarıyla rağmen yine de İngilizlerle ilk temaslar ve irtibat çok da sağlıklı işlemez.

Athlit'e gelecek olan İngiliz gemisiyle iletişimin sağlanamamasından dolayı vaat edilen istihbarat bilgisi akışı bir türlü başırlamaz. Bundan dolayı Aaron ve Absalom, Mısır'a bir kez daha gidilmesine karar verirler. Bu seferki güzergâh çöl yolu üzerinden olacaktı. Zaten Absalom çok iyi derecede Arapça biliyordu. Arap Bedevîsi kıyafeti giyerek deve yolcuğuyla Sina Çölü'nü aşmayı deneyecekti. 8 Aralık'ta yola çıkar. Bir arkadaşı da ona eşlik ediyordu. Fakat yolda 24 Aralık'ta Türk askerleri tarafından yakalanırlar ve casusluk yaptıkları iddiasıyla tutuklanarak Kudüs'e nakledilirler. Bunu haber alan Aaron, Absalom'un çekirge istilasıyla alakalı araştırma yaptığını söyleyerek onu kurtarmaya çalışır. Uzun bir uğraşın sonunda istediği sonucu elde eder ve Absalom, 12 Ocak 1917'de serbest bırakılır. Athlit'e geri döner.¹⁰⁴ Burada Florence'ın iddiasına göre Absalom'un serbest kalmasını sağlayan gelişme Cemâl

103 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s.171-173.

104 Verrier, *Agents of Empire*, s. 141-143.

Paşa'nın Aaron'u çekirgelerle mücâdele için bir kez daha görevlendirmesiydi. Bunu kabul eden Aaron, Cemâl Paşa ile görüşerek Absalom'un ve iş arkadaşlarının serbest kalmasını sağlamıştır.¹⁰⁵

Aaron Londra'da: Ve Pazarlıklar Başlıyor

İstihbarat çalışmaları belli bir seviyeye gelmesine rağmen, İngilizlerle temas istenildiği gibi hâlâ sağlanamamıştır. Alexander'ın ardından Absalom'un da iki teşebbüsünün başarısız olması üzerine İngiltere'ye giderek doğrudan İngilizlerle görüşme düşüncesi ortaya çıkar. Zîrâ vakit kaybetmeden İngilizlerle bir şekilde görüşmek gerekiyordu. Bunun için ilk etapta Absalom'un Romanya üzerinden İngiltere'ye gitmesi düşünülmüştü. Hatta Absalom İstanbul'a gidip seyahat için beklerken Aaron karar değiştirir ve bizzat kendisinin İngiltere'ye gitmesinin doğru olacağını düşünür. Fakat bunun için bir mazeret gerekiyordu. Zîrâ öyle keyfi olarak Avrupa'ya, hele hele savaş durumunda olunan bir devletin başşehrine gidemezdi. Dikkat çekmemesi gerekiyordu. Bunun için bir mazerete ihtiyacı vardı. Araçlar için yakıt sıkıntısı çeken Osmanlı Ordusu için gerekli olabilecek susam yağı hususunda Avrupalı ilim çevreleriyle görüşmek, gerekli mazeret veya kılıf olarak düşünür, Aaron'un alanındaki bilimsel yetkinliği güvenen Cemâl Paşa'yı bu hususta ikna eder ve gerekli müsaadeyi alır. Nihai amaç ise buradan Almanya'ya, Almanya'dan tarafsız İsviçre veya Danimarka'ya ve ardından Londra'ya geçmekti. Böylesine dolambaçlı bir yol takip etmesinin nedeni ise direkt düşman ülkesine gitmenin şüphe yaratacak olmasından dolayı tedbir almaktı. Böylece Alman ve Türk istihbaratını atlatabilirdi.

Tarım istasyonunu Absalom'a bırakarak 1916 yılının Temmuz ayı ortasında İstanbul'a gelir ve burada Amerikan Büyükelçisi Henry Morgenthau ile görüşür. Buradan hareket ederek 5 Ekim'de Berlin'e ulaşır. Berlin'de de aynı şekilde Amerikan büyükelçisi ile

105 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 206.

buluşur. Eylül ortasında Kopenhag'a gitmek için müsaadeyi alır. Tarafsız Kopenhag'da gizlice İngiltere konsolosu ve Siyonist çevreleri ziyaret eder. Dikkat çekmemek için bir hahamın ve İngiliz istihbaratçının yardımıyla maceralı bir gemi yolculuğuyla ekim ayında Londra'ya ulaşmayı başarır.¹⁰⁶

Aaron, İstanbul seyahatini de istihbarat için değerlendirmiş ve yol boyunca gördüklerini not almayı ihmal etmemiştir. Şam'dan başlayarak Halep, İslahiye, Adana ve Haydar Paşa'ya kadar uzanan İstanbul tren yolcuğunu en ince ayrıntısına kadar güzegâhta gördüklerini, yol durumu ve askerî nakliyat hakkında kayıtlar yapmıştır.¹⁰⁷

Aaron'un 23 Ekim 1916'daki Londra temasları NİLİ'nin kabulü açısından bir milat olmuştur. Burada ilk önce İngiliz İstihbaratı Şefi Sir Basil Thomson'la görüşür, fakat başlangıçta pek ciddiye alınmaz. Nitekim Thomson'un bürosunda görüştüğü Aaron hakkındaki ilk kanaati olumsuzdur. Hatta ondan şüphelenmiştir de. Kendi ifadesiyle, onu "1001 Gece Masallarına benzeyen doğudan tuhaf şeyler"den bahseden bir kişi olarak adlandırır. Fakat ne zaman Aaron kendisine Cemâl Paşa imzalı bazı belgeleri göstermiş, ancak işte o zaman "dikkat çekici bir adamla" muhatap olduğunun farkına varmıştır. Ayrıca bu görüşme sırasında Aaron, "bir Siyonist olarak Yahudi devletinin kurulmasını kendisinin birinci görevi olarak hissettiğini" belirtiyor. Daha önemlisi, "bunun ancak İngiltere gâlip gelirse" mümkün olabileceğini de ekliyor. Bunun için kendisi ve arkadaşlarının İngiltere'yi müttefik olarak gördüklerini söyleyerek son olarak şunları ekliyor: "Ülke hakkındaki bilgilerimi, bölgedeki halkın karakterini ve düşmanın askerî durumu hakkında faydalı bilgileri verebilirim. Ordu için suyu Mısır'dan neden getiriyorsun. Bu ordunun hareketini yavaşlatıyor. Hâlbuki çölde yeterli su var. 300 feet yer altında.

106 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 206-209.

107 Verrier, *Agents of Empire*, s. 158-164.

Bunun için sadece yeri delmek gerek.”¹⁰⁸ Bu minvalde yapılan görüşmelerden ikna olan Sir Thomson, Aaron’u İngiliz Askerî İstihbarat Şefi Macdonough’a ve istihbaratçı Binbaşı Walter Gribbon’a gönderir. Böylece çok önemli bir engel aşılmış olur.

Florence, Aaron’un Londra seyahatini ve buradaki görüşmelerini teferruatıyla anlatıyor. Almanlardan korunmak amacıyla İngiliz istihbaratının gözetiminde sahte isimle alınan gemi biletiyle Kopenhag’tan Londra’ya gelmesi ve yine sahte bir isimle bir otele dikkatli bir şekilde yerleştirilmesi, tam bir ajan filmindeki senaryo gibi gerçekleştirilmiştir. En sonunda Schottland Yard’da Sir Basil Thomson tarafından kabul edilmiştir. Sir Thomson, Kopenhag’taki İngiliz konsoloslüğundan gelen bir belgede Aaron’un Suriye ve Filistin’deki Türk Dördüncü Ordu Komutanı Cemâl Paşa’nın “özel bir asistanı olduğunu” teyit ettirdikten sonra görüşme başlamıştır. Aaron görüşmede, Cemâl Paşa’nın Dördüncü Ordu’nun ihtiyaçlarını Filistin’de ve Suriye’de müsadere edilen hububat ve diğer ürünlerle karşıladığını söylemiştir. Bu tür müsaderelerin bölgedeki Yahudi mülteciler için çok zor olduğu, Türklerin bunlardan bahşiş istediklerini, hububatın ve meyvelerin müsadere edildiğini anlatmıştır. Ayrıca atların, arabaların, tarım aletlerin ve su pompalarının da alındığını eklemiştir. Bunun üzerine bir de 1915 ilkbaharında başlayan çekirge istilasının halkın durumunu daha da zorlaştırdığını söyleyen Aaron, en sonunda bölgede yaptıkları casusluk faaliyetlerini de anlatmıştır. İngilizlerin fazlasıyla işlerine yarayacak iddialı istihbarat bilgilerinden uzun uzadıya bahsetmiştir.

Buna göre Aaron; Filistin’de güvenilir genç erkek ve kadınlardan oluşan gizli bir grup oluşturmuş. Bunların bir kısmı Arap çetelerine karşı koymak için daha öncesinde kurulan örgütten olup, daha sonra Aaron bunları çekirgelerle mücadele etmek için tarım deneme istasyonuna almış. Bunlar işleri gereği Filistin’i gezmişler; çekirgelere karşı mücadelede eğitmek bahanesiyle Türk

108 Engle, *The Nili Spies*, s. 69-72.

askerî mekânlarına girmişler. Böylece teferruatlı olarak yolların, demiryollarının, depoların, askerî donanımın, askerî birliklerin durumu ve Türk askerlerinin eğitim seviyeleri hakkında gözlemler yapma fırsatı bulmuşlar. Üyeleri Türkçe ve Almanca bildikleri için farklı askerî kurumlarda Türk askerlerle ve subaylarla yeterince vakit geçirmişler. Bu vesileyle de Türklerin savaş düzenleri, planları ve savunma durumları hakkında bilgiler toplamışlar. Aaron bu bilgileri Kahire'deki İngiliz yetkililere götürdüklerini, fakat ilgi görmediklerini de eklemeyi ihmal etmemiş. Ayrıca 1915 sonlarından itibaren Filistin'deki Yahudi toplumunun ciddî varoluş tehdidiyle karşı karşıya olduğunu da iddia etmiş.¹⁰⁹

Binbaşı Gribbon ile Aaron'un görüşmesi, İngilizlerin NİLİ şebekesi noktasında ikna olmasında önemli bir yere sahiptir. Zîrâ iddia edildiğine göre Aaron bu görüşme sırasında İngilizlere çok kritik bilgiler vermiştir. İngilizler ne Filistin'in genel bir haritası ne de Gazze çölünde Türklerin tahkim noktalarını gösteren bir haritaya sahiptiler. Ayrıca İngilizler, daha öncesinde Dördüncü Ordu'nun kuvvetini çok yüksek değerlendiriyorlardı. Askerî saldırı sırasında ihtiyaç duyacakları suyun temini için gerekli kuyular ve kaynaklar hakkında bilgiye sahip değillerdi. Srodes'in iddiasına göre bu konular hakkında İngilizlerin elinde çok az bilgi vardı. İşte Aaron, tam da bunlarla ilgili İngilizlerin işine yarayacak bilgileri getirmişti. Kendisi bölgenin haritalarına ve Dördüncü Ordu'nun gerçek durumu hakkında bilgilere sahipti ve bunların hepsini İngilizlere vermeye hazırды.¹¹⁰

Bir başka iddiaya göre İngiliz Gizli Servisi ve Savaş Bakanlığı kayıtlarına "Athlit sâkini" olarak geçirilen Aaron, Sir Mark Sykes'la ve G. H. Fritz Mauritz'le de Londra seyahati sırasında görüşmeler yapmıştır. Üçlü arasında gerçekleştirilen üç görüşmede "İngiltere'nin yardımı" ve "Siyonizm" konuları da konuşulmuştur. Görüşme neticesinde Dışişleri Bakanlığı yetkilileri kendisine "sıcak"

109 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 24-25.

110 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 113.

yaklaşmışlar, “ancak ne bakanlık ne de Mark Sykes Siyonizm konusunda resmi bir açıklama yapmaya” yanaşamamıştır. Buna rağmen Aaron İngilizleri “NİLİ grubunun yararlı bir rol oynayabileceğine inandırmak konusunda başarılı” olmuştur.¹¹¹ Palmer, Aaron’un Londra’daki temaslarının başarısının altını çiziyor. Tespitine göre, Aaron’un bu faaliyetleri İngilizlerde “geniş bir hürmet uyandırmış [...] Meinertzhagen ve Sykes gibi daha önceleri davalarına şüpheyle yaklaşanları saflarına kazandırmıştı.”¹¹² Öke de daha öncesinde “Yahudi aleyhtarı” olan Sykes’in Aaron’la görüştüğünden sonra İngilizlere’nin “Ortadoğu politikasını Siyonizm yörüngesine” soktuğunu iddia ederek Skykes’in şu sözlerini aktarıyor: “Biz artık kendimizi Siyonizm’e, Ermenilerin hürriyetine ve Arap istiklaline adadık. Siyonizm bu kilidi açacak anahtardır.”¹¹³

İngiltere’den istediğini alan Aaron 12 Aralık 1916 tarihinde Mısır’a geri dönmüştür.¹¹⁴ Bu şekilde İngilizlerle doğrudan temasın sağlanmasıyla birlikte, Mısır’daki İngiliz istihbaratıyla Athlit’teki NİLİ mensupları arasındaki irtibat düzenli olarak yürütölmeye başlanmıştır. İngiliz Managem gemisi, havalar müsait olduğu sürece düzenli olarak Athlit’e uğrayıp istihbarat bilgilerini alıp geri döner. Mısır’a ulaşan bilgiler, Aaron tarafından tercüme edilir ve ilgili birimlere dağıtılırdı. Bunlar çoğu zaman EMSIB’e ulaştırılırdı. Duruma göre de bazen Askerî İstihbarat’a, Bahriye İstihbaratı ve hatta Arap Bürosu’na da ilgili belgeler verilirdi.¹¹⁵

Bir başka kaynağa göre, İngilizlerin ikna edildiğine dair ilk haberi Aaron’un arkadaşı Liova Schneerson Şubat 1917’de bir İngiliz botuyla getirmiştir. Buna göre, İngilizler bu örgütün topladığı

111 Jonathan Schnee, *Balfour Deklarasyonu. Arap-İsrail Çatışmasının Kökenleri*, Ali Cevat Akkoyunlu (Ter.), İstanbul 2011, s. 193.

112 Alan Parmer, *Savaş Biterken 1918*, Hakan Abacı (Ter.), İstanbul 2015, s. 198.

113 Mim Kemâl Öke, “Ajanların Gizli Tarihi”, *Kutsal Topraklarda Casuslar Savaşı*, Mim Kemâl Öke/ M. Lütfullah Karaman/Emir Turam/Mithat Baydur/Orhan Koloğlu, İstanbul 1995, s. 21.

114 Engle, *The Nili Spies*, s. 82.

115 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 267.

istihbarat bilgilerinin önemine ikna olmuşlardı. Bundan sonra belli aralıklarla bir İngiliz gemisi Athlit açıklarına gelerek parola niteliğinde dumanıyla işaret verecekti. Bu gemi daha sonra tekrar açılacak ve batıya doğru hareket edecekti. Duman işaretinin mânâsı, geminin geceleyin tekrar geri geleceğiydi. Karada bulunan Sarah ise, eğer bir tehlike yoksa kulenin penceresini açık tutacaktı. Birkaç hafta sonra bu şekilde gelen İngiliz botundan sâdece Josef Lishansky inmiştir. Mısır yolculuğu sırasında Bedevîler tarafından öldürülen Absalom geri dönememiştir. Hoffer'ın iddiasına göre, sevgilisinin öldürülme haberi Sarah'ı derinden sarsmış ve Türklere karşı kinini daha da artırmıştır. Yazdığı bir mektupta intikam duygularını şöyle dile getiriyor: "Sevgilimin başladığını ben bitireceğim. Bedevîlerden ve Türklerden intikamını alacağım."¹¹⁶

Bu şekilde İngilizlerin ikna edilmesi ve gerekli irtibat kanallarının belirlenmesinin ardından artık sıra NİLİ'nin faaliyetlerine gelmiştir.

Casusluk Faaliyetleri: Aynı Anda Çok Yönlü Propaganda ve İstihbarat

NİLİ'nin istihbarat faaliyetlerinin kimler tarafından nasıl yapıldığı; daha da önemlisi ne tür çalışmaların burada söz konusu olduğu bu başlık altında ele alınıyor. Fakat öncelikle Aaronsohn kardeşlerin ve diğer Yahudi gençlerin casusluk faaliyetlerine tam olarak ne zaman başladıklarının tespit edilmesi gerekiyor. Ardından ilgili faaliyetler iki alt başlıkta anlatılıyor.

Askerî-Stratejik Bilgilerin Elde Edilmesi: Kritik Zamanda Hayatî İstihbarat

Aaronsohn kardeşlerin ve diğer Yahudi gençlerinin istihbarat faaliyetlerine tam olarak ne zaman başladıklarının tespiti, mevcut

¹¹⁶ Hoffer, *Zeit der Heldinnen. Lebensbilder aussergewöhnlicher jüdischer Frauen*, s. 198-201.

kaynaklar ve bilgiler ışığında zor görünüyor. Kaynaklarda geçtiğine göre, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesinin hemen ardından ilk çalışmalara başladıkları iddia edilebilir. Yukarıdaki sayfalarda geçen bazı iddialar dikkate alınırsa, bunun takriben 1915 yılının ilk aylarına, hatta ocağa tekabül etme ihtimalinin yüksek olduğunu düşünüyoruz.

Nitekim Alexander hatıratında bu hususta aslında önemli bir ipucu veriyor. Onun anlattığına göre, Süveyş Kanal Seferi için yapılacak hazırlıklarda çalışmak üzere köylerinden askere alınan ve güneye götürülen vatandaşlarının durumu araştırmaya karar verir. Bunun için Alexander seçilir. Ağabeyi Athlit'teki müdürlük unvanını kullanarak muhtardan gerekli izni alarak Ocak 1915'te önce Kudüs'e ardından Süveyş Kanalı Seferi hazırlıklarının yapıldığı Birseba bölgesine kadar gider. Burada gördüklerini hatıratında anlatıyor. Sâdece kitabına aldığı tasvirlerinin satır aralarında dahi bölge, buradaki Osmanlı Ordusu ve Alman subaylarıyla ilgili gözlemlerinin çok daha geniş olma ihtimalini ortaya koyuyor. Kudüs'te "Hotel Fast"ta kalan Alman subaylarından 30-40 tanesinin her gece toplandıklarını kadın ve strateji üzerine konuştukları gibi bazı iddiaları zikrediyor. Daha sonrasında Birseba'ya kadar gider ve Süveyş Kanal'ı için yapılan hazırlıkları burada bizzat takip eder ve bunları da aynı şekilde kitabında anlatıyor. Bu anlattıkları teferuatlı bir şekilde "Süveyş Kanalı Seferi" bölümünde görülebilir.¹¹⁷ Özetle Alexander'ın Ocak 1915'te Kudüs ve Birseba'ya yaptığı bu gezi ilk istihbarat toplama faaliyeti olabilir.

Mart 1915'teki başlayan çekirge istilasını bu faaliyetler için bir milattır. Sürüler hâlinde bütün bölgeyi kasıp kavuran çekirgeler karşısında etkisiz kalan Dördüncü Ordu Komutanı Cemâl Paşa, ziraat mühendisi Aaron'u bunlarla mücâdele için görevlendirir. Alexander'ın iddiasına göre Aaron'un bu işle görevlendirilmesi Almanların "vesilesiyle" olmuştu.¹¹⁸ Bu görev süresince Aaron'un

117 Aaronsohn, *Mit den Türken in Palästina*, s. 43-60.

118 Aaronsohn, *Mit den Türken in Palästina*, s. 61.

işini kolaylaştıracak ve bölgedeki bütün resmî kapıları açacak bir “belge”yi kendisine verir. Böylece Aaron bu belgeyle Filistin, Lübnan ve Suriye’deki “en yüksek” askerî ve sivil yetkililerle “yakın münasebet”te bulunma imkânı elde eder. Kendi faaliyetleri için ihtiyaç duyduğu adamları ordudan “satın alma” yetkisine sahip olur. Önemli mevkilerdeki çok sayıda genç insanı satın alır. Hatta bunların dışında siyasî muhaliflerden de bilgiler topladığı da iddia ediliyor. Böylece geniş bir istihbarat ağı kuran Aaron, Mısır’daki İngilizlere yardımcı olabilecek iktisadî, siyasî ve pek çok askerî bilgileri toplayıp deri torba içinde Athlir’teki Tarım Deneme İstasyonu’na gömmüştür.¹¹⁹ Alexander da hatıratında elindeki böyle bir belgeden bahsediyor. Çantasına koyduğu bu belgeyle, herhangi bir askerî memurun engellemesine maruz kalmadan “bütün memleketi dolaşma” ve böylece “ne cereyan ediyorsa her şeyi gözetleme fırsatı” bulduğunu da iddia ediyor.¹²⁰

Çekirge salgınının Aaron’un istihbarat toplamasından ilk önemli araç olduğunu dile getirenlerden biri de Srodes’tir. Onun iddiasına göre, çekirgelerle mücadele hususunda Cemâl Paşa’yla anlaşılan Aaron, Absalom ve Alexander’ı da yanına almıştır. Üçlü, bu yeni meselenin Yahudilerin lehine kullanılabileceğini hızlı bir şekilde fark etmişlerdi. Osmanlı Ordusu’nun üç bölgesinde çekirgelerle mücadele çalışması sırasında istihbarat toplayabilirlerdi. Askerî birliklerin sayısı, silah ve mühimmat durumu; özellikle de Türklerin Süveyş Kanalı’na yapacakları planlar hakkındaki bilgiler Kahire’deki İngilizlerin işine yarayabilirdi. Bunun için Gideon’un eski üyelerini hız bir şekilde toplamışlardır. Çekirgelerle mücadele ediliyor “kılıfıyla” Dördüncü Ordu’nun durumu hakkında casusluk faaliyetleri yapmışlardır.¹²¹

Suriye bölgesindeki çekirge salgını ile Aaron’un istihbarat faaliyetleri arasındaki bağlantı hakkında Florence da önemli

119 Engle, *The Nili Spies*, s. 60.

120 Aaronsohn, *Mit den Türken in Palästina*, s. 65.

121 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 71-73.

iddiaları gündeme getiriyor. Çekirgelerin bölgedeki sivil halk ve asker için neden oldukları tahribatın boyutunu anlattıktan sonra, bunlarla mücadele için Cemâl Paşa'nın 27 Mart 1915 tarihinde Aaron Aaronsohn'u görevlendirdiğini söylüyor. Athlit'teki tarım istasyonu merkezli olarak bütün Filistin'deki çekirgelerle mücadele etme yetkisine sahip olan Aaron, bölgede rahat hareket etme, imkânına sahip olarak askerî, posta, demiryolu ve kara yolları gibi alanlara girebiliyordu. Mücadele ekibinin sayısı Absalom'la birlikte erkek ve kadınlardan oluşan 50 kişiye ulaşır. Önce bunlara çekirgelere karşı nasıl tedbir alınacağını öğretir. Ekibinin bir kısmını güneye gönderir. Absalom ise başka bir ekiple Ürdün bölgesine kadar giderek burada çekirgelerle ilgili mücâdele yollarını çiftçilere, memurlara ve askerlere öğretir. Aaron'un ekibi bu çalışmayı yaparken askerî alanları, tren istasyonları ve ihtiyat depolarını rahatça ziyaret edebiliyorlardı. Aaron nisan ayında bu görevinden istifa etmiştir.¹²²

Başka bir iddiaya göre ise, çekirgelerle mücâdele bahanesiyle Aaron'un başlattığı bu ilk faaliyetlerde görev alan casus sayısı 30'a kadar yükselmişti. Bütün Filistin'e yayılan bu casuslar, sâdece Türk birliklerinin bulunduğu özel mekânları gözetlemiyorlardı, bu birliklerin eğitim ve silah durumlarını da takip ediyorlardı. Yollar, köprüler ve İngilizlerin çıkartma yapabilecekleri tahmin edilen sahil bölgelerinde bunlara karşı tedbir olarak Alman mühendislerin yaptıkları müstahkem mevziler de aynı şekilde gözetim alanlarıydı. Topladıkları bilgiler arasında Filistin sahillerinde bulunan Türk noktalarının teferruatlı listeleri, İngilizlerin işini kolaylaştırabilecek çıkarma yapılabilecek muhtemel noktalar yer alıyordu.¹²³

Casusluk faaliyetlerindeki en önemli araçlardan biri de Filistin'de ve çevrede yapılan seyahatlerdi. Mesela bunlardan birinde Aaron, Filistin'in kuzeyine seyahatler yapmıştır. Bunlardan sâdece bir tanesinin yolculuğu sırasında gördüklerini not alan Aaron,

122 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 129-130.

123 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 75.

ram üç not defteri doldurmuştur. Notları arasında bölgede bulunan toprakların konumları, askerî birliklerin ve ekipman trenlerinin rotaları ve programları, askerî birliklerin eğitim seviyeleri, yolların ve demir yollarının durumları yer alıyor. Yeni yapılan yollardaki ilerlemeleri, hububat fiyatlarını ve Türklerin kullandıkları boğa türlerini de tespit etmiştir. Bu çalışmalar sırasında tedbiri de elden bırakmaz. Herhangi bir şekilde polis veya asker tarafından durdurulması durumunda notlarından bir şey anlaşılmasın diye notlarının bir kısmını şifreli yazmıştır. Benzer bir seyahati Absalom Filistin'in güneyine yaparak istihbarat toplamıştır. Demir yolları, askerî üsler, yollar ve telgraf hatları, kınal depoları, hastanelere dönüştürülen okullar ve faydalı olabilecek askerî diğer mekânlar toplanan istihbarat bilgileri arasındaydı. Toplanan bu bilgiler tarım istasyonunda bir deri kasada saklanmıştı.¹²⁴

Sarahı da aynı şekilde seyahatlerle bölgedeki istihbarat faaliyetlerine devam etmiştir. Bazen gündüzleri kokulu, beyaz renkli dantelle bezenmiş elbisesiyle elinde şemsiyesiyle köyün sokaklarında Türk subaylarıyla heyecanlı konuşmalar yaparken yavaş yavaş dolaşır. Bazen koyu mavi elbise giyerek otomobille eğlenmek için Kudüs'e gittiği görülürdü. Hoffer'in iddiasına göre; "eğlenmeye düşkün kadın, Alman kurmay subaylarıyla flört etmek için şehrin şık otellerine inerdi. Türk garnizonu yakınlarında oturan arkadaşlarını da sık sık ziyaret ederdi."¹²⁵

Zikron Ya'akov, Hadera ve Rishon Le Zion köylerindeki NİLİ mensupları ve Aaron'un çekirgelerle mücadele ekibinden memurlar, ordudan aldıkları belgelerle "bütün ülkede rahat hareket edebiliyorlardı ve askeri mekânlara girebiliyorlardı. Bu şekilde asker, siyasi ve iktisadi bilgiler toplayabiliyorlardı."¹²⁶ Atilhan'ın anlattıklarına göre ise bu örgüte mensup Gerşman ise Şam Menzil

124 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 174-176.

125 Hoffer, *Zeit der Heldinnen. Lebensbilder aussergewöhnlicher jüdischer Frauen*, s.197.

126 Slutsky, "Nili", <http://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/nili>, 13 Mayıs 2017.

Müfettişliği Buğday Müteahhidi Hazbun'un vesikasını temin ederek, bölgedeki şehirler arasında rahatça seyahat edebiliyordu. Bu vesikayla Greşman ve arkadaşları Amman bölgesinde buğday satın alabiliyorlarmış; Lût Gölü kıyılarından Eriha ve Kudüs bölgelerini rahatça dolaşarak istihbarat toplayabiliyorlarmış. Atilhan, daha sonra bu belgenin sahte olduğunun ortaya çıktığı ek bilgisini de veriyormuş.¹²⁷

NİL'in Filistin ve Lübnan bölgesindeki faaliyetleri şöyle sıralanabilir: Bilgi toplanması, elde edilen bilginin gönderilmesi, Kahire'deki İngiliz İstihbarat Merkezi ile irtibatlı olunması, Athlit'teki Tarım Merkezi'nin İngiliz savaş gemisi Managem'la iletişime geçilmesi ve Amerikalı Yahudilerin Filistin'deki ihtiyaç sahibi Yahudiler için gönderdikleri paraların altına çevrilmesinin kontrol edilmesi.¹²⁸

İstihbarat bilgilerinin ulaştırılmasında kullanılan vasıtalardan biri de güvercinlerdi. Engle'nin iddiasına göre, yüzyıllar öncesinde yine bu bölgede istihbarat için kullanılan güvercinler Sarah'ın da önemli haber ulaştırma araçlarından biri olmuştu. Güvercinlerin istihbarat için kullanılmasıyla alakalı zikrettiği tarih bilgisine göre, Haçlı Seferleri sırasında 1100 yılında Haçlılar Casarea'da bulunduğu sırada bir şahin tarafından öldürülen bir güvercin piskoposun çadırının yanına düşmüş. Güvercinin ayağına bağlanmış pusulada, Müslümanları uyandırmak için Akka Vâlisi tarafından gönderilen bir mesaj yer alıyormuş. Yazar bu ilginç bilgiyi zikrettikten sonra, Athlit'te casusların haber ulaştırmak için güvercinleri zaman zaman kullandıklarını belirtiyor. Bu şekilde Sarah'dan istihbaratı alan İngilizler, birkaç saat sonra Birseba yakınlarındaki Türk askerî birliklerini topa tuttuklarını da ekliyor.¹²⁹

İstihbarat bilgilerinin ulaştırılmasında güvercinlerin kullanılmasıyla alakalı ilginç bir iddiayı Srodes kitabında zikrediyor.

127 Cevat Rifat Atilhan, *Musa Dağı*, 4. Baskı, İstanbul 2004, s. 71.

128 <https://jwa.org/encyclopedia/article/aaronsohn-Sara>, 22 Haziran 2017.

129 Engle, *The Nili Spies*, s. 167.

Kahire'deki İngiliz yetkililer ilk olarak Athlit'te telsiz telgraf göndermeyi düşünürler. Fakat telsiz telgraf teknolojisi için aradaki mesafenin uzun olmasından dolayı iletişimin sağlanamayacağına karar verirler. Bunun üzerine Maganem gemisiyle kasalar içinde güvercinler getirilerek Sarah'a teslim edilir. Sarah topladığı bilgileri kapsüller için koyarak bu güvercinlerin ayaklarına bağlayıp, İngilizlere uçuracaktı. Yazar bu bilgiyi verdikten sonra takriben 1.000 mil mesafeye kadar uçurulabilen güvercinlerin hem Avrupa'da hem de Orta Doğu'da yüzyıllardır kullanıldığını da ekliyor. EMSIB'in merkezinin bulunduğu Port Said ile Athlit'in arası 300 milden az olduğuna göre güvercinler rahatlıkla bu mesafeyi aşabilirlerdi. Bu vasıtanın pratikteki faydası ise NİLİ'nin temin ettiği askerî birliklerin hareketleriyle ilgili günlük bilgilerin, 2 hafta yerine bir günde Kahire'ye ulaştırılabilmesi idi.¹³⁰

Bir başka Yahudi kaynağı, savaş gemisiyle kıyıya gelen İngilizlerle Athlit'teki casusluk şebekesi arasındaki bağlantının Şubat 1917'den itibaren sağlandığını ve bunun aylarca sürdüğü iddia ediyor. Athlit şebekesinin topladığı bu "faydalı haberleri, Aaron'un bölgenin coğrafi şartları ve Türk komutanlığını teşkil eden şahıslar hakkındaki sayısız bilgiler vasıtasıyla tamamlamıştır."¹³¹

Sarah istihbarat faaliyetlerinin bir kısmını uzun seyahatlere çıkmak suretiyle yapıyordu. Seyahatler süresince bilgi toplardı. Bunlardan bir tanesini mart sonunda Josef'le birlikte Athlit'teki tarım merkezi otomobiliyle gerçekleştirmişti. Otomobili Aaron'un güvendiği yakın adamlarından Ebu Ferid kullanıyordu. Bu seyahatin varış yeri Kudüs'tü. Kuzeyde Türk askerî merkezinin bulunduğu Nâsıra'yı da içine alacak şekilde bir güzergâh belirlemişlerdi. Mısır'da İngilizler için faydalı olabilecek her şeyi, yolculuk süresince kayıt ederler. Örneğin askerî birliklerin hareketleri, coğrafyanın şartları ve halkın hâlet-i ruhiyesi gibi hususlarda notlar alırlar.

130 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 136.

131 Slutsky, "Nili", <http://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/nili>, 13 Mayıs 2017.

Ayrıca Ürdün'ün Afulah'taki demiryolu kavşağına bir ajan görevlendirmişlerdir. Burası Filistin'in en önemli noktalardan biriydi. İstanbul, Halep ve Şam'dan gelen cephane Afulah'tan geçiyordu. Afulah'ta Osmanlı Askerî Doktor Şefi olan Dr. Neumann'la görüşür. Aaronsohnların âile dostları olan Dr. Neumann birlikte çalışmayı kabul ederek, NİLİ'nin en önemli üyelerinden biri olur. Kendisi bölgeye ulaşan Alman ve Türk askerlerini takip edecekti. Bu şekilde İngilizler, Türklerin ve Almanların Filistin'e gönderdikleri her askerî kuvveti öğreniyorlardı.

Buradan Kudüs'e geçen Sarah ve Josef kendi adamlarıyla buluşurlar. Bölgedeki askeri birliklerin durumu ve nerede bulunduklarına dair bilgileri her akşam Aaron'a bildiriyorlardı. General von Kressenstein ve subaylarının kaldıkları Kudüs'teki Fast Otel'i'ne yerleşirler. Alman subayları zamanlarının çoğunu içki içip kadınlar ve savaş hakkında konuşarak geçiriyorlardı. Josef barda bunların arasına karışır. Bunların birinden, Filistin'de 50.000 Alman askerî kuvvetinin bulunduğunu; bir başka kaynaktan bunların nerelerde mevzilendiklerini öğrenir. Sarah ise locada oturarak subaylardan duyduklarını kayıt eder. İki gün sonra ellerinde şehrin muhkem yerlerini gösteren bir haritayla şehri terk ederler. Bu haritayı ordudaki bir mühendisten almışlardı.¹³²

Florence, Dr. Neumann'ın Afulah'taki istihbarat faaliyetlerindeki rolü hakkında önemli iddiaları gündeme getiriyor. Önemli bir demiryolu kavşağı olan Afulah'ta bulunan Türk Ordusu'nda görevli olan Dr. Neumann İbranice, Türkçe, Arapça, İngilizce, Almanca ve Fransızca biliyordu. Buradan geçen trenler durduğunda sağlık nedenlerini bahane ederek Türk askerleriyle özel bir şekilde konuşabiliyordu. Bu şekilde nereye gönderildiklerini veya aldıkları emirlerin teferruatını sorabiliyordu. Afulah'tan geçen Türk askerlerinin tren yüklerini de sayıyordu. NİLİ'nin Şam'da bir ajanı vardı. Şam'dan ayrılan trenlerin bilgilerini, Afulah'a gelen trenlerin raporuyla mukayese edebiliyorlardı.¹³³

132 Engle, *The Nili Spies*, s. 103-106.

133 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 293-294.

Bu seyahat sırasında temin edilen bilgiler hakkında Srodes şunları anlatıyor: Temin ettikleri bir haritada Kudüs'te bulunan tahkim edilmiş noktaları, topların ve makineli tüfeklerin bulunduğu yerler ile askerî birliklerin hareketleri, komutanların değişmesi ve Türklerin sağlam olmayan yönleri gibi bazı bilgiler yer almaktaydı. Şam ile Kudüs arasında seyahat ederken ise buralarda yapılan yeni köprüler, yolların durumları, Türklerin cephanelik ve mühimmat bulunan depolarını da tespit ederler. Yolculuk sırasında aktif bilgi sağlayan ve daha fazla gündelik kaynakla casuslara destek veren NİLİ üyelerine yeni görevler verirler. Elde ettikleri en önemli bilgi ise, Türklerin Gazze şehrinden Birseba istikametine kadar uzanan hat boyunca pozisyonlarını kuvvetlendirdikleriydi. İddiasına göre, General Murray'ın nisan ayının ilk haftasında bahsedilen bölgeye büyük bir saldırı planlamış olmasından dolayı hayatî önem taşıyan bir istihbarattı.¹³⁴

Yerli kaynaklar da bu mekanizmayı doğruluyor. Bunlardan Feridun Kandemir hatıratında Sarah ve diğer bölgelerdeki Yahudi casusların elde ettikleri bilgileri İngilizlerle nasıl ulaştırdıklarına dair bilgileri benzer şekilde anlatıyor: “casuslardan gizlice aldıkları bilgileri her akşam belli bir saat lamba ile işaret vererek kıyıdan geçen İngiliz gemisine şişe içinde gönderiyorlardı.”¹³⁵ Şebeke mensuplarının irtibat sağladıkları diğer bir vasıta ise gece yarısı sahilten kibrit yakarak İngiliz gemileriyle haberleşmeleriydi.¹³⁶ Bunların dışında Atılhan'ın zikrettiği çok farklı bir haberleşme vasıtası daha bulunmaktaydı. Anlattığına göre, Musa Dağı'nda bedevî kıyafetli bazı kişilerden biri bazen sağdaki tepede ayağı kalkıyor, diğeri oturuyordu. Sağdakilerden iki kişi oturduğunda boyun noktasından iki insan ayağı kalkıyordu. Bunların bazen biri bazen de iki birlikte oturuyor veya

134 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 137-138.

135 Kandemir, *Medine Müdafası*, s. 388-389.

136 Mustafa Murat Çay, *Cevat Rifat Atilhan. Askerî, Siyasî ve Fikrî Yönleriyle*, Yayınlanmamış Doktora Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Konya 2013, s. 96.

ayağı kalkıyordu. Sol tepedekiler de buna benzer hareketler yapıyorlardı.¹³⁷

Sarah'ın istihbarat toplamasındaki vasıtalarından biri rüşvet idi. Rüşvet yoluyla önemli bilgiler toplamıştır. Osmanlı Ordusu'nun silah depoları, askerî birliklerinin kaydırılması ve yüksek subayların adları ile maiyetleri gibi bilgilerin yanı sıra Tabariya'daki tahkimât tesislerinin planlarını ele geçirmiştir.¹³⁸ Sarah'ın istihbarat toplamasındaki bir başka araç tarım istasyonunda “iki haftada bir düzenlediği ve Roma saraylarında yapılanları andırır ahlâksız partilerdi.” Bunlara katılan misafirler arasında Türk sahil güvenliğine mensup subaylar da bulunmaktaydı. Buradaki eğlence ortamında sarhoş olan subayların açığa vurdukları bilgiler de elde edilmekteydi.¹³⁹

Atılhan, NİLİ casusluk teşkilatı mensuplarının topladıkları istihbarat bilgilerini şöyle zikrediyor: “Sükunetle geçen günler esnasında gerilerdeki karargâhlardaki vaziyeti bildirmek, halk arasında dolaşan şayiaları, askerin kuvvei maneviyesi, iâşe vaziyetini, gece hareketlerine gelen takviye kıtalarını rapor etmek.”¹⁴⁰ Bir başka kitabında NİLİ ajanlarının İngilizlere ulaştırdıkları bilgileri şöyle sıralıyor: “henüz yerleştirilen seri ateşli bir teyyare dafî bataryamız da, numara erleri daha noksanlarını bile tamamlamadan şafakla beraber düşman topçusunun şiddetli ateşine hedef olmuştu. Buna benzer daha birçok çeşitli hadiseler birbirini kovalayıp gidiyordu. Öyle zamanlar geldi ki; cephe gerisindeki menzil noktalarımız, cephe kollarımız dahi bu esrarlı ve hıyanet dolu gözlerden gizlenmemeye başladı. En ufak ve menzil hareketlerimize varıncaya kadar, düşmanın malumat elde etmiş olması, umumi vaziyetimizi cidden tehdit eder bir hale gelmişti.”¹⁴¹

137 Cevat Rifat Atilhan, *Musa Dağı*, 4. Baskı, İstanbul 2004, s. 75.

138 Hoffer, *Zeit der Heldinnen. Lebensbilder aussergewöhnlicher jüdischer Frauen*, s. 201-202.

139 Kahana/Suwaed, “Nili”, s. 211.

140 Atilhan, *Musa Dağı*, s. 79,

141 Atilhan, *Filistin Cephesi'nde Yahudi Casuslar*, s. 11.

Bu arada Sarah, bazı örgüt üyeleriyle birlikte Managem gemisiyle 1917 Nisan ortalarında Port Said'e gelmiş ve hazirana kadar Mısır'da Aaron'un yanında kalmıştır. Bir ara hastalanır ve tedavi görür. Ayrıca bu süre zarfında profesyonel istihbarat nasıl yapılır eğitimini İngiliz subaylarından alır. Eğitimin ardından arkadaşlarıyla birlikte 15 Haziran'da Athlit'e geri dönerken, daha iyi çalışma yapabilmek için İngilizler büyük bir kese içinde 50.000 altın Fransız frangı verirler. Bu paranın bir kısmı, Hayfa bölgesinden sürülen Yahudi mültecilere harcanacaktı. Sarah'ın iki aydır bölgede olmaması NİLİ'yi sıkıntıya sokar. Sarah'ın yerine örgüte bakan kardeşi Zvi, NİLİ'ye hâkim olamaz. Ayrıca Sarah'ın yokluğu, Lishansky ile birlikte kaçarak kardeşlerine katıldığı ve İngilizlerle lüks hayat sürdürdüğü dedikodularının çıkmasına sebep olur. Fakat yine de istihbarat eğitimi de alan Sarah, Mısır dönüşü sonrasında casusluk faaliyetlerini yoğunlaştırır. Toplanan bilgileri aynı şekilde İbranice şifreli olarak kayıt edilip kapsüller içinde 6 güvercinle İngilizlere ulaştırılır. Sarah ve Liova düzenli olarak gemilerle kıyaya getirilen bilgileri saatlerce uğraşarak şifreleyip kayıt ederler. Güvercinler vasıtasıyla kıyıya gelen İngiliz gemisine ulaştırırlar.¹⁴²

İstihbarat bilgilerinin şifrlenmesiyle alakalı bir örneği Florence zikrediyor. Buna göre bilgi mesajı harflerin sırası değiştirilerek İngilizce harflerle şifrenmişti. A harfi K, B harfi P ve C harfi U demekti. Ayrıca numaralar da şehir isimleri yerine geçiyordu. Örneğin 1 Halep, 2 Şam ve 3 Kudüs anlamına geliyordu.¹⁴³

NİLİ'nin istihbarat faaliyetleri için İngilizlerden aldığı para konusunda Engle, Lawrence'ın aldığıyla mukayeseli bir bilgi veriyor. İddiasına göre Lawrence'ın Bedevîler için harcamalarına ayda 500.000 sterlin verilirken, NİLİ faaliyetlerine ayda 300 ilâ 400 sterlin arasında bir miktar ödenirdi. Sarah ve Aaron bu miktarı az bulmalarına karşın, İngilizler tarafından mâlî konularla ilgilenen kişi ise tersine Aaron'dan ajanlarının çok fazla para

142 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 148-153.

143 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 299.

harcadıklarını gündeme getirmiştir.¹⁴⁴ Verrier'in iddiasına göre ise, İngilizler Filistin Yahudilerine ödenmek üzere altın olarak ayda 2.000 sterlin gönderiyordu. Devamında ise, düşman bir ülkeye gönderilen bu miktarın "Bir Örgütü"ün değerinin ne olduğunu kanıtladığı yorumunu yapıyor.¹⁴⁵

Dönemin şahitleri ve bu örgütü araştıran Atilhan'ın NİLİ'nin çökertilmesi sürecinde Aaron'un ekibinden olan ve yakaladıkları Josef Tobin'den aldıkları bazı bilgilere göre bu şebekenin çalışma şekli şöyle idi: Josef Tobin ve Naman Belkend sık sık İngilizlerin kontrolündeki tarafa geçerek onlardan aldıkları emirleri Aaron'un bu bölgedeki vekili Sarah'a getiriyorlar. "Üçüncü ve dördüncü derecede" ajan diye adlandırdığı ajanların topladıkları bilgileri ise "şişeler içinde İngilizlere" ulaştırıyorlar. Bu bilgilerin dışından Belkend'in üzerinde çıkan iki belgeyi, şebeke üyelerinin önemli bilgileri nasıl topladıklarını göstermesi bakımından örnek olarak zikrediyor. Bunlardan ilkinde Harbiye Nâzırı Enver Paşa'nın Şam, Beyrut ve Lübnan seyahatleri ve buralardaki teftişleri hususunda bilgiler bulunuyor. Yine bu belgede Enver Paşa ile Dördüncü Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın Medine'yi ziyaret ettikleri, Medine'nin tahliye edilmesini istediklerini, fakat buradaki komutan Fahreddin Paşa'nın bunu reddettiği de yer alıyor. Medine'de memnuniyetsizliğin arttığı, açların ve çıplakların sayısının çoğaldığı da zikrediliyor. Bunların ardından Atilhan şaşkınlığını şöyle ifade ediyor:

*"Ne tuhaf!... Bu ve buna benzer birçok mahrem ve hayati vesikaların muhteviyatı yalnız ordu ve kolordu kurmaylıklarında sureti katiyede gizli bulunduğu halde, bu Yahudi ajanları tarafından bu derecede sıhhatle öğrenilip düşmana haber verilmesi hepimizde ciddiden hayret uyandırmıştır. Şu hale nazan kaleye kundak ne yazık ki çoktan sokulmuş bulunuyordu."*¹⁴⁶

144 Engle, *The Nili Spies*, s. 157.

145 Verrier, *Agents of Empire*, s. 312.

146 Atilhan, *Filistin Cephesinde Yahudi Casuslar*, s. 38-41.

NİLİ'nin casusluk faaliyetlerinin başarılı olmasında iki gelişmenin etkili olduğu söylenebilir: Öncelikle İngiltere'nin Filistin ve Suriye'deki hareket için General Edmund Henry Hynman Allenby'nin görevlendirilmesi önemli bir etkidir. 27 Haziran 1917 tarihinde görevine başlayan General Allenby'nin stratejisi “sürekli” savaşıyordu. Henüz daha Mısır'a varmadan önce yolculuk sırasında Aaron'un raporlarını okumuş ve gerekli bilgilere sahip olmuştu. General Allenby'nin yeni görevindeki iddiasını gösteren en önemli kanıt, gerekli yeni asker ve silah desteğinin verilmesi durumunda “Noel'de Kudüs'ü alacağını” iddia etmesiydi.¹⁴⁷ Florence da Aaron'un Filistin'den ayrıldığından beri “Allenby gibi bir adamı” beklediği tespitini yaparak bu görüşe destek veriyor.¹⁴⁸ Bu süreçte ikinci önemli gelişme ise İngiliz Lawrence ve Arap âsilerin kuvvetlerinin temmuzun ilk haftalarında Akabe'ye kadar ulaşmalarıydı. Bu isyan, Aaron'un teklif ettiği Birseba üzerine yapılacak olan gerçek saldırıların başladığı sıralarda Gazze'de “Türklerin dikkatini dağıtabilirdi.”¹⁴⁹ Nitekim bundan sonrasındaki gelişmeler bekledikleri gibi olmuştur.

Bu arada NİLİ bünyesindeki Yahudi gençlerin bu şekilde İngilizlerle işbirliği yapmaları Zikron Ya'akov'daki Yahudiler arasında duyulmuştur. Bazıları bundan rahatsız olmuşlar ve bir köy heyeti hazırlayarak Sarah ile görüşmeye göndermişlerdir. Ziyarete Sara'ya, İngilizlerle işbirliği yapılmasının bölgedeki Yahudiler için “tehlikelerini” anlatırlar. Türklerin kendilerini katletmesinden ve kovmasından endişe ettiklerini dile getirirler. Bunların düşüncelerine göre savaştan zarar görmeden çıkmalarının tek mümkün yolu Türklerle birlikte çalışmaktan geçiyor. Eğer casusluk faaliyetlerine devam ederlerse, Yahudiler arasında kavganın patlayacağı tehlikesini dile getirirler. Nihai karar olarak ise Sarah'dan, köy sâkinlerinin hayatlarını tehlikeye atan casusluk faaliyetlerini

147 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 153-154.

148 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 278.

149 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 154.

durdurmalarını ve memleketi terk ederek uzak bir ülkeye gitmelerini isterler.¹⁵⁰

Zikron Ya'akov merkezli NİLİ istihbarat faaliyetlerinin duyulmasıyla birlikte dikkatler bunların üzerine yöneldiği günlerde Aaron, diplomatik faaliyetler bağlamında son defa önemli bir Fransa ve İngiltere seyahatine çıkmıştır. 21 Eylül'de Paris'e ve ardından 12 Ekim'de Londra'ya gider. Buralarda ektili Siyonist çevrelerle ve bu ülkelerin diplomatlarıyla görüşerek Filistin'de Yahudilerin kazanımlarını görüşür. İsrail'in kurulmasında önemli bir yere sahip olan Balfour Deklarasyonu'nun tamamlanıp 31 Ekim 1917'de Savaş Kabinesi'ne sunulmasının öncesine bu seyahatin denk gelmesi, tesadüfi olmasa gerekir.¹⁵¹ Ardından Amerika'ya geçer.

Propaganda: Mağdurîyet Ajitasyonu

NİLİ casusluk şebekesini farklı kılan özelliklerinden biri, sâdece istihbarat faaliyetleriyle yetinmemesi; aynı zamanda propaganda'yı da yürütmesiydi. Bu başlık altında ilgili faaliyetler ele alınıyor.

Örgütle alakalı olarak bu hususta gündeme getirilmesi gereken ilk faaliyet, Alexander'ın Amerika'ya gittiğinde Amerikan Yahudiliği'ni Almanya'ya ve Türkiye'ye "karşı uyandırmak" ve "Amerikan Hükümeti'ni etkileyerek Müttefik Devletlere katılmasını" sağlamak için yaptığı yayınlardır.¹⁵² Bazı gazetelerde ve dergilerde yazdığı yazılarıyla bunu gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Alexander Aaronsohn'un hatıratı bu örgütün en önemli propaganda faaliyeti olarak zikredilebilir. Nitekim Alexander, Amerika'da kamuoyunu "Türkiye'ye karşı" harekete geçirmek için bir propaganda maksadıyla 1916 yılında *With Turks in Palestine/ Türklerle Filistin'de* adlı hatıratını yayınlar.¹⁵³ Kendi siyasetleri için bu kitabı gerekli ve faydalı gören İngiliz Propaganda Şefi

150 Engle, *The Nili Spies*, s. 178-179.

151 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 335-338.

152 Verrier, *Agents of Empire*, s. 124.

153 Alexander Aaronsohn, *With Turks in Palestine*, New York 1916.

Lord Northcliffe, bunu altı dile tercüme ettirerek tarafsız devletlerde dağıttırır.¹⁵⁴ Alexander'ın hatıratında Almanya'nın bölgede artan nüfûzundan ve Osmanlı yönetiminin bölgede meskûn gayr-i müslimlere yönelik sözde baskılardan ısrarla bahsetmesi bundan dolayı olsa gerekir. Metnin hem satır aralarında hem de genel kurgusunda bu tür propagandaya matuf ifadeleri görmek mümkün. Yine Alexander, propaganda faaliyetleri bağlamında Amerika'nın önde gelen basın organlarında Türklerin Ermenilere katliâm yaptıklarına ve Almanların ise bu katliâma yardımcı olduklarına dair makaleler kaleme alır.¹⁵⁵

Bu tür faaliyetler Alexander'la sınırlı kalmaz, Amerika'da ve İngiltere'de de faal olan NİLİ üyeleri buralarda çok yönlü propaganda çalışmalarını yapmışlardır. Bu bağlamda Shaw'ın iddiasına göre, Amerika'daki ve İngiltere'deki NİLİ casusları İngiliz tarihçi Arnold Toynbee'nin başından olduğu propaganda biriminde “geliştirilen Türk karşıtı propagandaları yayarak, Amerika'nın İngiltere safında savaşa katılmasını sağlamak için çok çaba sarf ettiler. Ayrıca bu uğurda Osmanlı İmparatorluğu'nun Filistin'deki sözde Yishuv zulmü ile ilgili kendi uydurdıkları hikâyeleri de kullandılar.”¹⁵⁶ Shaw devamında özellikle de Yahudilerin belli bölgelere sürülmesiyle alakalı olarak İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na bağlı “Gizli Savaş Propagandası Departmanı”nda asistan olan Toynbee ve NİLİ ajanları tarafından yapılan propaganda faaliyetlerinden bahsediyor. Bunların propagandasıyla Osmanlı askerlerinin, “tahliye edilenlere kötü davrandığı ve Yahudi sinagogları yağmalandığı” anlatılıyordu.¹⁵⁷

Öke ise, NİLİ'nin propaganda faaliyetlerini Ermenilerinkiyile paralellik kurarak anlatıyor. Ona göre Aaron Ermenileri taklit etmek suretiyle “Osmanlılar Filistin'de Yahudileri katlediyor” masalını uydurup, dünya kamuoyuna pompalamaktadır.” Bu suretle

154 Engle, *The Nili Spies*, s. 58.

155 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 82.

156 Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, s. 376.

157 Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, s. 379.

hem İngilizlere yardımcı olduğunu hem de Amerika'dan maddî yardımlar aldığını da ekliyor.¹⁵⁸

Bu arada NİLİ şebekesinin bu propaganda faaliyetlerinin Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin takip ettiği genel siyaset ve beklentileriyle örtüştüğü veya paralel yürütüldüğünün belirlenmesi gerekir. İngiltere, hem savaş hâlinde olduğu Almanya ve Türkiye'ye karşı hem de kendi lehine propaganda çalışmaları için çok büyük harcamalar yapmıştı. Köni'nin tespitine göre, Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Propaganda Bakanlığı bünyesinde sâdece 1916 yılında her türlü propaganda için harcanan para miktarı 1.300.000 sterlin idi.¹⁵⁹ Türkiye aleyhindeki propagandanın ağırlıklı yeri ise Ermeni Tehciri ve sözde katliâmı idi. Bu gerçeği gören Aaron örgütsel faaliyetlerde propagandayı paralel bir şekilde yürütmüştür.

NİLİ'nin bu süreçte böylesine propaganda faaliyetlerini yürütmesiyle iki önemli amacın gerçekleştirilmek istendiği iddia edilebilir: Birincisi doğrudan Aaronsohnlar ve Yahudiler için geçerlidir. Bu şekilde genel anlamda dünya kamuoyunu özelde ise Avrupalı etkin çevrelerini etkileyerek Yahudiler lehine kazanmak; böylece Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasına sempati ve destek sağlanmak istenmiş olabilir. İkincisi ise, İngiltere ile ortak hareket ederek kamuoyunu Osmanlı Devleti'ne ve Almanya'ya karşı etkilemek; bunlara karşı Amerika'nın savaşa girmesi yönünde kamuoyunu yönlendirmek.

NİLİ'nin Çökertilmesi ve Üyelerinin Yakalanması: Güvercinler Ele Veriyor

Kurulma süreci gibi çökertilmesi de ilginç olan NİLİ'nin nasıl öğrenildiği ve devamındaki ilgili gelişmeler, bu başlık altında ele alınıyor.

158 Öke, "Ajanların Gizli Tarihi", s. 26.

159 Hasan Köni, "Birinci Dünya Savaşı Öncesi İstihbarat ve Günümüze Etkileri", *Avrasya Dosyası*, İstihbarat Özel Sayısı, Sayı 8/2, Ankara 2000, s. 164-165.

Örgütün Türk makamları tarafından ortaya çıkartılması, aslında öğrenilmesi tabiri daha doğru olsa gerek, tamamen tesadüfidir. Casusların haberleşmede kullandıkları kurye güvercinlerden bir tanesinin ele geçirmesi neticesinde, daha doğrusu bu güvercinlerden birin bir idarecinin güvercinleri arasına karışmasıyla birlikte bu örgütün faaliyetlerinden haberdar olunur. Yetkililer, güvercinde bulunan mektuptaki bilgileri çözemeseler dahi, Aaronsohn kardeşlerden şüphelenirler ve dikkatlerini onlara verirler. Bu gelişmeler üzerine, Josef bütün kurye güvercinlerini öldürür ve altın ile önemli belgeleri gömerek kaçırmıştır. Engle, NİLİ'nin istihbarat güvercinlerinin ele geçirilmesiyle alakalı genişçe malumat veriyor: Anlattığına göre Sarah, en son 3 Eylül'de Athlit'teki merkezden güvercinleri uçurur. Ertesi günü öğlenden sonra güvercinlerinden birinin Türklerin eline geçtiğini anlar. Bu da şöyle olur: Athlit'in sahilinden birkaç kilometre uzaklıktaki Caesarea'da bulunan polis müdürü kendi güvercinlerini beslerken aralarında yabancı bir güvercini fark eder. Bu güvercini eline aldığı anda ayağına bağlanmış olan bir silindirin içindeki mesajı görür. Müdür, mesajı çözememesine rağmen, bunun yakından gönderilen bir casus mesajı olduğunu anlar. Osmanlı yetkilileri ilk etapta yakınlardaki Yahudi yerleşiminde bir istihbarat örgütünün bulunduğu sonucuna varırlar. Bu haber Athlit'e ulaştığında Josef Lishansky diğer güvercinleri öldürür ve gömer. İstihbarat raporlarını ve diğer vesikaları da imha eder.¹⁶⁰

Sarah'ın gönderdiği güvercinlerin fark edilmesiyle alakalı olarak Florence'in anlattığına göre 2 Ağustos'ta pusulayla birlikte uçurulan güvercinlerden biri Caesarea Polis Müdürü Ahmed Bey'in güvercinlerine karışır. Ahmed Bey güvercinin ayağına bağlanmış olan pusuladan ilgilileri haberdar eder. Tam olarak çözölemeyen bu pusuladan dolayı Yahudilerden şüphelenirler. Burada öncelikle Absalom'un memleketi Hadera ve ardından Caesarea'ya dikkatlerini verirler. Fakat araştırmaların sonucu Zikron Ya'akov'a

160 Engle, *The Nili Spies*, s. 167.

işaret eder. Bu gelişmeleri duyan Lishinsky Athlit'teki güvercinlerden âcil durumda kullanacakları hariç diğerlerini öldürür. Öldürdüğü kuşları ve Managem gemisiyle göndermek üzere beklettikleri istihbarat belgelerini bir tarlaya gömer. Sarah ise Zikron Ya'akov'a gider ve evlerinde de benzer şekilde saklanmasını gereken şeyleri saklar.¹⁶¹

NİLİ'nin çökertilmesiyle alakalı olarak güvercinlerin yakalanması sürecini aşağı yukarı aynı bilgilerle anlatan Srodes, farklı olarak devamında şunları zikrediyor: Caesarea'daki polis müdürü bu pusulaları Dördüncü Ordu'da karşı casus faaliyetlerinden sorumlu Albay Aziz Bey'e gönderir. Aziz Bey'in ekibi de İbranice yazılmış şifreli pusulayı çözememesi üzerine özel bir kurye ile hemen İstanbul'a nakledilir. Fakat bu İstanbul'da da çözülemez. Durumdan şüphelenen yetkililer Albay Aziz Bey'e, bu casusluk faaliyetlerinin üzerine gitmesi emrini verirler.¹⁶² Bu emri alan Aziz Bey gerekli çalışmaları başlatır. Bu gelişmelerden haberi olan Aaron, 10 Eylül gecesi bir İngiliz gemisiyle Sarah'a bir mektup göndererek hemen Kahire'ye gelmesini ister. Fakat Sarah bunu kabul etmez. Tedbir olarak ise Athlit'teki faaliyetleri geçici olarak durdurarak, Zikron Ya'akov'a babasının yanına geri döner.¹⁶³ Belli bir süre sonra geri gelerek faaliyetlerine kaldığı yerden devam eder.

Atilhan, NİLİ örgütünün çökertilmesiyle alakalı daha başka bilgileri anlatıyor. Nasara Mıntıka Komutanı'ndan gelen telgrafta Samuel Anna ve Abraham Habon adında iki casusun yakalandığını, bunların topladıkları bilgileri şişelere koymak suretiyle düşman gemilerine ulaştırdıklarını anlatmalarına rağmen, daha sonra bunu inkâr etmişler. Bunun üzerine sorgulanmak üzere Şam'a gönderilmelerini istemesi üzerine buraya getirilirler. Devamında Atilhan, sorgulamada örgüt hakkında bildiklerini

161 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 297-299.

162 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 164.

163 Hoffer, *Zeit der Heldinnen. Lebensbilder aussergewöhnlicher jüdischer Frauen*, s. 206.

anlattıklarını ve şefleri olduklarını söyledikleri Josef Tobin ve Naaman Belkind isimlerini verdiklerini belirtiyor. Bunun üzerine hemen Nasara Mıntıka Komutanı'na telgraf çekilerek Zammarin Köyü'nün abluka altına alınarak Tobin ile Belkend'in tutuklanmasını ve Şam'a gönderilmesini emreder. Yakalanan bu iki kişi Şam'a gönderilir. Önce ketum davranan Tobin ve Belkend, bütün bildiklerini anlatırlar ve "hepimizin başı Aaronsohn'dur" diyerek en önemli bilgiyi verirler.¹⁶⁴

Srodes ise Sarah'ın ismine nasıl ulaşıldığı hakkında şu iddiayı gündeme getiriyor. Alman subayları, yakalanan Naaman'ın hemen öldürülmesini isterler. Fakat Türkler Naaman'ı konuşturmak için bir plan kurarlar. Buna göre, bir piyade albayı Naaman'a yemek hazırlatır. Yemek sırasında içtiği şaraba uyuşturucu katarak onu konuşacak kıvama getirir. Türk Albay, sohbet esnasında kendisini Almanların elinden kurtarabileceği, askerlikten bıktığı ve İngilizler lehine çalıştığı gibi şeyler anlatır. Naaman şarabın da etkisiyle, arkadaşlarının sahile çağırdıkları bir İngiliz gemisiyle Kahire'ye gidebileceklerini söyler. Aziz Bey, Naaman'ın bu anlattıklarından Sarah'ın ismini öğrenmese de yeterli ipucu alır. Naaman daha sonra Şam'a hapis haneye götürülmüştür.¹⁶⁵

Şebeke Osmanlı yetkilileri tarafından ortaya çıkartılmıştır. Tel Aviv yakınlarındaki Rishon Le Zion gibi NİLİ ajanları da dâhil olmak üzere diğerleri Osmanlı askerleri tarafından yakalanır. Devamında başka tutuklamalar da gelir. Yetkililer, takiple Zikron Ya'akov ulaşırlar. 2 Ekim 1917'de Yahudilerin Hasat Bayramı'nı kutladıkları ve aynı anda bir düğün eğlencesinin yapıldığı sırada Hayfa Kaymakamı Hasan Bey, Türk askerleriyle birlikte köye gelirler. Engle'nin "haşhaş bağımlısı" ve "kasap" lakaplarıyla zikrettiği Hasan Bey'i ve maiyetindeki askerleri Aaronsohnların evinde Sarah karşılar. Kaymakam, Sarah'ı tutuklatır ve elleri kelepçeli olarak sorgulamaya başlar. Sorguda özellikle de NİLİ'nin bazı

164 Atılhan, *Filistin Cephesinde Yahudi Casuslar*, s. 32-39.

165 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 168.

üyelerinden Josef Lishansky ve Jofef Tuvin'nin nerede olduklarını sorar. Konuşmayan Sarah'ı dövdüklerini iddia eden Engle, "böyle bir muameleye alışık olmayan Anadolu askerlerinin daha yumuşak vurmaya çalıştıklarını", fakat kaymakamın "vahşi ve satanist bir enerjiyle" baskıda bulunduğunu yazıyor. Yine Engle'nin iddiasına göre dört gün boyunca yapılan işkencelerle konuşturulmayan Sarah, en sonunda Şam'a sevk edilmek istenmişti. Sarah, evine gidip kana bulanmış elbiselerini değiştirmek ister. Türk subayın kabul etmesiyle eve giren Sarah, sakladığı tabancayı alarak 5 Ekim'de intihara kalkışır ve ağır yaralanır. 9 Ekim'de de ölür.¹⁶⁶

Florence, Sarah'ın yakalanması sürecini şöyle anlatıyor: Sarah ve Josef Lishansky, Zikron Ya'akov'a gelmişlerdi. Sarah, Türk askerlerinin köye kadar gelmesinin çok sürmeyeceğini biliyordu. Hasan Bey, askerlere emir vererek kapı kapı dolaşıp Josef Lishansky'yi ya da sahte pasaporttaki ismiyle Josef Tuvin'i bulunmasını ister. İddiasına göre Naaman Belkind, Josef'in NİLİ'nin başındaki kişi olduğunu Türklere söylemişti. Bu arada Sarah, NİLİ'ye mensup gençleri saklanmaları için köyden göndermişti. Josef'e tabanca veren Sarah, kardeşi Zvi ve babası ile birlikte evinin önünde beklemeye başladı. Eve gelen askerler Sarah'ın babasını dövmeye başladılar. Fakat babası askerlere bir şey söylemez ve askerler evden ayrılırlar. Ertesi günü Hasan Bey eve tekrar gelerek, Lishansky ve diğer casusları nerede sakladıklarını sorar ve Sarah'ı dövmeye başlar. Sarah ise geri adım atmaz ve direnir.¹⁶⁷

Yakalanan Sarah'ın sorgulanması sırasında kendisine yapıldığı iddia edilen işkenceler hakkında Srodes detaylı bilgiler veriyor. Yazar henüz daha konuya giriş cümlesinde kullandığı, "Osmanlıların işkenceyi hem bilgi elde etme hem de cezalandırma aracı olarak geliştirdikleri; metotlarının yüksek derecede acıya neden olan korkunç bir vahşeti" ihtiva ettiği iddiası, devamın da anlatacaklarına işaret etmesi bakımından önemlidir. Ardından Sarah'a yapıldığını

166 Engle, *The Nili Spies*, s. 193-203.

167 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 324.

iddia ettiği işkenceleri; tekmelenerek tartaklanması, bizzat Hayfa Kaymakamı Osman Bey tarafından tecavüz edilmesi, takatsiz kalacak kadar dövülmesi, saçlarının bir kısmının yolunması, tırnaklarının sökülmesi, pişmiş yumurtanın koltuk altlarına, göğüslerinin arasına ve vajinasına konulması olarak anlatıyor. Sarah bunları yaşarken aynı sıralarda Zikron Ya'akov'da meskûn ahalinin köyün havrasında toplayarak Josef'in nerede saklandığının söylenmesini, bunu ihbar edenlere para verileceğini aksi takdirde Yafa Yahudilerinin onun yaşadıklarına maruz kalacakları tehdidinde bulunur. Sarah'a işkence yapanlar, 5 Ekim'de pes ederler. İddiaya göre Sarah yalnızca ona yapılanlara dayanmakla kalmayıp, aynı zamanda yaptıklarından dolayı onları azarlamıştır. Osman Bey'e ve diğerlerine şunları söyler: "Sonunuz yakın. Sizin için kazdığım çukura düşeceksiniz. Kâtilsiniz. Kana susamış vahşi birer hayvansınız. Zayıf bir kadın olarak halkımı korumaya karar verdim. Senden nefret ediyorum. Falaka kahramanı ve bahşiş Osman. Cellat, nasıl bir kahramansın ki kadınları dövüyorsun."¹⁶⁸

Atilhan Sarah'ın yakalanmasını şöyle anlatıyor: Tobin ve Belkent sorgularında Aaraon'un "vekili"nin Zimmarin Kasabası'ndan "Madam Sarah" olduğu bilgisinin alınır. Hatta Tobin, Sarah'ın önemini ısrarla vurgulayarak şöyle demiş: "Her şeyi Madam Sarah'dan sorunuz. Anahtar onun elinde. Onu getiriniz ve söyletiniz. İçimizi dışımızı o size teferruatıyla söyleyecektir." Bunun üzerine Sarah'ın yakalanması emredilmiştir. Evinde uyurken yakalanan Sarah'ın durumunu şöyle tasvir ediyor Atilhan: "Türk subayları yaşı biraz ilerlemiş olmasına rağmen hâlâ güzelliğinden kaybetmemiş bulunan bu Yahudi dilberinin odasına girdikleri zaman onun beyaz gerdanına zarif bir altın zincire bağlanmış Siyonizm'in sembolü olan bir madalyonla uyduğunu görmüşler. Sükunetle uyanmış ve tam bir soğukkanlılıkla ve nezaketle: "Safa geldiniz beyler" diyerek konyak ve likör ikram etmek istemiş. Yavaş yavaş giyinmiş, o kadar ki, hiçbir süsünü ihmal etmeden

168 Srodes, *Spies in Palestine*, s. 173-174.

en ince teferruatına kadar makyajını tamamladıktan sonra “emrinize amadeyim” demiş. Evinde yapılan aramada ise “hiçbir şey” bulunmamıştır. Fakat Sarah, Şam’a getirilirken trenden atlayarak intihar eder.¹⁶⁹

Bu arada Josef Lishansky, Aaron’un evinden kaçmayı başarmıştır. Türk askerlerinin Zikron Ya’akov’a girdikleri sırada kaçarak kuzeydeki bir Yahudi köyünde belli bir süre saklanır. Önce yaşlı kadın kıyafetiyle, sonraları ise bedevî kıyafetiyle gizlenmeye çalışır. Bu sürede gündüzleri uyur, geceleri saklandığı yerleri değiştirir. 20 Ekim’de bir Arap genci Josef’i yakalar ve Ramallah’daki Türk askerlerine teslim eder. Şam’a getirilerek Naaman Belkind kaldığı hapishaneye atılır.¹⁷⁰

Yakalanan örgüt mensuplarının akıbetleri hakkında Engle, şu iddiaları sunuyor: Yakalanan bütün örgüt mensupları Nâsıra’daki hapishaneye getirilirler. Burada üyeler işkencelere maruz kalırlar, fakat hiçbiri NİLİ hakkında bildiklerini anlatmaz. Reuven Schwartz burada intihar eder. Ephraim Aaronsohn hapishanede lekeli hummaya yakalanır, fakat daha sonra Zikron Ya’akov’a geri döner. Zwi Aaronsohn bir yıl hapishanede kalır. Daha sonra iyileşerek Zikron Ya’kov’a gelir. Eytan Belkind 19 yaşında olduğu için asılmaz ve kurtulur. Nissim Rotta Rootmann, Manasse Bronstein ve Dr. Neumann asılmak için hapiste beklerken, İngilizler Şam’a girdiğinde bunlar kurtulurlar. Mendel Schneersohn Hadera’ya geri döner. Aaronsohnların evleri ve Tarım Deneme İstasyonu, evi, kütüphanesi yağmalanır.¹⁷¹

Artık NİLİ tam olarak çökertilmiştir. Fakat bunun taraflar için pek de bir önemi olmaz. Zîrâ Osmanlı Devleti, Filistin ve Suriye ile bölgedeki topraklarının tamamını kaybetmiş; Birinci Dünya Savaşı’nda resmen mağlup olmuş; takip eden süreçte tasfiye edilmiştir. Taraflardan İngilizler gâlip devlet olarak bölgenin

169 Atılhan, *Filistin Cephesinde Yahudi Casuslar*, s. 41-42.

170 Florence, *Lawrence and Aaronsohn*, s. 330-332.

171 Engle, *The Nili Spies*, s. 221.

siyasî sınırlarının yeniden çizilmesinde en önemli aktör olmuş ve stratejik bölgeleri nüfûzu altına almıştır. Bu sürecin en önemli paydaşlarından Yahudiler ise, gerek savaş öncesindeki siyasî faaliyetlerinin ve gerekse savaş sırasında İngilizlerle yaptıkları bu işbirliğinin karşılığını, 1948 yılında İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesiyle almışlardır. Böylece 2000 yıllık tarihî, dinî ve millî kadîm amaçlarına ulaşmışlardır.

Bölgede Casusluk Faaliyetleri ve İngiliz Başarısına Katkıları: İngilizler Müteşekkîr

NİLİ mevzuu bu şekilde kapanırken, Filistin'de ve hatta Suriye'de İngilizlere çalışan tek Yahudi örgütünün sâdece bunlarla sınırlı kalmadığını da, konuyu tamamlayıcı bilgi olarak belirtmek gerekir. Bu bağlamdaki ilgili iddialar şöyledir:

Savaş yıllarında bölgede görev yapan ve ilgili gelişmelere vâkıf olan Falih Rıfkı, Filistin topraklarının Yahudilerin “casus yuvası” hâline geldiğini net bir şekilde dile getiriyor.¹⁷² Aynı şekilde bölgeyi çok iyi bilen ve meşhur Medine Müdafaası'nda görev alan Feridun Kandemir de, hatıratında bu bölgedeki casusluklar hakkında teferruatlı bilgiler veriyor. Yazdığına göre sâdece Filistin değil, Şam ve Beyrut'ta da aynı şekilde Yahudiler casusluk örgülleri kurarak İngilizler lehine faaliyetlerde bulunmuşlardı. Özellikle de genç ve güzel Yahudi kadınları Türk subaylarıyla yakın ilişki kurmak suretiyle elde ettikleri bilgileri İngilizlere ulaştırmışlardı. Yine devamında anlattığına göre, “bu şekilde gizli çalışma aylarca sürmüş ve bu suretle Filistin'deki İngiliz orduları, başkumandanları General Allenby'nin de sonraları açıkça itiraf ettiği şekilde, Türklerin bütün sırlarına vakıf olarak harbi kazanmışlardı.”¹⁷³

Bu çalışma kapsamında sıkça müracaat edilen Atılhan'ın kitaplarında, Filistin ve Suriye bölgesinde meskûn Yahudilerin kurdukları

172 Atay, *Zeytin Dağı*, s. 71.

173 Feridun Kandemir, *Medine Müdafaası*, İstanbul 1991, s. 388-389.

casus örgütlerinden ve faaliyetlerinden uzun uzadıya bahsediyor.¹⁷⁴ Bu tür örgütlerin coğrafî olarak faaliyet gösterdikleri bölgeleri şöyle tasvir ediyor: “düşman elindeki silahın en korkuncu en tehlikelisi bu gizli faciaları doğuran sebepler yani CASUS-LUKTUR... İşte harbi umumide Türk ordusu SURIYE Cephesinde iki düşmanla birden cenk ettiğinin farkına neden sonra varmıştır. Filistin ve Suriye cephesleri, entrikaların daha ziyade çevrildiği ve casusların daha kesif faaliyette bulundukları mıntıkadır.”¹⁷⁵ Atilhan’ın bu tespiti, aslında genel durumu özetler bir mahiyete sahiptir.

Başta NİLİ casusluk şebekesi olmak üzere ve diğerleri istihbarat faaliyetlerinin, İngilizlerin Filistin’de ve Suriye’de kazandıkları askerî başarılarındaki yerinin ne olduğunun tespit edilmesi elzemdir.

NİLİ’nin, bölgedeki İngiliz askerî başarısındaki rolünü somut bir şekilde dile getiren Öke’nin kitabında geçen şu ifadeler dikkat çekicidir: İngilizlerin kendileri, NİLİ için “şükranlarını”, dile getiriyorlar. “Bir İngiliz Dışişleri yetkilisi, “onlar için ne yap-sak, hizmetlerinin karşılığını ödeyemeyiz” diyecektir. Yine General Macdonough, “Aaronshonların istihbaratı olmasaydı, Allenby zaferi kazanamazdı” itirafında bulunur.”¹⁷⁶ Shalom Pollack da örgüt hakkında, “İngilizlerin Türk arka saflarındaki gözleri ve kulakları olduğu” yorumunu yapıyor.¹⁷⁷

Verrier de bu hususta, NİLİ’nin Allenby’e ve kurmalarına “ihtiyaçları olan çok yönlü istihbaratı sağladığını” iddia ediyor. Allenby’nin 20 Eylül’deki Megiddo’daki zaferi, 3 Ekim’de Şam’a girmesi ve 31 Ekim’de Halep’i ele geçirmesi yine bunların sayesinde olduğunu söylüyor. Allenby’nin “akıllı bir şekilde bunları kullandığını ve tam olarak değerlendirdiğini” belirterek devamında şu tespitini yapıyor: “Bunun bedeli ise NİLİ’nin dağılması, Sarah

174 Atilhan, *Filistin Cephesinde Yahudi Casuslar*, s. 42-58.

175 Atilhan, *Musa Dağı*, s. 56.

176 Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, s. 242.

177 <http://www.think-israel.org/pollack.lonepalmtree.html>, 10 Mayıs 2017.

Aaronsohn'un ve diğer casusların ölmesi ve Aaron'un kaybetmişlik hissi idi. Bunların ödülü ise geç de olsa Siyonist İsrail Devleti'nin kurulması olmuştu.”¹⁷⁸

NİLİ'nin bölgedeki casusluk faaliyetlerinin İngilizlerin Filistin'i işgaline katkı sağladığına dair görüşü net bir şekilde Fromkin de dile getiriyor. Fromkin, General Allenby'nin komutan olarak Mısır'da göreve başlamasının ardından askerî istihbaratın başına getirdiği Albay Meinertzhagen'ın, “düşman hatlarının gerisinde casusluk operasyonlarını yürütmeye” başladığını ve neticesinde General Allenby'nin “Filistin'i işgal yolunu bu operasyonların açtığını” iddia ediyor. Buna göre, aslında Meinertzhagen'ın “güçlü bir Yahudi aleyhtarı” olmasına karşın Filistin'de “çok değer biçtiği bir casusluk ağı bulunan Aaron Aaronsohn kendisini fikir değiştirmeye yöneltmişti.” Neticesinde Aaronsohn liderliğinde Yahudilerin yaptıkları casusluk faaliyetleri, “İngilizler tarafından yürütülen Filistin'i işgal hazırlıklarına katkılarından çok etkilenmiş”ti.¹⁷⁹

178 Verrier, *Agents of Empire*, s. 219.

179 David Fromkin, *Barişa Son Veren Barış. Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?*, Mehmet Harmancı (Ter.), İstanbul 2013, s. 265-266.

SONUÇ

Çalışmaya, istihbarat tarihinin en ilginç örneklerinden ve konularından birinin NİLİ olduğu iddiasıyla giriş yapmıştık. Sonuç bölümüne de yine aynı iddiayla NİLİ ve faaliyetleri hakkındaki değerlendirmelere başlayalım.

Malum olduğu üzere casusluk faaliyetleri devlet merkezli olarak resmî kurumlar vasıtasıyla yapılır. Devletlerin genel siyasetleri ve beklentileri odaklı olarak kurulan istihbarat teşkilatları, lüzumlu gördükleri çalışmalara kendi elemanlarıyla başlarlar; gerektiğinde içeride ya da dışarıda toplumun farklı kesimlerinden ve meslek gruplarından kişileri de para veya daha başka vaadler karşılığında amaçları doğrultusunda kullanırlar. Bu şekilde elde edilen bilgileri amaca matuf değerlendirirler.

Nev-i şahsına münhâsır bir casusluk örgütü olduğunu iddia ettiğimiz NİLİ, kısaca tasvir edilen bu genel şablona uymuyor. Çalışma kapsamında tespit edilen casusluk faaliyetlerinin başlatılması, amaçları, karar alma mekanizmaları, örgüt üyelerinin seçilmesi ve üyelerin özellikleri gibi hususlar noktasında bâriz farklar söz konusudur. Yukarıdaki bilgilerden ve iddialardan da takip edilebildiği kadarıyla ki burada gizli bir örgüt söz konusu olduğu için hakkındaki bilgiler mutlaka eksik kalacaktır, Filistin’de yaşayan Osmanlı vatandaşı Yahudi bir grup genç, Birinci Dünya Savaşı’na girmiş olan Osmanlı Devleti’nin bölgedeki Dördüncü Ordu hakkında gizli bilgileri toplamaya başlıyor. Hatta bunlar,

çekirge istilasına karşı mücâdele için devlet tarafından görevlendirilen kişilerdir. Bu aşamada herhangi bir devlete bağlı ve devlet adına bir faaliyet söz konusu değildir. Kendileri, böyle bir faaliyette karar vermişlerdi. Gerek bölge ve gerekse askerî durum hakkındaki topladıkları bilgiler belli bir seviyeye ulaştınca, Osmanlı'nın bu savaştaki en önemli düşmanı ve bölgede harp hâlinde olduğu İngiltere'ye bunları ulaştırıp, bundan sonrasında da benzer faaliyetlere devam edeceklerine dair pazarlıklar yapıyorlar. Zor geçen pazarlığın iki amacı olduğu anlaşılıyor: Bu faaliyetlerin yürütülmesi için maddî destek sağlanması ve savaşın sonunda Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması sözünün verilmesi. Pazarlıkların ardından İngilizlerle anlaşılan örgüt, faaliyetlerini sürdürmüş ve savaşın sonunda her iki taraf da istediğini elde etmiştir.

Daha ilginç özelliği ise, NİLİ'yi teşkil eden örgütün çekirdek üyelerinin o günkü Filistin'de bulunan Yahudi yerleşim yerlerinden Zikron Ya'akov ağırlıklı üç-dört köydeki gençlerden oluşmasıdır. Bu köylerin ortak özelliği ise Baron de Rothschild'in maddî ve mâlî olarak desteklediği yerler olmasıdır. Gerek kurucuları ve gerekse örgüte katılanlar arasında Aaronsohn ve Feinberg âileleri ağırlıklıdır. Bunları temsilen Aaron Aaronsohn ve Absalom Feinberg burada kurucu ve idareci olarak iki önemli isimdir. Akrabalık dışında hemen hemen herkes birbirini tanıyor; tanımaktan öte arkadaş ve dostturlar. Çocukluk ve okul dönemlerine kadar giden bir ortak geçmişe ve sosyal çevrelere sahiptirler. Üyeler, tespit edilebildiği kadarıyla iyi eğitilmiş ve farklı mesleklerden oluşuyor. Siyasî görüş olarak hepsinin ortak paydası Siyonizm'dir. Siyonist bu gençlerin ortak hedefleri ise, göçün ardından Siyonizm'in ikinci aşaması olan İsrail'in kurulmasına yardımcı olmaktır. Ayrıca bunlar hem Birinci Dünya Savaşı öncesine hem de savaş sırasında Siyonist çevrelerle de irtibatlıydılar. İngilizlerle görüşmelerin başarılı bir şekilde neticelenmesinde bu çevrelerin rolü vardır. Bütün bu özellikleriyle NİLİ, nev-i şahsına münhasır örgüt yapısıyla ve hedefleriyle homojen bir Yahudi casusluk örgütü olarak tarihe geçmiştir.

Örgütün kurulma nedenleriyle alakalı Avrupalı kaynaklarda Yahudilerin güvenlik sorunu merkezli bazı iddialar ağırlıklı olarak gündeme getirilse de, buradaki asıl nedeninin Siyonizm'in hedefleri bağlamında İsrail'in kurulması olduğu aşikârdır. Bunların dışında zikredilen nedenler o günkü savaş şartlarının neden olduğu sorunlar propagandaya yönelik iddialardır. Bunlardan Nisan 1915'te Ermenilerin ve Mart 1917'de Gazze ve Yafa bölgesindeki Yahudilerin başka bölgelere iskân edilmesi tamamen o sıralardaki savaşın seyrine göre güvenlik endişeli kararlar olarak değerlendirilebilir. Özellikle de Ermenilerin maruz kaldığı tehcirin bir benzerini Yahudilerin yaşayacağı; bunun bir başlangıcının Gazze ve Yafa olduğu iddiası bu bağlamda önemlidir. Bu iddia hem Aaron tarafından İngilizlerle yaptığı görüşmelerde ve hem de bu konuda yapılan araştırma eserlerinde ağırlıklı olarak dile getirilmiştir. Bu şekilde NİLİ'nin çıkış noktasının bir güvenlik ve savunma endişesi merkezli olduğu îmâ edilerek, örgüte bir haklılık veya meşruiyet kazandırılmak istenmiştir veya hâlen istenmektedir.

O günkü savaş şartlarının neden olduğu olumsuz gelişmelerin sonucunda ortaya çıkabilecek bazı askerî stratejik endişelerden dolayı alınan bölgesel 1915 Ermeni ve sınırlı 1917 Yahudi tehcirlerini, NİLİ'nin kurulmasındaki gerçek bir nedenden ziyade örgüt için bir propaganda konuları şeklinde görmek çok daha makuldür. Kaldı ki yukarıda da görüldüğü üzere, her iki tehcirin öncesinde örgüt faaliyetlerine zaten başlamıştı. Bundan sonra bu iddiaların gündeme getirilmesindeki asıl amaç ise hem İngiliz hem de Avrupa kamuoyunun etkilenmek istenmesiydi. Bu tespiti doğrulayacak en önemli delil, Alexander Aaronsohn'un Türkiye ve Almanya aleyhinde Amerika'daki kamuoyuna yönelik yaptığı propaganda faaliyetleri ve 1916 yılında yayınladığı *Türklerle Filistin'de* kitabıdır. Kitabında, Osmanlı hükümetinin hem Ermenilere hem de Yahudilere yönelik şiddet siyasetini dramatize ediyor. Bu anlamda kitap, klasik bir hatırat değil propaganda metni özelliğine sahiptir. Nitekim İngiliz propaganda yetkililerinin

Alexander'ın bu kitabını altı dile tercüme ettirip tarafsız devletlerde dağıttırması çok önemli bir ayrıntıdır. Bu vasıtaıyla İngilizler, düşmanları Türkiye ve Almanya'ya karşı kamuoyunu yönlendirmek istemişlerdir.

Böylece NİLİ'nin, faal olduğu takriben iki yıl boyunca üç kardeş merkezli, üç faaliyet türünü aynı anda başarılı bir şekilde icra ettiği söylenebilir: Kız kardeş Sarah ve diğerleri NİLİ ajanları sahada istihbarat faaliyetleri yapıyorlardı. Kardeş Alexander, Avrupa kamuoyunun dikkatlerini bölgeye çekebilmek için propaganda yürütüyordu. Ağabey Aaron ise bu faaliyetlerin karşılığını elde edebilmek için İngilizlerle sıkı diplomatik pazarlıkları icra ediyordu. Bu istihbarat, propaganda ve diplomasi faaliyetleri NİLİ'nin başarılı olmasında en önemli saç ayaklarını teşkil etmiştir. Nitekim bunların bir sonucu olarak hedefledikleri millî devletleri İsrail'e kavuşmuşlardır.

NİLİ'nin casusluk faaliyetlerinin doğrudan tek muhatabı vardı: İngiltere. Yahudi gençlerinin ortaya çıkıp İngilizler lehine bölgede çalışmak istemeleri, bölgedeki İngiliz siyasî ve askerî beklentileriyle fazlasıyla örtüşüyordu. Özellikle de 1915 Çanakkale, 1916 Kutu'l-Amâre ve 1917 Gazze mağlubiyetlerinin alındığı kritik bir sırada böyle teklifin gelmesi İngilizler için iyi bir fırsattı. Fakat bir grup Osmanlı vatandaşı Yahudi gencin kendilerine böylesine iddialı bir taleple gelmesine, ilk etapta şüpheyle yaklaşmışlardı. Başlangıçtaki bu şüphenin ve tereddütün nedeni, istihbarat işlerinin her türlüşünü en iyi bilen ve uygulayan İngilizlerin, karşı istihbarat ihtimalinden şüphelenmeleriydi. Bu pekâlâ Türk ve Alman karşı istihbarat hamlesi olabilirdi. Bundan dolayı teklifi ihtiyatlı karşılamışlardı. Fakat özellikle de Amerikan, İngiliz ve Alman etkili Siyonist çevrelerin devreye girmesi ve Aaronsohnlar lehine bu şüpheyi ortadan kaldırmasıyla gerekli güven artık temin edilmişti. Bundan sonrası çorap söküğü gibi gelmiştir.

Sonuçları itibarıyla bu casusluk şebekesinin temin ettiği askerî ve stratejik bilgiler İngiltere'nin bölgedeki askerî hareketine

yardımcı olacak kadar önemliydi. Özellikle de NİLİ'nin zaten faaliyet alanı olan Filistin'den başlayıp kuzeye doğru Suriye'ye yönelen savaşlarda bu bilgiler İngilizlere fazlasıyla yardımcı olmuştur. Bu gerçeği, yukarıda da kısmen verildiği üzere dönemin İngiliz kaynakları da açık bir şekilde dile getiriyorlar.

Bu bağlamda etkili olan önemli bir gelişmenin de zikredilmesi elzemdir. İngilizlerin, Orta Doğu'da elde ettikleri askerî başarılarının ardındaki en önemli neden, sâdece Yahudi gençlerin bu istihbarat destekleri değil, aynı tarihlerde Hicaz Bölgesi'nde İngilizlerle işbirliği yapan ve Osmanlı'ya karşı isyan eden Şerif Hüseyin liderliğindeki Hâşimî Arapları da buna katkı sağlamışlardı. Orta Doğu'nun güneyinde Hicaz bölgesinde Hâşimî Arapları çıkardıkları isyanla, İngiltere lehine Osmanlı askerî birliklerini güneyde meşgul etmişler ve zayıflatmışlardı. Bu isyan, İngiliz ajanı Lawrence'ın mihmandarlığında ve İngiliz parasıyla patlak vermiş ve başarılı olmuştur. Yine aynı sıralarda bu kez Orta Doğu'nun ortasında Filistin bölgesinde Yahudiler, İngiliz parası ve lojistik desteğiyle Türk Ordusu hakkında istihbarat yapmak suretiyle İngilizlere destek sağlamışlardı. Böylece aynı sıralarda vuku bulan bu iki gelişme, İngilizlerin Osmanlı Ordusu'nu mağlup etmeleri ve Osmanlı'yı bölgeden söküp atmaları noktasında birlikte yardımcı olmuştur. Bölgedeki bu İngiliz başarısı, rakip/düşman aktörlerin aynı anda devreye sokulmasıyla ve ilgili çok yönlü faaliyetleriyle doğrudan alakalıdır.

Gerek Şerif Hüseyin ve gerekse Aaron bu şekilde Osmanlı Devleti'ne karşı İngilizlerle işbirliği yapmalarının karşılığını bir şekilde aldılar. Fakat Şerif Hüseyin'in istediği büyük Arabistan Krallığı süreç sonunda kurulamamıştı. İngilizler, Armaoğlu'nun ifadesiyle, Şerif Hüseyin'e "oyun" oynamışlardı.¹⁸⁰ Zîrâ 1916 Sykes-Pickot Anlaşması ile kuzeydeki bölgeler İngilizler ve Fransızlar arasında paylaşılmıştı. Ardından ise 1917 Balfour Deklarasyonu'yla da bu kez Filistin Yahudilere yurt olarak vaad edilmiştir.

180 Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları*, s. 41.

Böylece bu iki bölge henüz daha Arap Krallığı kurulmadan dışarıda bırakılmıştır. Daha sonrasında ise bu iki bölgede birçok Arap devleti kurulmuştur. Aslında İngilizlerin bu tercihi dahi orta ve uzun vâdede İsrail'in lehine olmuştur. Şöyle ki; İngilizler bu kararlarıyla, yani bölgede merkezî büyük bir Arap Krallığı değil de, küçük Arap devletlerinin kurdurulmasıyla, ileride İsrail'in hem coğrafî hem de siyasî olarak büyümesinin önündeki muhtemel bir tehlikeyi ortadan kaldırmışlardır. Kısacası ilerisi için bölgesel olarak İsrail'in güvenliğinin ve büyümesinin önünün açılmasında kritik ve önemli bir karar almışlardır.

Özelde NİLİ casusluk şebekesinin ve diğerlerinin faaliyetleri karşısında Osmanlı sivil ve askerî yöneticilerinin yetersiz kalmaları da bu sonucun alınmasında etkili olmuştur. Bu tür yetersizliklerden ve zafiyetlerden dolayı doğrudan bölgedeki sivil ve askerî yöneticiler sorumludur.

Bunu belirtmekle birlikte son birkaç yüzyıldır devletin içinde bulunduğu kronik sorunların da böylesi gelişmelere zemin hazırladığı gerçeğini de göz ardı etmemek gerekir. Böylesi problemlili zeminler, çok daha gerilere giden siyasî, askerî ve sosyal sorunların bir neticesi olarak uzun bir zaman diliminde oluşurlar. Devlet otoritesinin taşrada bir türlü sağlanamamasından ve bölgesel sorunlara çözüm üretilmemesinden dolayı, bu boşluğu art niyetli bazı mahallî idareciler ve aktörler kendi ihtiras ve zafiyetleriyle doldurmaya çalışırlar. Bu da bölgede meskûn farklı halklar arasında rahatsızlıklara, ayrışmalara ve çatışmalara yol açar. Bölgesel çatışmalar ise, her türlü iç ve dış müdahalelerin en önemli nedenlerden olurlar. Osmanlı Devleti'nin son yüzyılı; Balkanlar, Anadolu ve Arabistan bölgelerindeki bu tür ayrışmaların ve çatışmaların tarihidir. Dar anlamda ise Filistin'de de benzer şeyler yaşanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin bu genel sorunlarına rağmen, bölgedeki yetkili yönetici Dördüncü Ordu Komutanı Cemâl Paşa ve onun altındaki diğer askerî ve sivil yöneticilerin, NİLİ'nin faaliyetleri

karşısında ihmal ve zafiyet gösterdikleri de bir gerçektir. Takriben iki yıl boyunca yapılan bu faaliyetlere karşı tedbir almakta ve bunları çözmekte geç kalmışlardır. Yönetim zafiyetinden dolayı casuslar, askerî ve stratejik olarak elde etmek istedikleri her türlü bilgiye ve belgeye rahatça ulaşabilmişlerdir.

Burada birinci derecede mesul olan kişi bizzat Cemâl Paşa'nın kendisidir. Öncelikle NİLİ'nin kurucusu ve lideri Cemâl Paşa'nın en yakınına kadar girebilmiştir. Çekirge istilasıyla mücâdele için görevlendirilen Aaron, ekibini kurarken doğrudan NİLİ ajanlarını tercih etmiş ve mücâdele için verilen izin belgesiyle de hem kendisi hem de ekibi rahatça hareket edebilmiş ve her yere girebilmişlerdi. Bunun bu kadar kolay olmaması gerekiyordu. Daha somut ihmal ise Aaron'un İstanbul ve Berlin üzerinden Londra'ya gitmesi ve aylarca süren bu ilginç seyahatin takip edilmemesidir. Geri dönen Aaron, sonrasında aynı faaliyetlerini sürdürebilmiştir. Kahire'ye gidip geliyor; orada uzun süre kalıyor ve bu kimsenin dikkatini çekmiyor. Bölgenin en üst sorumlusu olarak Cemâl Paşa'nın, bu gelişmeler karşısında bir şekilde daha dikkatli olması gerekiyordu. Bu süre zarfında Cemâl Paşa'nın Sarah ile yakın bir ilişki içinde olduğuna ve böylece Sarah'ın bazı istihbarat bilgilerine ulaşmasına yardımcı bulunduğuna inanmıyoruz.

Bölgedeki Türk yöneticilerin bu ihmalleri ve zafiyetlerini tamamlayan ve NİLİ'nin başarılı olmasını sağlayan nedenlerden biri bölgedeki çekirge istilasıdır. Son dönemlerin en ağır çekirge istilasını tam da savaşın ortasında Filistin'de vuku' bulmuştur. Bu istila, hem sivil halkı hem de askerleri ciddî bir şekilde tehdit etmişti. Bundan dolayıdır ki, çaresiz kalan Dördüncü Ordu Komutanı Cemâl Paşa meşhur ziraat mühendisi Aaron'dan yardım istemek zorunda kalmıştı. Şayet bu büyük çekirge istilasını olmasaydı ve Aaron böyle bir vazifeye görevlendirmeseydi NİLİ istihbarat faaliyetlerini bu kadar rahat yapabilir miydi, bu kadar fazla bilgi ve belgeye sahip olabilir miydi ve dolayısıyla da İngilizlerin ilgisini çekebilir miydi, bilemiyoruz.

Fakat bilinen bir şey var ki, o da bu çekirge istilasını Yahudi casusluk örgütü NİLİ'nin kurulmasına ve bölgedeki faaliyetlerini rahatça yapabilmesine fazlasıyla katkı sağlamıştır. Dolayısıyla da aynı istila, neticesinde bu Osmanlı coğrafyasının haritalarının yeniden çizilmesine ve bugünkü Ortadoğu'nun yeniden şekillenmesine; sonuçları itibarıyla da bugün bölgede hâlen süregelen birçok etnik, siyasî ve dinî sorunun ve çatışmanın da patlak vermesine bir zemin hazırladığı da söylenebilir.

NİLİ KRONOLOJİSİ

- 1879: Antisemitizm kavramının kullanılması
- 1882: Aaronsohnların Romanya'dan Filistin'e göç etmeleri
- 1886: Siyonizm kavramının ilk defa telaffuz edilmesi
- 27 Ağustos 1897: Birinci Siyonizm Kongresi'nin Basel'de Theodor Herzl liderliğinde toplanması
- 17 Mart 1901: Sultan II. Abdülhamid'in Herzl'i huzura kabul etmesi ve onunla görüşmesi
- Ağustos 1914: NİLİ'nin altyapısını teşkil edecek olan Gideon'un kurulması
- Ocak 1915: Aaron, Alexander ve Absalom Athlit'te toplantı yaparak istihbarat toplamak ve İngilizlerle görüşmeye karar vermeleri
- 2 Şubat 1915: Cemâl Paşa'nın İngilizlere karşı başarısız Kanal Harekâtı
- 19 Şubat 1915-9 Ocak 1916: Çanakkale Cephesi'nde İngilizlerin mağlup edilmesi
- Mart 1915: NİLİ'nin faaliyetlerini kolaylaştıracak Çekirge istilasının başlaması ve bütün bölgeyi kasıp kavurması
- 27 Mart 1915: Aaron'un Cemâl Paşa tarafından çekirge istilasıyla mücadele için görevlendirilmesi ve Aaron'un ekibini oluşturmaları
- 24 Nisan 1915: NİLİ'nin faaliyetlerindeki en önemli propagandalardan biri Ermeni Tehciri kararının alınması
- Haziran 1915: Alexander'ın İngilizlerle görüşmek üzere Mısır gizlice gitmesi
- 5 Haziran 1915: Hicâz'da Şerif Hüseyin liderliğinde Hâşimî Arap İsyanı'nın başlaması
- 16 Ağustos 1915: Alexander'ın Mısır'da İngiliz Newcombe ile görüşmesi ve ilk teşebbüsün başarısızlıkla sonuçlanması

- 6 Eylül 1915: İkinci deneme olarak Absalom'un Port Said'de İngiliz Woolley'le görüşmesi ve kısmen bir başarı elde etmesi
- Kasım 1915: Sarah'ın mutsuz evliliğinin ardından Zikron Ya'akov'a geri dönmesi ve istihbarat faaliyetlerine katılması
- 7 Aralık 1915-29 Nisan 1916: Kutü'l-Amâre Cephesi'nde İngilizlerin mağlup edilmesi
- 12 Aralık 1915: Absalom'un İngilizlerle görüşmek için tekrar Mısır'a gitmesi
- Temmuz 1916: Aaron'un İngilizlerle doğrudan pazarlık yapmak için İstanbul ve Berlin üzerinden Londra'ya gitmesi
- 4 Ağustos 1916: İkinci başarısız Kanal Harekâtı ve Osmanlı Ordusu'nun Gazze'ye geri çekilmesi
- 23 Ekim 1916: Aaron'un Shortland Yard'da İngilizlerle görüşmesi ve İngilizleri işbirliği hususunda ikna etmesi
- 12 Aralık 1916: Aaron'un Mısır'a geri dönmesi
- 16-27 Mart 1917: İngilizlerin Birinci Gazze Savaşı'nı kaybetmesi
- 17-20 Nisan 1917: İngilizlerin İkinci Gazze Savaşı'nda da mağlup olması
- Mart 1917: Cemâl Paşa'nın Gazze ve Yafa'daki Yahudilerin sürülmesine karar vermesi
- 27 Haziran 1917: İngiliz General Allenby'in Filistin Hareketi için görevlendirilmesi
- 6 Temmuz 1917: Lawrence'ın koordinesindeki âsi Arapların Hicaz'ın tamamını işgal ederek Akabe'yi de düşürmesi ve Filistin Cephesi'ni olumsuz etkilemesi
- 2 Ağustos 1917: Sarah'ın güvercinlerinden birinin yakalanması ve NİLİ'nin ortaya çıkartılması
- 2 Ekim 1917: Osmanlı askerlerinin Zikron Ya'akov'a gelerek Sarah'ı sorgulaması
- 5 Ekim 1917: Sarah'ın intihar etmesi
- 9 Ekim 1917: Sarah'ın ölmesi
- 20 Ekim 1917: Josef Lishinsky'nin yakalanması ve hapsedilmesi
- 31 Ekim 1917: İngilizlerin Birusseba Savaşı'nı kazanmasıyla Filistin'in güneyinden bölgeye girmesi ve Yahudilerin İngilizlere asker vermesi
- 2 Kasım 1917: Balfour Deklarasyonu'nun ilan edilmesi ve Filistin'in Yahudiler için millî bir vatan olduğunun ilan edilmesi
- 2-7 Kasım 1917: İngilizlerin Gazze'yi işgali

KAYNAKÇA

Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivi

PA-AA. Türkiye 195, K 179664.

PA-AA, Türkiye 195, K 179155.

Hatırat

Aaronsohn, Alexander: *With Turks in Palestine*, New York 1916.

_____ : *Mit der türkischen Armee in Palästina*, Bern 1917.

_____ : *Türk Ordusuyla Filistin'de. Bir Yahudi Askerin Birinci Dünya Savaşı Notları*, Necmettin Alkan (Ter.), İstanbul 2003.

Atay, Falih Rıfkı: *Zeytin Dağı*, İstanbul 1989.

Atilhan, Cevat Rifat: *Filistin Cephesinde Yahudi Casuslar*, 2. Baskı, İstanbul 1947.

_____ : *Musa Dağı*, 4. Baskı, İstanbul 2004.

Birgen, Muhittin: *İttihat ve Terakki'de On Sene. İttihat ve Terakki Ne İdi?*, Zeki Arıkan(Haz.), 2. Baskı, İstanbul 2009.

Cemal Paşa, *Hatıralar*, Alpay Kabacalı (Haz.), 2. Baskı, İstanbul 2006.

Kandemir, Feridun: *Medine Müdafası*, İstanbul 1991.

Kitaplar

Alkan, Necmettin: *Selanik'in Yükselişi. Jön Türkler Abdülhamid'e Karşı 1908 Jön Türk İhtilali*, İstanbul 2012.

Affelbach, Holger: *Falkenbayn. Politisches Denken und Handeln im Kaiserreich*, Münih 1994.

Armaoğlu, Fahir: *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 19148-1988*, 4. Baskı, İstanbul 2017.

Balcı, Sezai/Balcıoğlu, Mustafa: *Rotschildler ve Osmanlı İmparatorluğu*, Ankara 2017.

- Bayur, Yusuf Hikmet: *Türk İnkılâbı Tarihi. 1914-1918 Genel Savaşı*, Cilt 3 Kısım 3, 3. Baskı, Ankara 1991.
- Buzpınar, Tufan: *Hilafet ve Saltanat. II. Abdülhamid Döneminde Halifelik ve Saltanat*, İstanbul 2016.
- Carmel, Alex: *Die Siedlung der württembergischen Templer in Palästina 1868-1918*, Stuttgart 1974.
- Çiçek, Kemal: *Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917*, Ankara 2005.
- Engle, Anita: *The Nili Spies*, Londra 1966.
- Engin, Vahdettin: *Pazarlık*, 7. Baskı, İstanbul 2007.
- Florence, Roland: *Lawrence and Aaronsohn: T. E. Lawrence, Aaron Aaronsohn and the seeds of the Arab-Israeli Conflict*, New York 2007.
- Fromkin, David: *Barişa Son Veren Barış. Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?*, Mehmet Harmancı (Ter.), İstanbul 2013.
- Friedman, İsaiah (Yay.): *Germany, Turkey, and Zionism 1914-1918*, New York 1987.
- Grözingen, Karl Erich: *Jüdisches Denken. Theologie-Philosophie-Mystik*, Cilt 4, Frankfurt 2015.
- Gibbon, Brigadier Walter: *Aaron Aaronsohn and the NILI Ring*, Londra 1995.
- Herzl, Theodor: *Der Judenstaat*, Leipzig/Viyana 1896
- Johannsen, Margret: *Der Nahostkonflikt*, 3. Baskı, Wiesbaden 2011.
- Hoffer, Gerda: *Zeit der Heldinnen. Lebensbilder aussergewöhnlicher jüdischer Frauen*, Münih 1999.
- Jüdisches Biographisches Archiv*, Cilt 4, Münih 1998.
- Kitâb-ı Mukaddes*, Stuttgart [?].
- Köse, İsmail: *İngiliz Arşiv Belgelerinde Hicaz İsyanı*, İstanbul 2014.
- Lewis, Bernard: *Semitizm ve Anti-Semitizm*, Hür Güldü (Ter.), İstanbul 2004.
- Ortaylı, İlber: *Avrupa ve Biz*, İstanbul 2013.
- Öke, Mim Kemâl: *Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)*, 2. Baskı, İstanbul 2011.
- Palmer, Alan: *Savaş Biterken 1918*, Hakan Abacı(Ter.), İstanbul 2015.
- Schneer, Jonathan: *Balfour Deklarasyonu. Arap-İsrail Çatışmasının Kökenleri*, Ali Cevat Akkoyunlu (Ter.), İstanbul 2011.
- Shaw, Stanford J.: *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, Meriç Sobutay (Ter.), İstanbul 2008.
- Singer, Kurt: *Asya'da Casusluk ve Kadın Casuslar*, Emrullah Tekin/H. Handan Arıkan (Ter.), İstanbul 2003.
- Öke, Mim Kemal/Karaman Y, Lütfullah/Turam, Emir/Baydur, Mithat: *Kutsal Topraklarda Casuslar Savaşı*, İstanbul 1995.

Srodes, James: *Spies in Palestine. Love, Betrayal, and the Heroic Life of Sarah Aaronsohn*, Berkeley 2016.

Verrier, Anthony: *Agents of Empire. Anglo-Zionist Intelligence Operations 1915-1919 Brigadier Walter Gribbon Aaron Aaronsohn and the NILI Ring*, Londra 1995.

Makaleler

Alkan, Necmettin: “Çekirge Müfettişinin Öyküsü”, Popüler Tarih, Sayı 2003/37, İstanbul 2003, s. 46-51.

_____ : “Alman Kaynaklarına Göre Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na Girmesi”, Zekeriya Türkmen (Yay.), *1914’ten 2014’e 100’üncü Yıldönümünde Birinci Dünya Savaşı’nı Anlamak*, 20-21 Kasım 2014 Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 2015, s. 157-177.

B., A.: “Aaron Aaronsohn zum Gedächtnis”, Palästina. Zeitschrift für den Aufbau Palästinas, Viyana 1944, Sayı 3/4, s. 109.

Besalel, Yusuf: “Siyonizm’in Öyküsü”, http://www.salom.com.tr/haber-101849-siyonizmin_oykusu.html, 26 Haziran 2017.

Bozkurt, Celil: “I. Dünya Savaşı’nda Filistin-Suriye Cephesi’nde Nili Casusluk Örgütünün Faaliyetleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 30/88, Ankara 2014, s. 89-114.

Çam, Mehmet Mert, “Birinci Dünya Savaşı’nda Filistin’deki NİLİ Ajanları’nın Faaliyetleri”, *Yeni Türkiye*, Sayı 22/86, Ankara 2016, s. 286-295.

David, Lenny Ben: “Erster Weltkrieg: Verhinderte ein deutscher Offizier in Israil ein Massaker an den Juden?”, <http://juedischerundschau.de/erster-weltkrieg-verhinderte-ein-deutscher-offizier-in-israel-ein-massaker-an-den-juden-135910603/>, 7 Temmuz 2017.

Gottheil, Richard: “Zionism”, <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/15268-zionism>, 19 Mayıs 2017.

Grün, David B.: “1890: WWI Spy Who Would Choose British Overlords Over Turkish Is Born”, <http://www.haaretz.com/jewish/this-day-in-jewish-history/1.695352>, 13 Mayıs 2017.

Kahana, Ephraim/Suwaed, Muhammad (Yay.): “Nili”, *Historical Dictionary of Middle Eastern Intelligence*, Maryland 2009.

Köni, Hasan: “Birinci Dünya Savaşı Öncesi İstihbarat ve Günümüze Etkileri”, *Avrasya Dosyası*, İstihbarat Özel Sayısı, Sayı 8/2”, Ankara 2000, s. 150-166.

Melman, Billie: “Aaronsohn Sara”, <https://jwa.org/encyclopedia/article/aaronsohn-Sara>, 10 Mayıs 2017.

- Morris, Benyy: "Lawrence und Aaronsohn stritten um Palästina", <https://www.welt.de/kultur/article1324806/Lawrence-und-Aaronsohn-stritten-um-Palaestina.html>. 10 Mayıs 2017.
- Öke, Mim Kemal: "Ajanların Gizli Tarihi", *Kutsal Topraklarda Casuslar Savaşı*, Öke, Mim Kemal/KaramanY, Lütfullah/Turam, Emir/Baydur, Mithat: *Kutsal Topraklarda Casuslar Savaşı*, İstanbul 1995, ss. 9-32.
- Posner, Michael: "The Spy from Palestine", *Queen's Quarterly*, Ontario 2008, Sayı 115/1, s. 46-47.
- Slutsky, "Nili", <http://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/nili>, 13 Mayıs 2017.
- Yurtsever, Cezmi: "Yahudi Kadın Casus Sarah Aaronson", <https://www.istiklal.com.tr/haber/yahudi-kadin-casus-sarah-aaronson/81674>, 15 Temmuz 2017.

Tezler

- Çay, Mustafa Murat: *Cevat Rifat Atilhan. Askerî, Siyasî ve Fikrî Yönleriyle*, Yayınlanmamış Doktora Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Konya 2013.

Gazeteler ve Dergiler

- Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
Avrasya Dosyası
Haaretz
Jüdische Rundschau
Palästina. Zeitschrift für den Aufbau Palästinas
Popüler Tarih
Salom
Queen's Quarterly
Yeni Türkiye

İnternet Sayfalar

- <http://www.nili-museum.org.il/nili-centenary>, 10 Haziran 2017.
<https://www.behindthename.com/names/usage/jewish/2>, 7 Temmuz 2017.
http://jafi.jewish-life.de/zionismus/people/Sara_Aaronsohn.html, 5 Haziran 2017.
http://www.zionism-israel.com/bio/biography_avshalom_feinberg.html, 12 Haziran 2017.
<https://jwa.org/encyclopedia/article/aaronsohn-Sara>, 5 Mayıs 2017.
<https://jwa.org/encyclopedia/article/aaronsohn-Sara>, 10 Mayıs 2017.
<http://www.think-israel.org/pollack.lonepalmtree.html>, 10 Mayıs 2017.

III

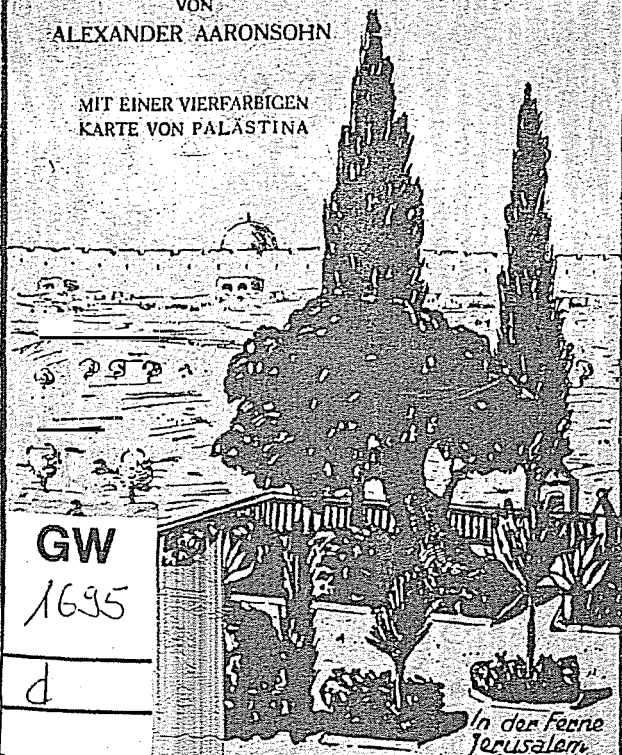
HATIRAT

MIT DER TÜRKISCHEN ARMEE
IN

PALÄSTINA

VON
ALEXANDER AARONSOHN

MIT EINER VIERFARBIGEN
KARTE VON PALÄSTINA

BUCH- UND KUNSTDRUCKEREI BENTELI A. G., BÜMPLIZ-BERN

TÜRK ORDUSUYLA FİLİSTİN'DE

ALEXANDER AARONSOHN

Çeviri:
NECMETTİN ALKAN

Zikron Ya'akov

35 yıl önce başlayan ve o zamandan beridir organize olan Siyonist hareket, annemin ve babamın memleketleri olan Romanya'yı terk etmeye ve Filistin'e göç etmelerine vesile olmuştu. Siyonizm'in diğer öncülerine burada katılmışlar ve Zikron Ya'akov'u kurmak için yardım etmişlerdi. Köy, Karmel Dağı'nın güney ayağında, Armageddon'un eski alanına pek yakın uzanıp giden verimli bir kıyı bölgesidir.

Bu köyde dünyaya geldim. Çocukluğumun ilk yılları barışçıl ve berrak bir şekilde çiftçilerin bu ufak topluluğunda geçti. Bunların evleri beyaza boyanmış ve başlangıçta yeni koloninin varlığını tehdit eden yerli Araplara karşı korunmak için yan yana sıkışık olarak taştan yapılmıştı. Kirli kerpiç kulübeleriyle bu köy bana Doğu'nun alışılmış köylerinden daha ziyade İsviçre'deki bir yeri hatırlatıyordu. Halkımın Kutsal Topraklara geri dönmesindeki amacı, İbraniceyi ilerletmek ve Eski Ahid'e göre var olan sosyal ilişkileri olabildiğince tekrar tesis etmektir. Ülkenin zengin doğal kaynaklarının geliştirilmesi uğruna, tarımın ilerlemiş metodlarını uygulamak ve diğer devletlerin iklimsel tecrübelerinden istifade etmek için boşa geçirilecek zamanımız yoktu.

1 Aaronsohn, *Mit der türkischen Armee*, s. 3-106.

Avustralya'dan sıtma ağacı ithal edilmişti. Bunlar, daha önceden bir ağacın büyümediği buralarda, sağlıklı ağaç yaprakları yetiştirmiş ve serin gölge yaparlarmış. (Bir kısım insanların modern bir icat olarak bildikleri, fakat Eski Ahid kadar eski olan) susuz ağaçlandırma zamanla gerçekleştirilmiş ve bu Amerikan aletlerinin yardımıyla başka bölgelere yayılmıştı. Cins hayvanlar ülkeye getirilmiş ve kümes hayvanları besiciliğine kuluçka makinasının kullanılmasıyla büyük oranda başlanılmıştı. Kümes hayvanlarının bu şekilde modern çiftliklerde üretilmesini tabiata karşı işlenen bir suç ve günah olarak gören Araplar, bunu büyük nefretle karşılamışlardı. İnsanlarımız basit patika yolları, dikenli akasya çalılarıyla çevrilmiş iyi caddelerle değiştirmişlerdi. Bu ağaçlar, ilkbaharın gelmesiyle ufak, sarı ve güneşin doğmasıyla baldan daha tatlı kokan ince tüylü çiçeklerle kaplanıyordu.

Fakat daha da önemli bir şey cereyan etmişti: Kadın ve erkek olmak üzere her iki cinsiyetin aynı haklara -seçme hakkı dâhilsahip oldukları ortak bir köy yönetimi kurulmuştu. Bu uygulama, Filistin'de kadınları hareme kapatılması gereken bir varlık olarak gören kimselere, tuhaf görünebilir.

Amerika'da uzun süren ikametim esnasında güzelliğin kıymetini ve halkımın Kutsal Topraklar'da sürdürdüğü hayatın cazibesini hakkıyla değerlendiriyor ve takdir edebiliyordum. Toplumumuzun teşkilatlanma noktasındaki eksikliğini uzaklardan fark etmiştim. Bunun üzerine ülkenin bütün genç erkeklerin katılacağı kardeşlik ittifakını kurmayı kararlaştırmıştım.

Amerika'dan gelmemden iki ay sonra, bu tasarıya sebep teşkil eden bir olay cereyan etmişti. Yaşlı bir adam olan ve herhangi bir ırk ve inanç farkı gözetmeksizin hayatını Filistin'deki hastaların hizmetine ve tedavi edilmesine hasreden köyümüzün doktoru, bir akşam komşu bir yerleşim biriminden arabasıyla eve gidiyordu. Yanında 16 yaşında bir genç kız oturuyordu. Issız bir yere geldiklerinde, ikisi silahlı dört Arap'ın saldırısına uğramışlar. Genç kızı bekleyen kötü akıbeta karşı korumak için boşuna

uğraşan yaşlı doktoru o kadar kötü dövmüşler ki adam şuursuz olarak yere yığılıp kalmış.

Gece bastırmıştı. Doktorun bu vakte kadar gelmemesi biz gençleri endişelendirmişti. Bunun üzerine at sırtında onu aramaya çıktık. Nihayet olup biteni öğrendik. Bu doğu gecesinin ay ışığı altında, doğrudan bu trajediden dolayı, halkımızın hayatını ve şerefini savunmak için, yol arkadaşlarıma kız kardeşlerinin şerefi üzerine, kuvvetli bir birlik hâlinde organize olmaya bütün köylüleri yemin ettirdim.

Ağustos 1914'de Avrupa halkları arasında savaş cinnetinin patlak vermesinde, âniden ve her taraftan gelen bu anarşinin daha iyi anlaşılması için bu ayrıntıları anlatıyorum. Bunun etkileri bizim bölgede de etkisini hissettirmişti. Almanların Belçika'ya girmesinden kısa bir süre sonra, Türk Ordusu da seferberlik ilan etmiş ve 19 ilâ 45 yaşları arasındaki bütün erkekler askerliğe çağırılmışlardı. 1909'daki Jön Türk Anayasası, Hıristiyan ve Yahudilerin de aynı şekilde askerî hizmeti yapmakla mükellef kılmıştı. Genç insanlarımız, bu ortak fedakârlığa kısa bir süre sonra celp ettirileceklerini anlamışlardı. Büyük bir kısmı, Türk hükümetini desteklemeye isteksiz değillerdi, çünkü anayasa askerî görevi onlara da yüklüyordu. Aynı anayasa buna karşılık din özgürlüğünü ve eşit hakları getirmişti. Yine aynı şekilde unutmamalıydık ki Türkler 600 yıl önce İspanya Engizisyonu'ndan ve buna benzer zulümlerden kaçan Yahudilere kapılarını sonuna kadar açmışlardı.

Elbette, Türkiye'nin tarafsız kalacağından başka bir şey de zihnimizden geçmiyordu. Bu değişimi daha önceden tahmin edebilseydik, sefere katılacak gençlerin listesiyle köyümüze gelen hükümet komiserine bambaşka bir karşılama hazırlardık. Benim kendi durumum bir tuhaftı. Teşebbüs ettiğim adımları sonuca ulaştıracak 'ilk kâğıtları' çoktan aldığım Amerikan vatandaşlığına geçmeye kesin olarak niyetliydim. Fakat kanuna göre hâlen Türk vatandaşıydım ve Amerikan korumasına sahip değildim. Bu durum, tesadüfen Alman olan Amerikan konsolosu tarafından

bana alaycı bir tonla tembih edilmişti. Türk hükümetine gönüllü olarak teslim olmaktan başka geriye bir seçenek kalmamıştı.

Orduda Zorunlu İstihdam

Benim ordu hizmetine herhangi bir yararım söz konusu değildi. Fakat gençtim, kuvvetliydim ve sağlıklıydım. Eğer böyle olmasaydım da fark etmezdi. Acemî Türk erlerin de vücut muayenesi sadece gösteriş için yapıldı. Asker toplama subaylarının kendilerine özgü teorileri vardı: Bunlara göre, hiçbir adam askerlik için gerçekten faydasız değildir. Bu teori, Arapların askeri hizmetten kaçmak için uydurdukları garip bahanelerle daha da kuvvetlenmişti. Bu yarı vahşi halk için, uzun süren askerî eğitim disiplini bir cehennem azabıydı. Acemî erlerden bir kısmı, asker toplama subayları gelmeden çok önce etkili bitkiler ve ilaçlar almışlar ve gerçekten de kendilerini perişan bir duruma düşürecek kadar vücutlarında çıban çıkartmışlardı. Bazıları o kadar ileri gitmişlerdi ki, bir iki parmağını dahi kesmişlerdi. Fakat subaylar zamanla bu ufak hileleri iyice anlamışlardı. Sadece az sayıda Arap bundan sıyrılmayı başarmıştı. Develerin ve atların üstünde pek çok Arap'ın, acemî er toplama bürosuna geldiklerini, ne kadar zayıf da olsalar, kuvvetli bir dayak sonucu hizmete faydalı olduklarını beyan ettiğini görmüştüm. Hastalar ve yalandan hasta olanlar da aynı kaderi paylaşmışlardı.

20 arkadaşıyla birlikte Akka'daki acemî asker alma bürosuna teslim olduk. İsmimizin listeye kayıt edilmesinden sonra, para, elbise ve yiyecek maddesi almak ve âilelerimizle vedalaşmak için evlerimize gitmemize müsaade edileceği bize söylenmişti. Fakat doğrudan bir hana götürüldük. Büyük bir avluya yüzlerce kirli Arap'la birlikte kapatıldık. Saatler geçmiş ve gece bastırmıştı. Nihayetinde çıplak yere uzanmak zorunda kaldık. Bu kötü duruma alışmak zorundaydık. Korkunç bir gece idi. Bizden hemen hemen hiç kimse gözünü kırpmamıştı. Sabahın aydınlığında bir subay görünmüş ve bize avludan çıkmamızı emretmişti.

Bizim gruptan takriben 300 kişi seçilerek Kuzey Celile'nin bir tepesinde Tabariye Gölü'ne yakın olan Safed'e yürüyüş için hazırlık yapılması emredilmişti. Buradaki garnizona yerleşecektik. Eve gidip yakınlarımızla vedalaşma taleplerimizi ise, hiçbir şekilde dikkate almamışlardı. O sabah karmakarışık ve mutsuz bir yığın olarak Safed'e yola çıkmıştık.

Bu sıcak altında, toz içinde ve vücut ağırlarıyla dört gün süren bir yürüyüştü. Yakıcı eylül güneşi bize, tepemizden ve ayaklarımızdan acımasızca işkence ediyordu. Çukurlarla ve gevşemiş taşlarla dolu basit patika yolda gidiyorduk. Eğer iyi ayakkabılarımız veya giysilerimiz olsaydı bu kadar kötü olmazdı. Fakat bir süre sonra, üstü başı perişan, sivri taşlara aldırış etmeden yalın ayak gezen Araplara imrenmeye başladık. (Ayakkabı Araplar için ev merasimiyle ilgili bir eşyadır. Uzun ve ciddî mesafede bir yola gitmek istediklerinde ayakkabılarını çıkartırlar, omuzlarına asarlar ve nasırlı ayaklarına güvenirler.)

Çilemizi arttıran şey, Türk subaylarının ilgisizliğinden kaynaklanan nedenlerle beslenmemiz için hiçbir tedbirin alınmamasıydı. Yiyecek maddelerimizi kendi imkânlarımızla yolda satın almak zorunda kalıyorduk. Araplar zaten korkunç bir durumdaydılar. Birçoğunun tek meteliği dahi yoktu. Açlık sıkıntısı had safhaya çıktığında, yolun sağında ve solunda bulunan iltizama verilen küçük çiftlikleri yağmalamaya başlıyorlardı. Kümes hayvanları ve sebzeler gibi küçük şeylerden başlayan hırsızlıklar, subaylar tarafından engellenemeyen büyük zorbalıklara dönüşmüştü. Evlere baskın yapıp, kadınları rahatsız ediyorlardı. Zaman zaman bir yığın Arap, yol kenarında otlayan bir atı yakalıyorlar ve grup olarak üzerine öylesine oturuyorlardı ki, at hemen hemen yere çöküyordu. Ata binemeyen yerdeki bir grup asker, ağlayan at sahibini şiddet kullanarak uzaklaştırırken, diğerleri muzaffer bir eda ile atı sürüyorlardı. Bu türden "el koymalar", yalvaran ve tehdit eden çok sayıda mal sahibi tarafından acemî birliğimizin takip edilmesine neden oluyordu. Bunlar, çalınan mallarını ne

pahasına olursa olsun geri almaya çalışıyorlardı. Bazıları bizi Safed'e kadar takip etmişti ve içlerinden küçük bir kısmı zararlarını karşılayabilmişti.

Garnizon şehrimiz Safed hiç de cazip bir yer değildi. Daha farklı bir ünü vardı: Lord Kitchener'in kendisi, burayı hatırlamak için yeterli bir nedene sahipti. 23 yaşında zeki bir teğmen olarak Filistin Araştırma Fond hizmetinde topoğrafik kayıtlar yaparken, bir grup fanatik Arap tarafından neredeyse öldürülecekti. Nitekim bir sonraki gece, subay arkadaşlarından biri gerçekten öldürülmüştü. Fakat Kitchener topoğrafik kayıtlara devam etmiş ve haritalarını tamamlamıştı. Bugüne kadar daha mükemmeli yapılamamış büyük ölçekli bu haritaların ne yazık ki hiçbiri bugün Türk Ordusu ile Alman Ordusu'nun kullanımında değildi! Ve buna rağmen! Safed, Filistin'deki yerli şehirlerin bütün rahatsız edici özelliklerini taşımasına rağmen, yürüyüş nedeniyle hepimiz yorgun olduğumuzdan dolayı burasının görüntüsü bize hoş gelmişti. Terk edilmiş eski bir cami, karargâh olarak bize tahsis edilmişti. Çıplak taş fayanslar üzerinde, sıkışık ve karmakarışık bir ortamda, kirliliği ve haşaratları düşünemeyecek kadar yorgun, "Sultan'ın askerleri" olarak ilk gecemizi burada geçirdik.

Bir sonraki sabah, saat 5'de uyandırıldık. Yıkanmak ve içmek için, caminin avlusundaki karanlık kuyudan, temizliği şüpheli suları çekip kullandık. Daha sonra devletin kasasından kahvaltımız, ilk öğün yemeğimiz gelmişti: Kalaylı leğen içerisinde her beş asker hissesine dağıtılan yemek, pirinç pilavıydı: Tam bir doğulu gibi sahanın etrafına çöktük. Parmaklarımızı pilava daldırdık. Araplar, ellerinin içini pilavla doldurup, top şekline getirip ağızlarına atıyorlardı.

Aynı günün akşamı üniformalarımızı aldık. Türk askerî üniforması, Alman etkisi altında son beş yılda oldukça değiştirilmişti. Hâkiden yapılmış, İngiliz ordu üniforması ve diğer avrupaî biçimlerden biraz daha koyu renge sahipti. Üniformanın yanı sıra, baldır ipleri ve güzel botlar dağıttılar. Dikkat çeken tek şey ise,

türban ve Alman miğferinin tuhaf bir karışımı olan 'Hedşar'dı. Bu, dindarlığı pratikle birleştiren Enver Paşa'nın bir eseriydi. Bunun adı, onun şerefine "Enverî" olarak konulmuştu. (Enver, bu buluşunun patent hakkı olarak iyi bir menfaat sağlamıştı. Dedikodularda iddia edildiğine göre, bu satışından dolayı büyük bir servet sahibi olmuştu.) Aslında bütün olarak mükemmel bir üniformaydı. Fakat göz önünde duran tiksinti verici zeytin renkli büyük bez yığını içerisinde yeni bir tane üniforma bulamıyorduk. Bütün üniformalar eski ve kirliydi. Hatta bunlardan bazı-
larının arasında, Mekke veya Yemen'de koleradan ölen bir Arap askerine ait üniforma olabilirdi. Nihayetinde, arkadaşlarımla birlikte Türk subayına gittim. Âilelerimizden aldığımız paralarla yeni birer üniforma satın almak istediğimizi belirtip, kendisinden ricada bulunduk. Küçük bir özel kâr edinmenin kokusunu alan bu subay, teklifimizi kabul ettiğini belirtti.

Meşakkatli günler ve haftalar gelmişti artık. Sabahtan akşama kadar sıkı eğitimden başka bir şey yoktu. İstanbul ya da Şam'daki askerî okuldan mezun olan genç bir astsubay veya uzun süre hizmet etmiş bir Arap'ın komutasını üstlendiği 50'şer kişilik gruplara ayrıldık. Kısa bir süre önce uygulanmaya başlanılan Alman sistemi, bu astsubaylara karışık geliyordu. Eski ve yeni eğitim metodlarını birbirine öylesine karıştırmışlardı ki, emirlerini anlamak imkânsız bir hâle gelmişti. Haftalar boyunca, farklı silahların parçalarının isimleri Araplara ezberletmek zorunda kalınmıştı. Silahlarının temizlenmesini öğrenene kadar haftalar geçmişti. Bu teknik ayrıntılara mâlik oldukları sürece, Arapların mükemmel nişancılar oldukları kabul edilmelidir. Eğer daha çok atış talimi yapsalardı, daha becerikli olurlardı. Fakat daha ilk günlerden itibaren mühimmatın az olduğunu fark etmiştik. Eğitimi yaptıranlar kesinlikle bunu dengelemeye çalışıyorlardı. Türk subayının kıvrak kamçısı ise asla boş durmuyordu. Bunda şaşılacak bir şey yoktu. Çünkü kendisi hayvanî şiddetten korkmayan ve şiddeti mümkün olan her kurbanda uygulayan akıllı

bir Arap delikanlısıydı. Üstlerinden gördüğü aynı muameleye zaten kendisi de alıştı.

Bana ve arkadaşlarıma gelince, itiraf etmeliyim ki, genel olarak dostça muameleye tabi tutulmuştuk. Daha önceki kültürlük antrenmanlarımız sayesinde, bu eğitimde yapılanların pek çoğunu biliyorduk. Eğitilmiş ve iyi âilelerden olduğumuzu subaylar fark etmişlerdi. Aynı durum, pek çoğunun okuma ve yazma bildiği yerli Hristiyanlar için de geçerliydi. Yine bunlar Müslümanlara nazaran daha iyi bir toplumsal sınıfa mensuptular. Türkiye kaderini Merkezi Devletlere bağladığında, Hristiyan ve Yahudilere karşı davranışlarında köklü değişiklik yaşanmıştı. Bu konu hakkında daha sonra bir şeyler bildirmek istiyorum.

Safed’de eğitimimizi yaptığımız sıradaki hayat zordu. Akşam olduğunda ölü gibi yorgun düşüyorduk ve istirahatten başka bir şey istemiyorduk. Güneş battığında ise, simsiyah minaresi mavi gökyüzüne yükselen câminin avlusunda küçük gruplar hâlinde toplanarak günün irili ufaklı olaylarını konuşuyorduk. Araplar gırtlak sesi türünde kelimelerle bizim hakkımızda mırıldanıyorlardı. Ya da uzadıkça uzayan kabile şarkılarını aniden patlatıyorlardı. Amazi Bedevileri’nden satın aldığım atımdan –‘Koşba’, gerçek bir Mamegi Şibeli safkan- dolayı yerliler arasında önemli bir itibar kazanmam isabet olmuştu. “Koşba” birçok yarış kazanan çevik ve akıllı bir hayvandı. Atın kadından daha fazla önemli sayılarak değer gördüğü bir ülkede, atın sahibi de oldukça itibarlı bir şahıs olur.

Akşamları Araplar bizimle sohbet etmek için gelirlerdi. Çok seyrek olarak karılardan ve çocuklarından bahsederlerdi. Konuşma sâdece günlük meseleler, hasat ve hava durumu hakkında olurdu. Ya da Beni Hilal veya meşhur kahraman Atar hakkında sonu olmayan masallar anlattıkları olurdu. Siyaset hakkında bir hayli acayip fikirleri vardı ve bunun üzerine tartışıyorlardı. Napolyon ve Kraliçe Viktorya figürleri bunların arasında yaşamaya hâlen devam ediyor. Fakat Kaiser II. Wilhelm’i -yeterli derecede

karakteristik- dünyanın “Krallar Kralı” olarak telakki ediyorlardı. İstisna olarak Sultan’a eşit görüyorlar.

Akşamların danssız geçmesi seyrek oluyordu. Gecenin başlamasıyla birlikte Araplar, elinde bambu kamışından yapılmış bir flütle oturan arkadaşlarından birinin etrafında çember şeklinde toplanırlardı. Aralarındaki gönüllü bir şairin zarurî flüt müziğine mısralar okuması esnasında, hayli melankolik bir müzikle bir oraya bir buraya sallanmaya ve halkada dönmeye başlıyorlardı. Hemen hemen sâdece evle alakalı şeyler söylenirdi.

“Yarın pilav ve et yiyeceğiz!” diyerek haykıran şarkıcı, bağır-
tılı bir sesle şarkı söylüyordu.

“Yaha lili-amali!” (arzum gerçekleşsin!) diyerek, hep bir ağız-
dan tekrarlıyorlardı. Koro müthiş etkileyiciydi. Şarkıcı bazen bel-
li şahısları hedef alıyordu. Cevap ise sesli bir kahkaha oluyordu.

Bu danslar gece yarısına kadar devam ediyordu. Araplar iler-
leyen dans tekrarlarıyla yavaş yavaş gerçek bir çılgınlığa doğru
kayıyorlardı. Hiçbir türlü alkol içmeksizin sarhoşluğun farklı bo-
yutlarını ortaya koyan bu insanlara, sürekli olarak hayret ediyor-
dum. Burada öylece yataarken ve bulutsuz ay ışığından aydınla-
nan şu çılgın adamları ve dönen siyah gölgelerini seyrederken, bir
din adamının tek bir kelimesinin, bunları öldürmeye ve yağmaya
tahrik için nasıl yeterli olduğunu fark etmiştim.

Câminin gürültüsünden ve kirliliğinden hemen kurtulmuş-
tum. Kamptaki durumlar çekilmez bir hal aldığı sırada, Lata-
ki’den yaşlı bir Arap olan tümen komutanına gittim. Kendisi
câminin yanında ufak bir çadırdaki oturuyordu. Yerde oturmuş ve
uykulu başını eğmiş bir hâlde onu buldum. Eski rejimden kalan
bir subay olduğu için, hızlıca içeri girdim ve yanına oturdum;
şikâyetlerimi beyan ettim.

Bunun üzerine bana şunları söyledi: “Sultan’a hizmet ediyor-
sun! Zahmet tatlı olmalı...”

“Eğer daha fazla uyur ve dinlenirsem, hizmette çok daha
muktedir olurum efendim,” dedim.

Kalın elini havada salladı ve bağırdı: “Bana bak, ben burada bir subayım, –bilgiç bakışını bana doğrultarak- bir kez olsun da-hi bir battaniyem olmadı.”

Konuşmasını, “Bu bir suçtur, suç” diyerek onun sözünü böldüm ve şöyle devam ettim: “Mütevazi bir asker olarak eğer ben, evde bir düzine battaniyem olduğunu söylersem? Bana müsaade etmek isterseniz, kendimi şerefli addedeceğim.”

“Bir tanesini nasıl temin edebilirsin?” diye sordu.

“Safed’de arkadaşlarım var. Fakat ilk önce temiz bir yerde uyumalıyım!” diye cevap verdim.

“Şüphesiz, şüphesiz... Ne teklif ediyorsun?”

“Yahudi bir dul kadının işlettiği bir otel benim için uygundur,” diye cevap verdim.

Ben ve arkadaşlarıma otelde uyuma izninin verilmesiyle biten, karşılıklı nezaket alışverişinde bulunduk. Otel camiden mütevazı, fakat çok daha iyi bir yerdi.

Alman Propagandası

Türkiye’nin savaşta Almanya’ya katılmak üzere olduğu haberi’nin geldiği uğursuz aralık sabahına kadar, eğitim günlerimiz çok hızlı ve monoton geçmişti. Savaşla ilgili olarak tüm “haberleri” almıştık. İstanbul’dan gelen ve bitmeyen Alman zaferlerini anlatan telgrafların kopyaları aramızda dağıtılıyordu. Bu tür haberlere bir ajansın ürünü olarak gülmüştük. Şüphecililiğimizden dolayı, bir kez olsun Almanya’nın gerçekten de elde ettiği başarılarla inanmak istemiyorduk. Şark’ta doğan ve eğitilen bizler için, Türk devletinde Alman propagandası kesinlikle sürpriz değildi. Fakat Alman başarısının boyutu bizi ürkütüyordu. Kuvvetli ve etkili teşkilat altında 20 yıldır Filistin’de yayılan bu propagandayı kendim gözlemlemiştim.

Almanya’nın, emperyalist rüyalarını gerçekleştirmek için, bütün Doğu’nun anahtarı olan Filistin’e ihtiyacı vardı. Kitchener’in

Gordon'un intikamını alması için görevlendirildiği ayda Kasım 1898'de Kaiser'in Şam'a gelmesi ve Sultan Selahaddin'in kabri başında meşhur sözlerini söylemesi tesadüf değildi. "Benim dostları olduğumu 300 milyon Müslüman'a söyle!" Kaiser'in garip bir ihrama bürünmüş ve başında sivri tepeli tuhaf Prusya miğferli olarak gösteren fotoğraflarını hepimiz görmüştük. Seyahatinde bu elbiseyle bir yerden bir yere gezmişti. Aynı şekilde Caran d'Ache tarafından yapılan ve Kaiser'in doğulu kıyafetiyle bir eşeğin üzerinde Kudüs'e nasıl girdiğini gösteren meşhur resmi de görmüştük.

Avrupa halkları bu geziye ve açıkça görülen amacına gülmüşlerdi. Fakat aksine bu, Bağdat Demiryolu ihalesini Almanlara getiren ve onları Fırat ile Dicle vadisinin efendisi yapan planın bir parçasını teşkil etmişti. Bu plan ve proje çerçevesinde öngörülen tali demiryolları, Almanları dolaylı olarak Kıbrıs etrafındaki Akdeniz'in iki Suriye yolunun ve Lübnan vadilerinin efendisi yapıyordu. Aynı şekilde Kapodokya'nın Ermeni yolları, Urfa'nın, Maraş'ın ve Mardin'in Transkafkasya demiryolu şube hatları gibi Karadeniz'in kontrolüne sahip oluyorlardı. Ancak Erzurum'un düşmesi, durumu son noktada değiştirmişti. Almanlar, Tebriz ve Tahran'a giden Fars yollarına ve Zübeyir'deki Basra Körfezi şube hattına da hükmediyorlardı.

Bu demiryolları, İran'ın kontrolünü Almanların eline teslim ediyordu. Buradan Hindistan'a ulaşım kolaylaşıyor ve Suriye üzerinden Süveyş Kanalı'na ve Mısır'a ulaşıyor.

Almanlar, kendi hırslı planlarını gerçekleştirmek için sâdece demiryolu ihalelerine güvenmiyorlardı. Alman hükümeti, Filistin'deki Alman göçünü teşvik etmek için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Ülkenin her tarafına Alman değirmenleri dağılmıştı. Alman otelleri ise turistler tarafından nâdir ziyaret edilen yerlere açılmıştı. Her şeyi gözetleyen, araştıran, sondaj yapan ve çizen bir sürü Alman mühendisi görmüştüm. Bütün bu Alman yerleşimcileri, yerli halklarda Almanya'nın büyüklüğüne olan yeterli inancı uyandırmak, Araplara karşı besledikleri iyi niyetleri ve

diğer Avrupalı Büyük Devletlerin Araplara karşı tertipledikleri dalavereleri anlatmak için Arap köylerinde toplantılar yapıyorlardı. Bu gerçekler, Filistin’de yaşayan herkes tarafından biliniyor.

Türkiye’nin Merkezi Devletlere katıldığına dair haberle hemen hemen aynı anda, kapitülasyonların kaldırıldığını öğrendik. Genel olarak bilindiği gibi, eskiden yabancılar konsoloslarının korumasına sevinirlerdi. Türk hükümeti, örneğin bir Amerika-lı’yı ya da Fransız’ı yargılama hakkına sahip değildi ve konsolosunun izni olmadan hiç kimse tutuklanamazdı. Türk devletinde bu, “kapitülasyon” adı altında bilinen himaye amaçlı ve gerekli bir siyaseti oluşturmuştu.

“Kapitülasyonlar”ın kaldırılması Avrupalılar için elbette korkunç bir darbeydi. Fakat bu Araplara bir zehir maddesi gibi etki etmişti. Her ayakkabı temizleyicisi ve kürekçi genç, konsolos korumasına sahip olmayan lanetli “Frank”la kendisini şimdi eşit görüyor ve hemen kavgalar başlıyor. Bundan başka sihirli bir darbe ile bütün ülke Cermenleşmişti. Bütün camilerde ibadetler, Allah’ın rahmetinin Sultan ve “Hacı Wilhelm”in üzerine olması çağrısıyla bitiyordu. Burada dikkat çekici olan şey, “Hacı” tabiri sadece Mekke’ye hac seyahatini yapan ve Kâ’be’deki kutsal taşı öpen Müslümanlar için kullanılmasıdır. Kutsal mekânlara giren her Hıristiyan hemen öldürülür. Fakat Protestanların lideri II. Wilhelm, “Hacı Wilhelm” olarak adlandırılıyor!.. II. Wilhelm’in resimleri her yerde satılıyor. Alman subayları yerden biter gibi ortaya çıkıyorlardı. Korkunç yönetimin rüzgârı olarak, ülkenin üzerine esiyor gibi görünüyor.

Filistin’deki bu Cermen hareketinin başında, hiç şüphesiz Yafa’nın Alman konsolosu Leutweld von Hardegg bulunuyordu. Bu konsolos ülkeyi geziyor, konuşmalar yapıyor ve Arapça el ilanları dağıtıyordu. Bu ilanlarda, Almanların Fransız ve İngilizler gibi Hıristiyan olmadıkları, aksine Muhammed Peygamber’in soyundan geldikleri ve İslâm’ın kurtarıcısı olarak Kaiser’in gelişini önceden haber veren Kur’ân ayetlerinin bulunduğu iddiaları yer almaktaydı.

Yol Yapımı ve Hizmetten Çıkarılma

Türkiye'nin savaş ilanı haberi, alayımızı büyük bir heyecana sokmuştu. Hâkim olan duygu hâli, rahatsızlık ve memnuniyetsizlikti. Arapların Almanlara karşı olan sert sözleri eksik değildi. "Neden?" diye söylüyorlardı, "Almanya Trablusgarp Seferi'nde İtalyanlara karşı bize yardım etmemişti? Şimdi, ihtiyaç duyduğu için bizi savaşın içine çekiyor!.." Bununla birlikte, Türkiye'nin can düşmanı olarak görülen Rusya'ya karşı silahı eline aldığını öğrendiklerinde, fikirlerini daha sonra yeterince değiştirmişlerdi. Alman zaferleri hakkındaki Alman haberleri, aynı şekilde bunlar üzerinde kuvvetli bir etki yapmıştı. Meydan okur bir tavır almışlardı. Avrupalıların, Yahudilerin ve Hıristiyanların yağmalanması ümidi, bunlardaki yeni bir hükümet sisteminin başladığı kanaatini güçlendiriyordu. Safed büyük bir Yahudi yerleşim bölgesine sahipti. Benim halkımın "müsadere" bahanesi altında sabretmek zorunda kaldığı kötü muameleleri seyretmek benim için bir işkenceydi.

Nihaî darbe bize ancak sabahleyin isabet etti. Alayımızdaki bütün Yahudi ve Hıristiyan askerleri sabahleyin çağrılarak, bundan sonra "iş taburu"nda hizmet edeceğimiz ilan edildi. Bu tedbir, Müslüman nüfusu memnun etmeyi hedefliyordu. Aynı zamanda müttefiklerin en azından duygusal bağı olduğu Yahudileri ve Hıristiyanları en az zararlı olabilecekleri geri hizmet birliklerinde gözaltında tutmayı amaçlıyordu. Hepimizi silahsızlandırmışlardı. Üniformalarımızı da almışlardı. Bizleri ağır işlerde çalışan gündelikçi işçilere döndürmüşlerdi. Eğitimli askerler olduğumuz halde, el arabaları çekiyorduk, silahlı sırtıkan Arapların gözetimi altında toprak kazıyorduk ve Celile Gölü'ndeki Safed ve Tabariye arasında yol yapıyorduk. Burası, Şam'dan kıyıya bağlantıyı sağlayan ve demiryolu hattının kesilmesi durumunda askerî birliklerin sevki için kullanılması düşünülen büyük bir askerî yoldu.

Sabah saat 6'dan akşam 7'ye kadar süren, öğlen vakti verilen bir saatlik ara ile zorlu bir çalışma düzenimiz vardı. Paramız olduğundan dolayı, gözcülere verdiğimiz rüşvetler yoluyla

bir kısım kolaylıklara sahip olabiliyorduk. Fakat bu fazla uzun sürmüyordu. Olabildiğince yumuşak davranışlarla bunların zorbalığına tahammül etmek zorundaydık. Bizim kullandığımız el arabaları, savaştan önce Beyrut'a giden şose yolu yapan Fransız bir şirkete aitti. Bir damlacık olsun araba yağımız yoktu. Öyle ki, el arabalarını sürüklemekten başka, tekerleklerin gıcirtısına dayanmak zorundaydık. Günlerden bir gün, subaylardan birine, eğer araba yağlanmazsa dingilin yanacağını hatırlatmıştım. Bu subay beni tasdik etmiş ve herkesin kendi imkanlarıyla araba yağı satın almak zorunda olduğuna dair emri vermişti!

Yol yapımı sırasında tahammül etmek zorunda kaldığımız bedensel çilelerden bahsetmek istemiyorum. Çünkü burada tasvir edilen manzaranın tamamı ülkenin her yerine hâkimdi. Samariya ve Judaiya'daki diğer çalışma kamplarını ziyaret etme fırsatı bulduğumda, buralardakilere göre bizim talihimizin nispeten daha şanslı olduğunu görmüştüm. Bizler taşlara vurduğumuz ve gıcırdayan el arabaları çektiğimiz esnada, köylerimizden gelen son derece rahatsız edici dedikodular bize kadar ulaşmıştı. "Müsadere" adı altında yağmalamalar uygulanıyordu. Ülke, tahrip hırsını çok iyi bildiğimiz askerlerle doluydu. Koruma amacıyla çok az adamın geride kaldığı barışçıl köylerimizde nelerin olabileceği düşüncesi bizde ıstırap veriyordu. Duyduğumuza göre, dikenli tellerin hepsi sökülmüş ve cephede engel yapımında kullanılmak için kuzeye gönderilmişti. Filistin gibi, yerlilerin yabancıların malları karşısında saygıya sahip olmadığı ve tarlalar ile hasatların çapulculara kayıtsız ve şartsız teslim edildiği vahşi bir ülkede, zorla girenlere karşı dikenli teller kuvvetli bir savunma aracıydı. Bunların ortadan kaldırılması, Araplara herhangi bir engelle karşılaşmadan tahripkâr bir vaziyette bütün ülkeye yayılmak için daha fazla serbestiyet vermişti.

Durum gün geçtikçe daha çekilmez bir hal alıyordu. Günlerden bir gün, Nâsıralı küçük bir Hristiyan, asker arkadaşlarının arasından kaybolmuştu. Onu bir daha görmemiştik. Daha sonra

öğrendik ki Nâsıra'daki garnizonundan bir Türk subayı bu asker'in küçük kız kardeşini kaçırmış. Filistin'de bir genç kızın kaçırılmasının kefareti sadece kan ile ödenebilirdi. Bu genç asker de kız kardeşini aramıştı. Daha sonra bir barakada bulduğu kız kardeşini öldürmüş ve kendisini idam edecek olan askerî memurlara teslim olmuştu. Gerçek suçluyu -subayı- öldürmeye cesaret edememişti. Çünkü böyle bir fiilin sadece kendi âilesine ölümü getirmeyeceğini, aksine Nâsıralı bütün Hıristiyanların üzerine korkunç bir eziyeti davet edebileceğini biliyordu.

Bu trajediyi öğrendiğimde, ne pahasına olursa olsun orduyu terk etmeyi ve köyüme geri dönmeyi kararlaştırmıştım. Her on Türk subayından dokuzu satın alınabilirdi. Safed'in komutanının onuncu olmadığını kabul etmeme dair nedenim vardı. Kanunlara göre, bir adam 1000 frank karşılığında askerî hizmetinden kurtulabilirdi. İşe başladım ve iki haftadan daha az bir süre sonra, onbaşından yüzbaşıya kadar yarım düzine askere rüşvet vermiştim. Böylelikle, asker hizmeti yapamayacağıma dair tıbbî raporu vermek şartı ile hareket için gerekli izni yüksek memurdan almıştım. Doktor önce bende uygun bir hastalık bulmakta zorluk çektiği halde, nihayetinde her şeye rağmen bu zorluğu aşmayı başarmıştı. Sonunda doktor, vücudumda "aşırı kan olduğu" açıklamasına başvurmuştu.

Elimde doktor raporu ile 1.000 franklık mevzuata uygun miktarı âilemin bana gönderdiği parayla ödemiş olduğuma dair belgeyle barakayı serbest bir adam olarak terk ettim. Beraber aynı eziyetli ortamı paylaştığım arkadaşlarımı terk etme, sevinçime hüznün karıştıyordu. Köylüm olan dört genç mükemmel bir şekilde hareket etmişlerdi. Onların gözünde, eve gitmekle ve halkım için mümkün olanın doğrusunu yapıyordum. Doğulu âdetler gereği vedalaşmak için onları öptüğümde, yanaklarından yaşlar akmıştı. Aslında hepsi kuvvetli ve kahraman delikanlılardı.

Zikron Ya'akov'a geri dönüşümü Şefamer şehri üzerinden yapmıştım. Burada, eve vardığımda karşılaşacağım durumun ilk

belirtilerini görmüştüm. Caddede rahat rahat yürüyen bir Türk askeri yaşlı bir tüccarın sepetinden bir meyve almış ve para ödemedi gitmişti. Yaşlı adam bunu protestoya cesaret ettiğinde, asker şimşek gibi geri dönmüş ve merhametsizce adama vurmaya başlamıştı. Onu yere attı ve kanlar içerisinde caddenin pisliğine bulaşmış bir halde kalana kadar dövmüştü. Bir grup halk toplanmıştı. Bir Türk subayı gelerek açıklama istemişti. Asker kendisine göre olayı anlatmıştı. Bunun üzerine yaşlı adama dönerek şunları söyledi: “Eğer Sultan’ın bir askeri senin kafana bir pislik atmak isterse, senin görevin ona müteşekkik olarak elini öpmektir!”

Saklı Silahlar

Zikron Ya’akov’a vardığımda, burada kuşatma durumunun hâkim olduğunu öğrendim. Hiç kimse güneş battıktan sonra caddeye çıkamazdı. Köy askerlerle doluydu. Köy halkı hatıra gelen bütün kötü muameleleri kabullenmek zorundaydı. Kabilemin mensupları büyük bir heyecan içerisindeydi. Çünkü Türk memurları, sahip oldukları bütün silahların ve tüfeklerin teslim edilmesini emretmişlerdi. Bunlar, Ermeni katliamından önce alınan tedbirleri bize hatırlatıyordu. Benzer bir kaderin bizim halkımıza yaklaşmakta olduğu duygusunu veriyordu. Köyün adamları, silahlarının teslim edilmesiyle Araplar üzerindeki son gücümüzün ve âni bir saldırı karşısında son savunma imkânımızın kaybolduğunu anlamışlardı. Bundan dolayı silahlarının alınmasına karşı çıkıyorlardı. Evlerin aranmasıyla ilgili birkaç teşebbüs sonuçsuz kalmıştı. Küçük silah depomuz, bir tarlada taze buğday başakları altında saklanmıştı. Türklerin ustası oldukları metodları kullanarak bu emirleri gerçekleştirmek için şiddet uygulayabileceklerini biliyorduk. Bundan dolayı bir âile meclisi toplantısı yaptık ve 23 yaşındaki kız kardeşimi Amerikan Suriye Protestan Kız Koleji’ndeki arkadaşlara göndermeyi kararlaştırdık. Böylelikle, alışılmış suretle bir katliamın başlangıcından önce kadınların zorla

götürüldüğü bir ülkede, genç bir kızıdan dolayı fazla endişe duymadan serbestçe hareket edebilirdim. Amerikan menfaatlerinin korunması için limanda demirleyen savaş gemileriyle sürekli temas hâlinde olan bir Amerikan konsolosunun Beyrut'ta olduğunu da biliyorduk.

Kız kardeşim yola çıktı. Bir akşam vakti, kardeşimin yola çıkmasından kısa bir süre sonra, evin kapısı önünde dikildiğim bir sırada Herkül gibi bir vücuda sahip karakteristik korkunç bir yüz ifadesiyle bir Türk subayı 30 askerle birlikte atın sırtında bana doğru yaklaştı. Kendisini köyün küçük meyhanesine doğru takip etmemi istedi. Burada attan indi ve beni bir odaya götürdü.

Kapıyı kapadı ve saklı olan silahlarımızın yerini söylememi talep etti. Silahların yerini söylemem için bana her türlü iltimas tekliflerinde bulundu. Buna rağmen sessiz kaldığımda, âniden bir tabancayı çıkardı ve yüzüme doğru doğrulttu. Kalbimin nasıl durduğunu hissettim, fakat sükûnetimi kaybetmedim ve söylememekte ısrar ettim. Fakat subay gayretini yitirmiyordu. Tüten bir yağ lambasıyla saatlerce beni küçük odaya kilitledi. Silahların bizim için ne kadar önemli olduğunu anlamıştım ve bu bana sabır için kuvvet ve cesaret vermişti. Baskıdan yorulan subay, en sonunda bu denemeden de vazgeçmiş ve eve gitmem için beni serbest bıraktı.

Bütün bunların, gelmekte olan yeni bir imtihanın provası olduğuna hiçbir şüphem kalmamıştı. Ertesi gün, bir cumartesi günü idi, subay tekrar gelerek beni ve köyümüzün en yaşlı üç adamını tutukladı. İlk önce bizleri birahanece başarısız bir şekilde sorguladıktan sonra, bir günlük yürüyüşle varılan hapis-haneye götürmek için ellerimize kelepçe takmıştı. Küçük grubumuzla evimizin önünden geçerken, bana veda etmek isteyen yaşlı ve güçsüz babam sendeleye sendeleye kapının önüne çıkmıştı. Bir asker kendisini öyle sertçe geri itti ki sallanarak gözlerimin önünde caddeye yıkıldı.

Suçlular gibi birbirine zincirlenmiş bir şekilde caddelerden götürüldük. Kadınlar ve çocuklar evlerden çıkarak sessizce

bizlere bakıyorlardı. Kafalarını öne düşürmüşler ve ağlıyorlardı. Benimle birlikte tutuklanan bu yaşlı insanların, 35 yıl Filistin’i tekrar canlandırmak için mücadele ettikten sonra şimdi yaşlılıkta ümitlerinin ve rüyalarının mahvolduğunu görmeleri sebebiyle gözyaşı döküyorlardı.

Yol arkadaşlarımdan saygıdeğer yaşlı biri bana cesaret vermişti. Yanıma yanaşarak sâdece silah gücüne güvenmememiz gerektiğini ve böyle savunmasız olduğumuz bir sırada da cesaretimizin asla kırılmaması gerektiğini bana tavsiye etmişti.

En sonunda hapishaneye vardık. Ayrı ayrı hücrelere hapsedildik. Aynı gece “falaka” işkencesine çekildik. Bu korkunç cezaya uğrayan kurbanın elleri ve ayakları birbirine bağlanıyor ve dizüstü yatırılıyordu. Sonra bir asker kolayca eğilip bükülebilen kamışla olanca kuvvetiyle ayak topuklarına vuruyordu. Bu şeytanî bir ceza idi. İlk vuruşta ayaktan kan fışkırıyordu. Kuvvetli adamlar dahi 30-40 vuruştan sonra bayılıyorlardı. Aslına bakılırsa, kötü olan vuruşun kendisi değildi, aksine kamışın havada sallanırken vızıldamasıydı. İliğe işliyordu. Hücrenin duvarları vasıtaıyla kulaklarına gelen yaşlı arkadaşımın şikâyetleri ve yalvarışlarının iniltisi, şuurumu kaybedip kendimden geçene kadar, korkunç ağırlara tahammül etmede bana yardımcı olmaktaydı.

Hapishanede birkaç gün tutulduk. İkinci gece, yatak olarak kullanılan kirli bir yorganın üzerinde uykusuz bir şekilde dururken, pencerenin demir parmaklıklarının arasından hafif bir ses duydum. O yöne baktım. İnce bir değneğin, pencerenin demir parmaklıkları arasından benim hücreme yükseldiğini fark ettim. Bunu yakaladım ve salladım. Ucunu dışarıdan başka birisinin sıkıca tuttuğunu fark ettim. Hemen sopanın ucundan garip bir fısıldama duydum. Kulağımı o yöne dayadım ve köylümüz olan bir adamın sesini tanımakta zorlanmadım. Uzun bir bambu kamışını oyan bu yaşlı duvarcı, hücremin penceresinin altına tırmanmıştı. Bu ilkel telefon vasıtasıyla şimdi uzun bir görüşme yapmaya cesaret ettik. Ona büyük bir metanetle dayandığımızın

garantisini verdim. Ayrıca kesinlikle Türk memurlarına silahların teslim edilmemesi gerektiğini söyledim. Bunun için hayatımızı feda etmek zorundaydık.

Bizlerin sırrını ne eziyet ve ne de hapis yoluyla öğrenemeyeceklerini anlayan Türkler, karşı koyamayacağımızı düşündükleri son bir çareye daha başvurmuşlardı: Belli bir günde bir grup Yahudi kızı kaçıracaklarını ve Türk subaylarına teslim edeceklerini; bizler silahları teslim edene kadar kızları tutacakları tehdidini bildirdiler. Böyle bir tehdidi yerine getireceklerini ve bunun ne mânâya geldiğini biliyorduk. Artık bir çıkış yolu olmadığı için, köyümüzün insanları silahları çıkartıp Türk memurlarına verdiler.

Bu korkunç haber, sabahleyin serbest bırakıldığımızda bize bildirilmişti. Şimdi serbest bırakıldığım bugün, kendimi hapis-haneye atıldığım günden daha az şanlı hissediyordum. Halkımın İspanyol Engizisyonu'na nasıl dayanabildiğine sıkça hayret etmişimdir. Fakat bir düzine eziyet bana ve arkadaşlarıma geldiğinde anladım ki, atalarımı sabır ve metanete teşvik eden ruh, aynı şekilde bizim içimizde de yaşamaya devam ediyordu.

Boşuna çile çektiğimizi ve Türklerin istedikleri her saatte, silahsız olduğumuzdan dolayı hiçbir savunma ile karşılaşmadan Zikron Ya'akov üzerine de gelip çatabileceğini, artık görmüştüm. Hapishaneden çıktıktan sonra köyümüzün sokaklarından evimize gelirken, meşhur bir Arap çetecinin oğlu olan 15 yaşındaki bir delikanlının elinde kendi tabancamı fark ettim. Türklerin sâdece silahlarımızı almadıklarını, aksine bizleri tamamen aşağılamak için silahları yerli Araplara dağıttıklarını anlamıştım. Kan yüzüme sıçramıştı. Delikanlıdan silahımı almak istiyordum. Fakat yaşlı bir adam, kollarından tutarak bana engel olmuştu.

Süveyş Kanalı Seferi

Safed'deki ikametim esnasında uygulanan "müsadere yöntemi"nden daha önceden bahsetmiştim. Aslında bu esaslı bir yağmaydı.

Türk yağmacıların eli özellikle de arabalara ve koşum hayvanlarına uzanıyordu. Araplar ne araba kullanmasından ne de at ve katırlara nasıl davranılacağından anladıklarından dolayı, Türkler pek çok mal sahibini ve ihtiyar ya da orta yaşlı adamı da müsadere ediyorlardı. Müsadere edilen bu insanlar, Süveyş Kanalı'na karşı yapılacak saldırı hazırlıkları için zorla güneye yürütülmüşlerdi. Bunlar arasında bizim köyden de pek çok kişi bulunuyordu. Belli bir süre sonra bunlardan son derece rahatsız edici haberler gelmişti. Parasız kalmışlar ve Türklerden birkaç kuruş dahi olsa ücret alamamışlar. Elbiseleri yırtılmış ve pek çoğu da hastalanmış. Birçok heyecanlı danışma görüşmelerden sonra, bunlara yiyecek ve parayla birlikte bir tür yardım seferi için beni ikinci bir adamla birlikte güneye göndermeye karar verilmişti. Bu malzemeler ise insanlarımız tarafından büyük zorluklar altında toplanmıştı. Tarım Deneme İstasyonu'ndan kardeşimin vasıtasıyla, Zikron Ya'akov'u terk etme müsaadesini muhtardan almıştık. Ocak 1915 ortasında Kudüs'e doğru yola çıktım.

Batı düşüncesine göre, Kutsal Şehir Kudüs'ün askerî operasyonlar için temel alınması düşüncesi akıl almaz gibi bir şey görülür. Gerçekten de botları ile kaldırımlara vuran ve hâkî kıyafetleriyle caddeleri dolduran askerleri görmek, gerçekten de çok korkunç bir manzara idi. Burada ilk kez bir sürü Alman subayı görmüştüm. Henüz daha güneş sıcaklığıyla bronzlaşmamış kirmızı ve beyaz yüzleriyle acayip bir şekilde yabancı görünüyorlardı. Alışılmış Alman askerî üniforması taşıyorlardı: Sivri tepeli miğfer güneşe karşı korunmak için bir hâkî kask ile değiştirilmiş. Bu subayların çok genç görünmelerine şaşırdım. Bunlardan bir kısmı ölü gibi beyaz yüzleriyle henüz daha delikanlıydı. Bunun açıklamasını daha sonra öğrendim. Bunlar, çocuklarını mümkün olabildiğince Avrupa'nın tehlikeli sınırından uzağa götürmeyi isteyen aristokrat âilelerin oğullarıymış.

“Hotel Fast” bu genç askerlerin randevu yeri olmuştu. Her akşam 30-40'a yakın asker burada içki, kadın ve strateji hakkında

konuşmak için toplanırdı. Bunlardan kafasının arkası yassı, zayıf, tek gözü kapalı ve kolluklu genç bir Prusyalı subayın oturduğu yerden zıplayıp, belli oranda sarhoşluğunu ispat eden cesaretli ve çatlak bir ses tonuyla şöyle bağırdığını görmüştüm: “Bu seferin organizasyonu Thomas Cook ve Oğlu Firması’na verilmeliydi!”

Bununla beraber, Alman subaylar hiç şüphesiz kabiliyetsiz insanlar değillerdi. Kısa bir süre sonra öğrendiğim gibi, büyük bir orduyu Mısır’a getirebilecekleri konusunda hayal kurmuyorlardı. Hedefleri, büyük oranda İngiliz birliğini Süveyş Kanalı’nda tutmak, Müslüman nüfusa Türk gücü karşısında saygıyı telkin etmek ve Mısır’ın yerli halkı arasında dini hoşnutsuzluk çıkarmaktı. İlk iki hedeflerine ulaştıkları itiraf edilmelidir.

Türkler ise daha az basiretliyidiler. İngilizleri şimdi buradan atacaklarına ve zaferle Kahire’ye gireceklerine inanıyorlardı. Büyük bir şevkle Süveyş’e karşı seferin hazırlıklarına başlanılmıştı. Basit askerlerin bu “zafer seferi” hakkındaki düşünceleri gerçekten de eğlendiriciydi. Bunlardan bir tanesi, kanalın büyük oranda yığılan kum torbaları vasıtasıyla doldurulacağını söylemişti. Bir tanesi ise, binlerce devenin seferden önce susuz bırakılacağını ve sonra bunların salıverileceğini ifade etmişti. Yarı susuz hayvanlar sürüler hâlinde kanala saldıracaklar, orada boğulacaklar ve cesetleri askerî birliklerin geçmesi için bir köprü olacakmış.

Süveyş Kanalı’na karşı harekete geçecek olan askerlerin sayısı 150.000 civarındaydı. Bunlardan 20.000’i tamamıyla eğitilmiş ve Çanakkale’de kendisini göstermiş mükemmel savaşçı Anadolu Türkleri idi. Gerisi ise Filistin Araplarından oluşmaktaydı. Arap askeri ise aptal ve hileci, eğer zafer kendi tarafında olursa kibirli; fakat buna karşın savaşın şansı kendisine karşı dönmüş ise güvenilmezdir. Seferin komutanı Jön Türk, tamamen enerjik bir general, fakat teferruat bilgisi ve uzak görüşlü stratejik yetenekleri eksik olan meşhur Cemâl Paşa idi. Enver Paşa’nın samimi arkadaş olduğu halde, Alman subaylarına, özellikle de aralarında ciddi sürtüşmelerin olduğu Kudüs Vâlisi Bach Paşa’ya, kıskançlıkla

bakıyordu. Almanlara karşı kızgınlığın belirtileri daha ziyade Türk astsubayları arasında baş göstermişti. Bu astsubaylar, uzun yıllar hizmetlerinden sonra kendilerini yabancı gençlerin emrine verilmiş olarak görüyorlardı. Burada söz konusu olan sadece haksız bir tayin değil, aksine Türklerden daha fazla maaş almalarıydı. Daha da önemlisi, Türkler aylarca maaşlarını beklemek zorunda oldukları sırada, bunlar ücretlerini altın olarak alıyorlardı.

Eski Idumea'nın mamur şehri Birseba, Süveyş'e karşı ileri hareketin güney temelini oluşturmaktaydı. Bizim köyümüzden bazıları buraya gönderilmişlerdi. Bunları ararken bu seferin hareket noktasını görme fırsatı bulmuştum. Burada ne bir Hıristiyan ne de Yahudi görülebilirdi. Fakat hiçbirisi Müslüman olmadığı halde orduya girmeye zorlanan doktorlar bir istisna oluşturmaktaydılar.

Birseba askerlerle doluydu ve şehrin arkasındaki uzak kum alanında büyük bir çadır kampı vardı. Türk askerlerinin geldiği yerde, düzensizlik ve tembellik ortaya çıkardı. Bütün ülkede en iyi develer müsadere edilmişti. Benim gelmemden önce şehrin çevresinde bu hayvanlardan binlercesi toplanmıştı. Alışılmış gevşeklikleriyle, Alman örneğinin kendileri üzerinde etkisiz kaldığı iâşe subayları, bu hayvanların yiyip içmesi için hemen hiçbir tedbir almamışlardı. Bunun sonucunda develerin pek çoğu yiyecek azlığından ve bakımsızlıktan dolayı sürüler halinde ölmüşlerdi. Deve cesetleri kumların üzerinde her tarafta görülebiliyordu. Ve ba salgınının patlak vermemesi ise, sadece doğu güneşinin anti-septik etkisinden dolayı idi. Askerlerin bizzat kendileri, pek çok musibeti kendi başlarına aşmak zorunda kalmışlardı. Çadırlarda akıl almaz bir izdiham hâkimdi. Aynı şekilde, Kızılay'ın yerine getirdiği tıbbi hizmetlerde olduğu gibi, su temininde de hoşnutsuzluk vardı. Gönüllülerin hizmet ettikleri Kızılay'da Beyrut'taki Amerikan Koleji'nin gönderdiği 20 tane de Alman hemşire bulunmaktaydı. Tıbbi malzemeler farklı misyoner hastaneleri ve Filistin'deki eczahaneden karşılanıyordu. Bu el koymalar ise, tıbbî icapları bilmeyen ve ellerine gelen her şeyi toplayan subaylar

tarafından gerçekleştiriliyordu. Birseba'daki askeri doktorlardan bir tanesinin bana dediğine göre, kendisine havale edilen bir sandığı açmış ve doğum yardım araçları ve mikroskop bulmuş. Elindeki bu malzemelerle çölün ortasındaki yaralı askerleri tedavi etmeliydi!

İngiliz uçaklarının Birseba'daki ziyaretleri alışılmış sıradan olaylardan olmuştu. Bundan evvel, bir araç görünür olmadan önce, onun vızıldayan sesi gökyüzünün âdeta her tarafından duyulmuştu. Askerler çadırlarından fırlamışlar ve havada yavaşça sallanan lekeyi keşfedene kadar yukarıya bakmışlardı. Bunun üzerine subayların 'kes' emrini vermesine kadar, güzel fakat hedefsiz bir atış başlamıştı. Siyasetlerine sadık kalmak ve yerli halka gereksiz bir acı vermemek ve haksızlık yapmamak için İngiliz uçakları kesinlikle şehre bomba atmamışlardı. Fakat Türkler için en tehlikeli görünen şey ise, uçak sürücülerinin yukarıdan attıkları Arapça bildiri paketleriydi Bunlarda, Arapların aldatıldıkları ve daha ziyade Müttefiklerin dostları oldukları ve Almanların sadece kendi planlarına hizmet ettikleri yazıyordu. Sade ve açık olarak kaleme alınan bu yazılar, gökyüzünden âdeta yağmur gibi düşmekteydi ve başlangıçta arzuyla okunmuştu.

Buna karşın Türkler ise, elinde bu tür bildiriye rastlanan herkesin ölümle cezalandırılacağını hemen ilan etmişlerdi. Bu ilanın ardından küçük kâğıt desteleri gökyüzünden düştüğünde, yerli halk patlayacak bir bomba varmış gibi bunlardan uzaklaşıyordu.

Buna rağmen Süveyş Kanalı'na karşı Türklerin yaptıkları bu harekâtın başarılı olmasına çok yaklaşımlarına şaşırarak gerek. Yanlarındaki çok az yedek malzemeyle 20.000 civarındaki Türk askeri, çölü sadece altı günde geçmişti. İki tane ağır topu da beraberlerinde götürmüşlerdi. Bu toplar başlangıçta katırlar tarafından çekilmişti. Fakat bunların susuzluk ve yorgunluktan çatlamalarından sonra, bu kez adamlar tarafından taşınmıştı. Kanalin üzerine döşemek için dubaları da yanlarına almışlardı. Bu toplar ve dubalar şuanda Kahire'deki müzede sergileniyor.

Bu saldırıda tam olarak nelerin yaşandığını sadece çok az kimse biliyor. İngilizler burada yaşananların teferruatının açıklanmasını uygun bulmuyorlardır. Birseba'ya geri dönen ve morali bozuk olan askerlerden de pek fazla bilgi alınamıyordu. Fakat zaman içinde aşağıdaki bilgileri edindim:

Taarruzda bulunan Türkler, sabahın ilk ışıklarında Kanal'a yaklaşmışlardı. Her şeyi çok sessiz bulmalarından dolayı, Kanal'ı geçmeye karar vermişlerdi. Düşmanı karada bekleyen silahlı lokomotiflerle ve uçaklarla desteklenen İngilizler şiddetli bir ateşe başladıklarında, Türkler dubanın bir tanesini kanala henüz daha yeni bırakmışlardı. Bir Türk askeri bana şunları anlatmıştı: "San-ki cehennem kapıları açılmış ve bütün ateşi bize yönelmişti!"

Türkler, kısa bir süre için toplarını kullanmayı başarmışlardı. Kanalda bulunan İngiliz savaş gemilerinden bir tanesini vurmuşlardı. İsmailiye'deki birçok eve de zarar vermişlerdi. Fakat kısa bir süre sonra Türkler, tekrar şaşkınlığa düşmüşler ve bu sırada İngilizlerin eline 2.000 kadar asker esir düşmüştü. İngilizler şayet isteselerdi, buradaki Türk askerlerinin hepsini yok edebilirdi. Fakat Mısır'ın Müslüman halkının güvensiz ruh hâli, İngilizlerin yumuşak bir siyaset uygulamalarına ve savunmada kalmalarına neden olmuştu. İngilizlerin bu davranışının ne kadar haklı olduğu daha sonraki diğer olaylarla da anlaşılmıştı. İngilizlerin kolonilerinin sadakatini kazanması noktasındaki yeteneği, Kanal'ın savunmasında Mısırlı askerler tarafından Türklere karşı kullanılan topların daha etkili olmalarıyla göstermiştir.

Süveyş Kanalı'ndaki mağlubiyet Filistin halkı üzerine şiddetli bir ters etki yapmıştı. Cemâl Paşa, saldırıdan kısa bir süre önce, İngiliz öncülerinin mahvedici mağlubiyetini bir telgrafla göndermişti. Bu haber halk arasında inanılmaz bir sevinç meydana getirmişti. Daha sonraki diğer bir telgraf ise, Kanal'a ulaşıldığını, İngiliz savaş gemilerinin batırıldığı ve İngilizlerin hezimete uğratıldığını bildirmekteydi. İngilizlerin sözde hezimete uğratıldığı bu saldırıda, sâdece 5 Türk askeri ve İngilizlerden ganimet olarak

alınan deve kaybedilmiş. Devamında telgrafta şunlar yazıyordu: “Sâdece korkunç kum fırtınasını başladı. Allah’ın arzusuyla, şanlı Türk Ordusu saldırıyı devam ettiremedi ve zaferle geri çekildi.”

Bu telgraflarla bilgisiz yerli halkı belli bir süre aldatmışlardı. Fakat koca tren güneyden yorgun ve yaralı askerleri akın akın getirmeye başladığında, gerçekten neler olup bittiğini öğrenmişlerdi. Böylelikle Alman ve Türkyönetimine karşı şiddetli bir duygu değişikliği yaşanmıştı. Süveyş Hareketi’nden birkaç hafta önce Yafa’da ikamet etmekteydim. Orada büyük bir coşkunluk ve hummalı bir heyecan hâkimdi. Mısır’a yapılacak olan zafer alayına örnek olarak her türlü alaylar ve merasimler düzenlemişti. Günlerden bir gün, sırtlarına Rus, Fransız ve Türk bayraklarının takıldığı bir deve, bir köpek ve bir boğa sokaklarda sürüldü. Bu zavallı hayvanlar yerli halk tarafından korkunç bir şekilde hırpalanmıştı. Müttefikleri karşı istihfaflarını ifade etmek için, bu hayvanları dövdüler ve üzerlerine pislikler attılar. Amerika’nın Kudüs Konsolosu Glazebrook aynı gün tesadüfen Yafa’da bulunuyordu. Sokaklarda cereyan eden bu üzücü küçük gösteriyi gördüğünde, yüzünü kaplayan o acı ve nefret ifadesini hiçbir zaman unutmayacağım.

Fakat şimdi artık her şey değişmişti. Araplar mağlubiyetten dolayı incinmişler ve bu fenalığın suçunu üzerlerine attıkları memurlara karşı dönmüşlerdi. Cemâl Paşa’nın İngilizler tarafından satın alındığı ve Süveyş’teki mağlubiyet için anlaşıldığı dedikoduları etrafta dolaşıyordu. Almanlara karşı katliam tehdidi dahi fısıldanmaya başlamıştı. Fakat gerçekte bunların hiçbirisi olmadı. ve hiç kan akmadı. Bu sıralarda sonlarının geldiğinden emin olan bazı Almanlarla Yafa’da ve Hayfa’da konuştum. Hatta mağlup olan Türk Ordusu’ndaki subaylar, Almanlara karşı nefretlerini açıkça ifade ediyorlardı. Üç tane Alman subayı geri dönen trende Türk subay arkadaşları tarafından tabancayla öldürülmüş ve dördüncüsü ise intihar etmişti. Cemâl Paşa ise, korkunç derecedeki bastırma metodu ve emrindeki Anadolu Muhafız Kıtası’nın yaydığı ürkütme ile düzeni sağlamayı başarmıştı.

Biz Yahudiler elbette Türklerin mağlubiyetine sevinmiştik. Ayrıca bu mağlubiyetin, intizamsız asker güruhunun kibir ve küstahlığını önleyeceğinden emindik. Müslüman nüfusun kendisi, Müttefiklerin bu galibiyeti kullanarak Suriye ve Filistin'e asker çıkartacağını ümit ediyordu. Çünkü kâfirlerden nefret ettikleri hâlde Türkleri de asla sevmiyorlardı ve Müttefiklerin Akdeniz ambargosu her türlü ithalatın ve ihracatın engellemesinden dolayı ülke çok yıpranmıştı. Liverpool pazarının kapalı olmasından dolayı portakallar ağaçlarda çürüdü. Aynı şey diğer ürünler için geçerliydi. Bunların dışında petrol, şeker, pirinç, diğer gıda maddeleri ve kibrit de ülkede eksikti. Ateş yakmak için eski âdet çakıl taşına başvurulduğunu ve lambaların artık kullanılmadığını biliyorduk. Para da aynı şekilde çok azdı. Çünkü Türkler borçlarını ödemeyi geciktireceklerini ilan etmelerinden dolayı, bankada parası olanlar dahi hemen hemen hiçbir şey alamıyorlardı. Ülkede büyük bir sefalet hâkimdi.

Mağlup olan ordu güneyden geri akın ettiğinden dolayı, Bir-seba'yı terk etmeye ve eve geri dönmeye karar verdim. Yollarda ve tarlalarda her yerde deve, at ve katır cesedi vardı. Bir kısmı izinde fakat genellikle de firarî olan binlerce askere de rastlanıyordu. Kanal mağlubiyetinden hemen sonra binlerce asker firar etmişti. Fakat af çıkartıldığından dolayı, bunlar alaylarına geri dönmüşlerdi.

Kudüs'e geri döndüğümde, şehri askerle dolu buldum. Cemâl Paşa da çölden geri dönmüştü. Karargâhı ise iki tane sahra topu ile korunuyordu. Hiç kimse ne olacağını bilmiyordu. Bazıları, askerî sınıfın ağır bir darbeye maruz kalmasından dolayı ülkenin biraz daha özgür olacağına inanıyordu. Diğerleri her çözülen teşkilatın takip ettiği kanunsuz bir durumun tekrar geldiğini görmüşlerdi. Daha önce Princeton'da eski ilahiyat profesörü olan Amerikan konsolosu Glazebrook'u ziyaret ettim. Ciddiydi ve kendi koruması altında olan Amerikan vatandaşları için endişeliydi. Burada, İstanbul'daki Amerikan Büyükelçisi Morgenthau gibi aynı hizmeti görüyordu. Kendisi, gerçekten de şehirdeki

fakirleri ve savunmasız insanları kabul eden tek adamdı. Beni dostça karşıladı. Ülke hakkında neler bildiğimi ve Araplardan neler duyduğumu kendisine anlattım. Bu arada kendi korkularımı da gizlemedim. Benim anlattıklarım ona etkiledi. Yafa'da demirleyen Amerikan savaş gemisi "Tennessee"nin Komutanı Kaptan Decker'i ziyaret etmemi tavsiye etti. Bir mektupla benim ziyaretimi önceden ona bildirecekti.

Aynı gün Yafa'ya vardım. Ancak iki gün sonra Kaptan Decker'i ziyaret edebildim. Polis karışarak, gemiye ayak basmama engel olmak istedi. Fakat uzun pazarlıklardan sonra, kaptanın konsolosu almak için gönderdiği küçük vapura binmeme müsaade edildi.

Kaptan Decker benim anlattıklarımı büyük bir ilgi ile dinledi. Kendi talebi üzerine anlattıklarımı stenografa dikte ettim. Bu olayların üzerinden fazla geçmeden, İstanbul'un baskısından kaynaklandığı muhtemel belli reformların ülkede yapıldığı fark edilmeye başlandı. İki tane Amerikan savaş gemisinin Akdeniz sularında hâzır bulunması, şüphesiz birçok insanın hayatını kurtardı.

Çekirgelerle Mücâdele

Güneydeki seyahatim sırasında halkımız yeni bir felaketle tehdit edilmişti: Çekirge belası. Çekirgeler Sudan'dan, güneşi karartan kalın bulutların içinde gelmişlerdi. Bu böcekler "Göçmen Çekirgeler" adıyla biliniyordu. Filistin, 40 yıldan beri bunların ziyaretinden korunmuştu. Fakat bu kez gelişleri, Eski Ahid'te Joel Peygamber'in bahsettiğine benzemekteydi. Tam buluş çağına gelmişler ve kuluçka için olgundular. Yeryüzü, yumurtalarını gömmek için toprağı eşen bu dişi çekirgelerle kaplanmıştı. Eğer bunlar kuluçkadan çıkarsa, istila edileceğimizi biliyorduk. Çünkü adım attığınız her yer yumurtayla doluydu.

Tehdit eden çekirge tehlikesi o kadar büyüktü ki, askerî memurlar dahi tedbir almak için kendilerini mecbur görüyorlardı. Çünkü bu felaketin, ülkede ordunun da çok olumsuz etkileneceği

bir kıtlığa neden olabileceğinin farkına varmışlardı. Almanların vesilesiyle Cemâl Paşa, Athlit'teki Tarım Deneme İstasyonu müdürü kardeşimden bu korkunç haşerelere karşı mücadele için geniş çaplı bir organizasyonun başlatılmasını talep etti. Arapların tembel ve kaderci olmalarından dolayı bu görev zordu. Öylesine kaderciydiler ki, "Allah'ın Ordusu" olarak adlandırdıkları bu hayvanlarla neden mücâdele edilmesinin denendiğini anlayamıyorlardı. Bunun üzerine bir de petrolün, galvanizli demir ve Müttefiklerin ambar-gosu nedeniyle temin edilemeyen diğer araçların azlığı gelmişti. Bütün bunlar, kardeşimin görevini en çok zorlaştıran unsurlardı.

Bu engellere rağmen, kardeşim bilimsel yeteneğiyle işe koyuldu. Cemâl Paşa, kuluçkadaki çekirgeleri gömülmesi ve dolayısıyla yok edilmesi için mezar kazmakla görevlendirilmek üzere binlerce Arap'ı kardeşimin emrine vermişti. Mezar, tek çözüm yoluydu. Çünkü yumurtadan çıkan çekirgeler bir kez kanat sahibi oldu mu, artık hiçbir şey yapılamazdı. Bu, sadece ülkede bulunan bütün çiftçilerin görev alacakları bir çalışma sonunda başarılı olunabilecek, ümitsiz bir savaştı. Sadece daha kültürlü Yahudi köylerden müteşekkil ahalinin aralıksız mücadele ettiği ve erkek, kadın ve çocukların yorulana kadar tarlalarda çalıştıkları sırada, Araplar ellerini bağlamış bir şekilde hiçbir şey yapmadan orada oturuyorlardı. Ancak askerî memurların tehditleri, bunları gönülsüzce gayrete getirebiliyordu. İki aylık çalışmadan sonra mücâdele bırakıldı. Bunun üzerine çekirgeler her şeyi tahrip ederek ülkeyi bastılar. Tıpkı Peygamber Joel'in dediği gibi olmuştu: "Tarlalar tahrip oldu. Tahılın hepsi tahrip olduğu için de ülke üzüntü içinde. Üzüm sopaları yanmış ve zeytin ağaçları da kurumuştur. Çekirgelerin gelmesinden önce vatanları Adn Bahçesi gibiydi. Onlardan sonra ise ıssız bir çöle döndü."

Çekirgeler sadece yaprakları tamamen yemiyorlar, bilakis ağaçların kabuklarını da kemirerek onları bir iskelet hâline getiriyorlardı. Tarlalar diplerine kadar açılmıştı. Hayatlarını bu bahçelerin ve üzüm bağlarının bakımı ile geçiren köyümüzün yaşlı

insanları, ibadet edip Allah'a şikâyetle bulunduktan sonra havradan geldiler. Üzüntülü bakışlarla mahvolan serverlerine bakıyorlardı. Çekirgelerin tahribatından hiçbir şey kurtulmamıştı. Oburluklarıyla rastladıkları her şeye saldırmışlardı. Ebeveynleri tarafından bir ağacın gölgesi altına bırakılan ve saldırgan çekirge sürüleri tarafından yüzleri yenilen Arap çocukları gördüm. Çığlık atan bu çocukların yardımına yetişilebilirdi. Ayrıca fıkır fıkır kaynayan ve hırıldayan haşere yığını altında kaybolan hayvan leşlerine rastladım. Araplar böylesi bir felaket karşısında bir şey yapmadan bakakalmışlar ve alışılmış kadercilik inançlarıyla bu çekirge belasına kaçınılmaz bir musibet olarak boyun eğmişlerdi. Bizim neden bu haşerelerle mücadele ettiğimiz de akıllarına sığmamıştı. Dişi çekirgelerden adamakıllı ziyafetler yaparak, mevcut durumdan istifade ettikleri de gerçektir! Yanan odun kömürü üzerine yığınlarla çekirgeler istif etmiş, çember şeklinde başına çökmüş ve kızaran bu haşereleri gerçek bir iştahla yalayıp yutmuşlardı. 14 yaşında bir erkek çocuğun bunlardan bir defada 100 tanesini yediğini de gördüm.

Lübnan

Bu çekirge belası sırasında, bu böceklerin Suriye'de neden oldukları tahribatı görmek için erkek kardeşim beni Suriye'ye göndermişti. Çantamdaki resmî bir belgeyle herhangi bir askeri memur tarafından rahatsız edilmeden bütün ülkeyi gezebilirdim. Cereyan eden her şeyi gözlemlemek adına bu benim için büyük bir fırsattı. Çekirgeler, güney Mısır çölünden Lübnan dağlarının kuzeyine kadar her şeyi tahrip etmişti. Fakat halkın şikâyet ettiği tek felaket bu değildi. "Askerî müsadere" adı altından yapılan yağmalar, subayların despotik zorba hâkimiyetleri ve genel güvensizlik daha büyük felaketi oluşturunuyordu.

Ülkenin kuzeyine doğru yaptığım seyahatin devamında, Lübnan'ın bağımsız vilâyetinde daha sâkin bir atmosfer ve biraz

şeffaf tablo bulmayı ümit etmiştim. İnsanların pek çoğu, Lübnan adı altında neyin düşünüldüğünü tam olarak aslında bilmiyorlar. Pek çok kimse Lübnan'ı Kitâb-ı Mukaddes'in imasıyla basit bir dağ olarak sanıyorlar. Gerçekte ise burası hemen hemen 4.000 karemil büyüklüğünde Lübnan olarak adlandırılan ve Hristiyan Mârûnîlerin ve esrarengiz öğretileri sâdece sırdaşlarınca bilinen ve dışarıda bulunanlara asla ifşa edilmeyen gizli bir dine mensup olan Müslüman Dürzîlerin meskûn oldukları büyük bir vilâyet-tir. Her ikisi de akıllı ve inatçı halktır. Fakat parolası "Divide et impera/Böl ve yönet" olan Türk siyasetinin entrikaları yüzünden Mârûnîler ve Dürziler birbirlerine karşı sürekli devam edegelen bir savaştadırlar. 1860 yılında Dürzîlere katılan Türk birlikleri, Mârûnîlere saldırmışlar ve Şam'ın alt kısımlarına kadar bölgede 10.000'den fazla Hristiyan'ın öldürüldüğü gerçek bir katliâm gerçekleştirmişlerdi.

Avrupalı Büyük Devletler en sonunda müdâhale etmişler ve 50 savaş gemisini Beyrut'a göndermişlerdi. Düzeni sağlamak adına 10.000 Fransız askerî karaya çıkmıştı. Büyük Devletlerin baskısı sonucu, Bab-ı Âlî, Lübnan'a otonomi vermişti. Bu otonomi Fransa, İngiltere, Almanya, Rusya, Avusturya tarafından hemen ve bir yıl sonra İtalya tarafından garanti edilmişti.

Otonominin kazanılmasından beri Lübnan'a barış hâkimdi. Eyalet vâlisi Hristiyan'dı, fakat vilâyet meclisi bütün milletler ve dinlerin temsilcilerinden oluşmaktaydı. Türk baskısından kurtulduğunda beri, Lübnan'da mükemmel bir kalkınma başlamıştı. Her yerde yollar düzeltilmiş ve her bölgede tarım iyileştirilmişti. Tam bir can ve mal emniyeti hâkimdi. Bu durumu ifade eden ve Filistin ile Suriye'de yayılan şöyle bir söz dahi söylenir: "Lübnan'da genç bir kadın, gece yarısı yalnız başına sağ sâlim seyahat edebilir; altın dolu bir kese çalınmadan, öğlenleri caddede kalabilir."

Türk Filistin'in sınırından Lübnan sınırına geçtikten sonra değişen nasıl bir manzara ile karşılaştım! Barışçıl bayındır köyler, güzelce devam edilen okullar, dut ve zeytin ağaçları ile kaplı

kocaman bahçeler, asma çıtaları ile dolu geniş tepeler, çalışmayı seven ve hâli vakti yerinde bir nüfus, tarlada çalışan iyi bir dış görünüşse sahip kadınlar ve genç kızlar ve bütün caddelerde yerli ile yabancıların hizmetine verilmiş korucular.

Lübnan, en az 600.000 nüfusuyla yılda 10 milyon franklık ham ipek ihraç etmekteydi. Bu vilâyet ipek böceği yetiştirmede tam bir uzmandı.

Lübnan'a otonomi hakkının tanınmasından sonra, Mârûnîler ve diğer Hıristiyanlar üzerindeki Fransız nüfûzu önemli oranda artmıştı. Hemen hemen herkes Fransızca konuşuyor ve kalbinde Fransa'ya karşı derin bir sevgi taşıyordu.

Dürziler ise daha ziyade İngiliz nüfûzu altında bulunuyorlardı. Son 60 yıldan beri İngiltere dostlarıydı ve bunu hiçbir zaman unutmamışlardı.

İngiliz nüfûzunun yayılması mucizesini başarılı bir şekilde tamamlayan adam Sir Richard Wood idi. Londra'da Katolik bir ebeveynenden dünyaya gelen Wood, ta çocukluk yıllarından beridir diplomatik hizmete girme idealine sahipti. Şark onu güçlü bir şekilde çekmişti. Arapça öğrenmek için, başka bir İngiliz genci ile Lübnan'a gelmişti. Beyrut'ta Mârûnî Patriği'nin misafirperverliğini talep etmişlerdi. Patrik bunları en iyi bir şekilde günlerce evinde ağırlamıştı. Fakat daha âniden gelip, 24 saat içerisinde şehri terk etmelerini istemişti. Bu âni merhametsizliğin nedenini, ancak sonrasında öğrenmişlerdi. Sınandıklarını anlamaksızın Cuma günü et yemişlerdi. Bundan dolayı Patrik bunları Hıristiyan değil bir casus olduklarını zannetmişti.

Bunun üzerine Wood ve arkadaşı Beyrut'u terk ederek Dürzilerde barınma imkânı aramışlardı. Dürziler, bunları açık kalple kabul etmişlerdi. Wood iki yıl boyunca Obey köyünde Dürzilerle birlikte yaşamıştı. Burada Arapça öğrenmiş; ülke ve halkı tanımıştı. Mârûnîlerin üzerindeki Fransız nüfûzuna karşı denge olması için, Dürzîleri İngiltere lehine kazanma düşüncesine bu sıralarda sahip olmuştu.

Wood, Londra'ya dönmüştü. Bu düşüncelerini dışişleri bakanlığına açmış ve onları ikna etmeyi başarmıştı. Bakanlığın gizli bir göreviyle tekrar Suriye'ye geri gelmişti. Kısa bir süre sonra İngilizlerden himaye ricasını içeren bir dilekçeyi Londra'ya göndermesi hususunda Dürzî reislerini ikna etmişti bile.

İngiltere himayeyi hemen garanti etmişti. Wood, 30 yıldan fazla bir süre hemen hemen hiçbir yardım olmaksızın Suriye'nin tarihine etki etmişti. Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın iktidarını da kendisi sona erdirmişti. Amiral Stopford'un Lübnan bombardımanını kumanda etmiş ve İngiliz birliklerinin 1841'de Suriye'ye çıkmasına da yine kendisi sebebiyet vermişti. Daha sonra ise İngiltere'nin Şam Konsolosluğu'na tayin edilmişti. Geldiği yerde İngiltere'nin nüfûzunu ve itibarını artırmasını bilmişti. Doğu'yu derinlemesine biliyordu. Eğer İngiltere kendi nüfûzunu korumak istiyorsa, Suriye'de kuvvetli olması gerektiğini anlamıştı. Richard Wood'un siyasetinin İngiliz halkı tarafından uygulanmaması bir talihsizlikti.

Büyük beklentiler ve ümitlerle Lübnan'a yaklaştım. Düşüncelerim, sadece birkaç saat rahat nefes alabileceğim Türk boyunduruğundan kurtulmuş bir halkın ve memleketin ortasında bulunmaya konsantre olmuştu.

Lübnan'a ayak bastığımda, her adımda beni durdurup belgelerini soran Türk askerleri tarafından çaddelerin hepsini işgal edilmiş olarak bulduğumda hissettiğim hayal kırıklığı bir hayli büyük olmuştu! En kötü şeyin çoktan vuku bulduğunu henüz fark etmemiştim. Lübnan'ın Türkler tarafından işgal edildiği dedikoduları haftalar öncesinde bize kadar gelmişti. Fakat inanmamıştık. Çünkü Almanya ve Avusturya'nın Lübnan'ın otonomluğunu aynı şekilde garanti ettiğini biliyorduk. Evet, dedikodular gerçeğe benziyordu. Lübnan'ın hürriyetini garanti eden "kâğıt parçası"nın, Lübnan halkı için değersiz ve etkisiz olduğu artık anlaşılmıştı. Tıpkı Belçika için verilen "kağıt parçası"nda olduğu gibi.

Dünyanın en güzel ve mamur köylerinden biri olan Damur köyüne girdiğimde, bütün Türk alayının köyün içirisine ve dışarısına yerleştiğini görmüştüm. Atımı suladığım sırada, köy halkından bazılarına soru sormayı denemiştım. Sarı saçlarım, mavi gözlerim ve hâkî rengindeki elbisem, onlar üzerinde Alman olduğum intibainı uyandırmıştı. Bundan dolayı az buçuk bilgi vermişlerdi. Fakat Fransızca konuşmaya başladığımda, yüzleri aydınlanmıştı. Çünkü Lübnan Fransa'ya binlerce kilometre uzaklıkta olduğu hâlde, şimdi bir Fransız eyaleti idi. 50 yıldan beri Fransız dili ve kültürü hâkimdi. Lübnan Hristiyanlarının Fransa için duyduğu sevgi ve sadakatten daha fazlasını bir Fransız taşııyordu. Katliamlar Lübnan'ın bütün Hristiyanlarını tamamen ortadan kaldırmakla tehdit ettiği sırada, barışı sağlamak ve Fransız hayatı ile neşesini yaymak için, 10.000 Fransız askeri dağları aşarak gelmişlerdi.

Bu fakirler benim ağzımdan kendilerine aşına olan lisanı duyduklarında ve benim de sindirilmiş ve mahvedilmiş bir halkın oğlu olduğumu öğrendiklerinde, Türk Ordusu'nun Lübnan'ın sevgili dağlarından nasıl girdiğini, üzgün ve endişe dolu bir kalple bana anlatılar. Güçlü kuvvetli Lübnanlı gençlerin dağlardan nasıl götürüldükleri ve zorla Türk Ordusu'nda görevlendirildiklerinden; genç kızlâr ve kadınların Türk askerleri ile subayları tarafından fark edilmek korkusuyla kendilerini evlerinde nasıl saklı tuttuklarından; Hristiyan liderlerin nasıl hapishanelere kapatıldığı ve bir kısmının ise nasıl asıldığından ve nihayet şiddet ve yağmanın şimdiye kadar barış içirisinde bulunan ülkeyi nasıl tahrip ettiğinden de bahsettiler.

Müttefiklerin hatalarına şaşmaktan kendimi alamadım. Eğer Filistin ve Suriye'deki durumu daha iyi anlayabilselerdi bu savaş nasıl başka bir seyir alabilirdi! Şayet Filistin'e çıkartma yapabilselerdi, Suriye ve Lübnan'da seçilmiş 100.000 kuvvetli adam toplanacaktı. Tıpkı Belçika gibi Lübnan da bağımsızlığı için kahramanca savaşacaktı. Arap halkın kendisi de Müttefikleri kurtarıcı olarak selamlayacaktı. Fakat ah! Başka bir şey oldu!

Kederli bir kalple Beyrut'a seyahatimi devam ettirdim. Ora-
ya varmam kız kardeşim için sevinçli bir sürpriz oldu. Çünkü
tutukluluğum sırasında benim kaderim için duyduğu korku ezi-
yetine sabretmişti. Suriye Protestan Koleji Müdürü Sayın Bliss
tarafından lütufkârlıkla kabul edildiğini ve kolejde iyi ve hoş bir
şekilde muamele gördüğünü anlattı.

Bu kolej Beyrut halkı için bir lütuftu. Pek çok talihsiz, Mü-
dür Bliss'in müdahalesi sonucu hapis ve işkenceden kurtulmuş-
tu. Fakat maalesef müdürün kuvveti ve nüfuzu zamanla kaybol-
maya başlamıştı. Amerika'nın itibarı sarsılmıştı. Türk hükümeti
Amerikan bayrağına artık saygı göstermiyordu. İstanbul'dan ge-
len emre göre, bundan sonra kolejde resmi dil olarak İngilizce
yerine Türkçe uygulanacaktı. Ayrıca Türk subayları, eski konso-
lostan müsaade almadan koleje girip, düşman devletlere mensup
insanları aramaya cesaret dahi edebiliyorlardı.

Filistin'de Yağmacı Bir Şövalye

Beyrut, yarısını Hıristiyan ve diğer yarısını da Müslüman ve Ya-
hudilerin oluşturduğu takriben 200.000 nüfusa sahip bir şehirdi.

Şehre vardığımda, kıtlık tehlikesi çoktan hissediliyordu. Ek-
mek, sadece hükümet tarafından ancak yüksek fiyat karşılığında
verilen ekmek kartı ile alınabiliyordu. Halk memnun değildi ve
patlamaya hazırdı. Her gün binlerce kadın, vâlinin konağı önüne
gelip ekmek kıtlığını protesto ediyorlardı.

Müttefiklerin savaş gemileri ise sık sık şehrin yakınlarından
geçiyorlardı. Müttefiklerin şehri bombardıman etme niyetle-
rinin olmadığını bildiklerinden dolayı, halkın bu durumdan
hiçbir korkusu yoktu. Fakat sadece bir kez bombardıman yaşan-
dı. 1915 Mart ayı sonunda bir Fransız savaş gemisi Hayfa'nın
koyuna yanaşarak, bir Fransız subayı elinde bir mektupla şehir
komutanına gitmek üzere karaya çıkarttı. Bu mektupla, saat 3'te
Alman Konsolosluğu'nun bombardıman edilmesine kesin olarak

niyetlenildiğini şehir komutanına ilan edilmişti. Bu aslında, Alman Konsolosu Leutweld von Hardegge'e, ama özellikle de Napolyon'un askerlerinin mezarlarına yönelik hakarete verdiği emre karşılık bir misillemeydi. Konsolos, arşivini ve değerli eşyalarını toplamak ve saat 3'ten önce evini terk etmek için yeterli zamana sahipti. Bombardımana tam zamanında, saat 3'te başlandı. Mükemmel bir isabetle 15 tane top atılmıştı. Konsolosluğun çevresinden bir tane ev isabet almadı. Konsolosluk binası ise birkaç atıştan sonra bir harabe yığını hâline gelmişti. Halk mükemmel bir şekilde sâkin davrandı. Sâdece Almanları bir panik kapladı. Bu esnada bir de ne görelim; her Alman'ın evinde Amerikan bayrağı dalgalanıyordu! Türk Ordusu'nda hizmet gören veya herhangi bir memuriyette bulunan Almanların da hepsi, kurtuluşu bu hilede aradı.

Bu bombardıman, Müslüman halkın aklını başına getiren bir etki yapmıştı. Müttefiklerin ülkedeki olaylar hakkında tamamen bilgisiz olmadıklarını ve bunlara karşı misilleme yapabileceklerini öğrenmişlerdi. Yine bu bombardıman, gayr-i müslimlerin güvenliğini de yükseltmişti.

Beyrut genel olarak tamamıyla sessiz ve güvenli bir yerdi. Bir Amerikan savaş gemisinin körfezde hazır bulunmasının buna katkısı az değildi. Amerikan deniz askerleri haftada üç kez karaya çıkma müsaadesine sahiptiler. Bu askerler bolca para harcıyorlardı. Beyrut, haftada 5.000 dolardan fazla parayı bunlardan alıyordu. Mertçe ortaya çıkan Amerikalıların kararlı hareket tarzı yerli halk üzerine özel bir etki yapmıştı. Bazı Amerikan erlerinin bir caddede bir yığın Arap'la kavga etmesi, sık sık görülen olaylardandı. Fakat devamlı olarak Amerikalılar üstünlük sağlıyorlardı. Kısa bir süre sonra Amerikalılardan korkmaya başlanmıştı. Bu ise, Şark'ta daha ziyade saygı göstermek anlamına gelmekteydi. Beyrut halkı, kavga etme hevesinden dolayı kötü şöhrete sahipti. Fakat Amerikan mavi ceketlileriyle yapılan bu "samimi" irtibat-tan birkaç hafta sonra, dövüşmeler hissedilecek kadar azalmıştı.

Çekirgelerin neden oldukları tahribatla ilgili araştırma gezimi tamamladıktan sonra, eve geri dönmüştüm. Burada rahatsız edecek olan bir haber beni bekliyordu. Nihayetinde bu ülkeyi terk etme kararını vermemde etkili olan bir olayın, bütün teferuatını anlatmak zorundayım.

Bizim köyümüze takriben iki saat uzaklıkta kibar bir Türk âilesi oturuyordu. Âile reisi ise, Osmanlı Devleti'nde birçok kereler sadrazamlık yapmış olan meşhur Kâmil Paşa'nın kardeşi Sadık Paşa idi. İstanbul'dan sürgüne gönderilen Sadık Paşa, Filistin'e gelmiş ve benim dindaşlarıma yakın bir yerde büyük bir arazi satın almıştı. Ölümünden sonra işe yaramaz ve çılgın oğulları, miraslarının büyük bir kısmını satmaya zorlanmışlardı. Kardeşlerden bir tanesi Fevzi Bey, kendisine düşen payını mülk olarak almıştı. Kendisi gibi değersiz olan bir sürü arkadaşı burada toplanmışlardı. Zamanla tıpkı Ortaçağ Alman çapulcu şövalyeleri türünde, yağmacılığa ve dehşete başlamıştı. Savaşın başlamasından önce bütün dikkatini aşağılayıcı muamelede bulunduğu Araplar üzerine hasretmişti. Gündüzleri hayvan ve tahıl çalıp; kadın ve kızları zorla kaçırdı. Bir defasında düğün alayını durdurup gelini kaçırmıştı. Sonra damadı tutuklamış ve şansız zavallı damadı boşanmayı kabul edene kadar, korkunç bir falakaya çekmişti. Bu boşanmanın gerçekleşmesi için, İslâmî kanun gereği şahitlerin huzurunda üç kez, "seni boşuyorum!" demişti. Bu Bedevî, Arapların kabrini ziyaret ettikleri mübarek bir zat olan Şeyh Hilon'un torunuydu. Fakat Zikron Ya'akov Köyü sâkinleri Fevzi Bey'in karşısında eğilmemişti. Gençlerimiz silahlıydı ve teşkilatlanmışlardı. Birkaç çatışmadan sonra bizleri rahatlatmışlardı.

Eşkıya, seferberlikten ve memurların silahlarımızı toplamasından sonra kendisi için uygun zamanın geldiğini hissetmişti. Çayırımızdaki tahıllarımızı kesmek ve almak için adamlarını develeriyle göndermeye başlamıştı. Çekirgelerin ortaya çıkmasına kadar bu yağmalar devam etmişti. Adamlarıyla birlikte dörtnele köyümüzün sokaklarına saldıracak, sağa ve sola ateş edecek,

erkek ve kadınlara küfür edecek kadar da kibirli ve küstah olmuştu. Hayfa'nın memurları kendisine karşı etkisiz kalıyor -görünü-şe göre sebepsiz değil- diye övünüyordu.

Sadece bir ümit kalmıştı: Kanun ve düzeni sağladı diye övünen Cemâl Paşa. Ülke askerî bir yönetimde bulunuyordu. Fevzi Bey'in işlediği suçların bilgisi kendisine ulaştığında, ne söyleyecek ve ne yapacaktı? Çekirge müfettişi olarak seyahat belgemi alarak atıma binip Kudüs'e gittim. Cemâl Paşa'nın gözdesi olan kardeşim vasıtasıyla görüşmek için bir randevu alabildim. Geldiğim ilk gün beni kabul etti ve yarım saatte anlattığım Fevzi Bey'in kötü fiillerini büyük bir dikkatle dinledi. Bütün kalbimle dua ettim ve şu soru ile konuşmamı bitirdim: "Geçmiş bir zaman diliminin feodal suiistimallerine sabretmek, Jön Türklerin iyi şöhretine bir katkıda bulunacak mı?" Bu sözlerim Cemâl Paşa'ya etki etmişti. Oturduğu yerden zıpladı ve odada sağa sola gitmeye başladı ve dramatik el kol hareketiyle bağırdı: "Adalet olmalı!" Geniş çaplı bir araştırma yapılması için derhal bir heyet göndereceğinin garantisini bana vermesi üzerine büyük ümitlerle Zikron Ya'akov'a geri döndüm.

Gerçekten de birkaç gün sonra Fevzi Bey, Kudüs'e çağrıldı. Aynı zamanda söz verilen "komisyon" da geldi. Bu komisyon, gizli bir misyonla gelen sâdece bir subaydan oluşmaktaydı. Bu subay yalancıkıtan işe soyulmuş ve yerliler arasında araştırmaya başlamıştı. Bu araştırma başlangıçta çok az tatmin ediciydi. Çünkü yerli halk, haydutlardan dolayı ölüm korkusuyla yaşıyordu. Fakat soruşturmanın amacını öğrendiklerinde, biraz cesaretlenmişlerdi. Bunun üzerine şikâyetler ve şahitlerin ifadeleri yağmur gibi yağmaya başladı. Subay dört gün sonra, 52'den az olmayan ağır suçu ortaya çıkaran yüzlerce şahidin ismine sahip oldu. Fevzi'nin arkadaşları ve akrabaları ise, şikâyet selini engellemek için ciddi bir gayret içerisindeydiler. Hayfa'nın kaymakamı bizzat bizim köye gelmiş ve eğer şikâyetleri geri çekmezse, ihtiyarları ağır cezalar ile tehdit etmişti. Fakat köylüler geri adım atmadılar

ve dik durdular. Filistin Orduları Komutanı Cemâl Paşa bizi tarziye edecek diye şeref sözü vermemiş miydi?

Türkiye’de bir Türk tarafından adaletin uygulanabileceğine inanma saflığımızın yeteri derecede büyük olduğunu hemen fark edecektik.

Fevzi Bey, Kudüs’ten geri dönmüştü. Fakat bir mahkûm elbisesi ile değil, aksine bir Türk subayı üniformasıyla! Cemâl Paşa, bunu bütün bölgedeki Mücâhidlerin komutanı olarak tayin etmiş! Haydut olarak bu adama tahammül etmek yeterince zordu. Şimdi ise, bir subay olarak bu adama tâbi olmalıydık. Her gün at sırtında köyümüze geliyor ve herkese emirler yağdırıyordu. Beni ise özel garazının hedef tahtası olarak seçmişti. Durumum kısa bir süre sonra dayanılmaz bir hal almıştı. Fevzi’ye karşı uzun zamandan beridir cesaretli bir direnç gösteren genç adamların birliğinin teşkilatçısı olarak tanınmaktaydım. Sürekli olarak gençlerin komutanı olarak görülüyordum. Fevzi, beni “seni bir köpek gibi öldüreceğim!” diye tehdit etti. Er geç bu tehdidini gerçekleştirmeyi deneyeceğini biliyordum. Fakat benim hayatıma yönelik bir saldırıyı hedef alması pek düşünülemezdi. Amerikan Büyükelçisi Morgenthau, Filistin’i ziyaret ettiğinde bizim köyde mola vermiş ve benim âileme samimî bir dostluk göstermişti. Bu tür şeyler Doğu’da önemliydi. Kısa bir süre sonra, nüfûzlu dostlara sahip olduğum söylentisi şöhretimi ziyadesiyle artırmıştı.

Fakat bana karşı teşebbüste bulunmak için başka yollar vardı. Güneş battıktan sonra bizim köyün yakınlarında atımla gezinti yaparken, atım âniden bir çalılıktan çok ürkmüştü. Elinde silahı ile atlı bir adamın üstüme saldırmak için çalılarının ardında gizlendiği gördüm. Tam vaktinde atımı mahmuzlayıp çalının üzerine sürdüm. Amacım silahlı atlı adama saldırıp onun kaçıp gittiğini görmektir. Bu olayı kendime sakladım. Daha dikkatli davranmaya ve gözlerimi açık tutmaya başladım. İki hafta kadar geçmişti ki, öğlenden sonra iki saatlik mesafedeki bir Yahudi Köyü olan Hadera’ya atla gittim. Âniden bir kum tepesinden bana doğru bir silah patladı. Kurşun, kaşkolumda bir delik açmıştı.

Gece boyunca kardeşim Aaron'la uzun bir görüşme yaptım. Kardeşimin içinden benim için en iyisinin ülkeyi bir an önce terk etmek olduğunu düşündüğünden şüphem yoktu. Buna karşın böylesi ağır bir kriz esnasında halkımı yalnız bırakmak düşüncesine razı olamıyordum. Sâdece Filistin'de görülen, çok güzel bir dolunay gecesiydi. Kurtuluşun, Müttefik devletlerin bir düzine savaş gemisinin oraya buraya gittiği denizden geleceğini bize hatırlatmak için Akdeniz'in uğultusu, gecenin sessizliği nedeniyle bize kadar geliyordu. Sabahın erken saatlerine kadar meseleyi görüştük ve sonunda kardeşimin ikna çabasına teslim oldum.

Korkusuz Bir Macera

Memleketi terk etme kararı artık alınmıştı. Fakat bunu tatbik etmek ve şansımın yaver gideceği bir planda başarılı olmak ise başka bir şeydi. Ülke dışı için iki yol vardı: İstanbul üzerinden karayolu olmazdı. Diğer Türk Devleti'nin, ülkeyi terk etmek isteyen Müttefik devletlerin vatandaşlarına yardım etmek için Büyükelçi Morgenthau'nun yetkisine verdiği Amerikan gemilerinden birinin güvertesine ulaşabilmektir. Bu gemiler daha önceden, savaş ilan edildikten kısa bir süre sonra Urfâ'ya getirilmesi gereken Filistin'deki Rus Yahudilerini kurtarmıştı. Yahudilerin buraya getirilmesindeki amaç ise, Ermenilere benzer şekilde tecavüz edilmesi ve soykırıma uğratılmalarıydı. Fakat bu niyet, Sayın Morgenthau'nun bitmez tükenmez ikazlarıyla akamete uğratılmıştı. Onun müdahalesi, Rus Yahudilerinin tıpkı bir kampta sürü gibi toplanması ve tarifsiz eziyetler altında Yafa'da tıkıştırılması sonucunu vermişti. Bunlar, Mısır'a getirilmek için buradan Amerikan gemileri tarafından alınmışlardı. Kurtarıcı gemiye ayak bastıkları anda ise, barkacılar tarafından merhametsizce yağmalanmıştı. Sonsuz Yahudi'nin nihaî kurtuluşu! Rusya'dan kovulmuşlar ve bir sığınak bulmak için Türkiye'ye gelmişlerdi. Türkiye de, Rusya'ya sâdık kaldıkları bahanesiyle bunları kovmuştu. Allah'a

teslim olan Yahudi gözlerini gökyüzüne kaldırıp şu sonsuz ve acı suali sormuştu: “Kurtuluşum ne zaman?”

Rus Yahudilerinin kaçırılıp kurtarılmasına daha sonra pişman olan Türk hükümeti, sâdece tarafsızların belli şartlar altında devleti terk edebilecekleri emrini çıkarmıştı. Ben tarafsız değilim ve benim ilk Amerikan kâğıtlarım bir fayda sağlamazdı. Bu arada Amerikan “Tennessee” gemisinin Yafa’yı ziyaret edeceğini öğrenmiştim. Her ne pahasına olursa olsun, bu gemiye çıkmaya karar verdim. Güneşin batışından kısa bir süre sonra akşamüzeri insanlarımla vedalaştım ve Yafa’ya yola çıktım. Devriyelerden sakınmak için, sadece geceleri seyahat ediyordum ve تنها yolları kullanıyordum. Çünkü çekirge istilas bittikten sonra, seyahat belgem artık geçersizdi. İki gün sonra Hayfa’da tepelerin arasına gizlice sokuldum. Yardımını ümit ettiğim bir arkadaşın evine gittim ve tarafsız ülkenin pasaportunu temin etmesini istedim. İsteğimi yerine getirmek için yola koyuldu. Ben ise bütün gün sabırsızlıktan kendimi yiyip bitirmiş olarak evinde bekledim. Nihayet akşama doğru eve geldi. Fakat getirdiği haber pek öyle de cesaretlendirici değildi. Bana bir pasaport bulmuş. Fakat aynı zamanda, hareket rıhtımında çok sıkı bir kontrolün olduğunu ve daha ziyade Yafa’da tanınmış biri olduğumdan sahte bir pasaport ile yakayı sıyırma şansımın büyük bir mucizeye bağlı olacağını söyledi. Böyle bir teşebbüste yakalanırsam, bu benim için ölüm demekti. Bana yardım eden arkadaşlarımla da ağır cezalara çaptırılmaları sonucunu doğurabilirdi.

Bu planın uygulanamaz olduğu açıktı. Bir çözüm bulabilmek için, bütün gece boyunca beynimi çatlattım. Nihayet her şeye cesaret etmeye ve kaçmak için denenmemiş imkân bırakmaya karar verdim. “Tennessee” ertesi gün erkenden hareket edecekti. Bana minnettar olan barkacıyı arkadaşşıma bildirdim. Bu barkacı bana karşı sorumluydu, hayatı ve ölümü üzerine yemin etti. Mevcut olan bu şartlar altında bir Müslüman’a güvenmeye halen tereddüt ediyordum. Fakat başka bir imkânım kalmamıştı.

Arkadaşım barkacıyı getirdi. Onun cesaretine ve şeref duygularına hitap ederek planımı açıkladım. Gece yarısına doğru balıkçı botuyla sahilin تنها bir yerinde beni almasını ve “Tennessee”nin görünmesine kadar açık denizde beklemesini talep ettim. Böylelikle mültecilerin barkalarının yığılmasından istifade ederek güverteye sıçrayabilirdim, kendisi de diğer bir botla geri dönebilirdi. Zavallı adam, kendi fikrine göre bu çılgın planın tehlikelerine işaret etmek suretiyle karşı gelmeyi denedi. Fakat kararımda ısrar ettim ve kendisinin cömertçe mükâfatlandırılacağını söyledim. Nihayetinde razı oldu ve kumsalın arkasında belli bir noktada buluşma yeri kararlaştırdık.

Bazı eşyalarımı küçük bir seyahat çantasına doldurdum. Arkadaşım, çantamı “Tennessee” ile giden ve Mısır’a vardığında tekrar bana geri verecek olan başka bir göçmene vermişti. Yanıma aldığım tek şey ise, “Amerikan vatandaşı olmak amacımı” ifade eden “birinci kâğıt”tı. Bu kâğıttan ayrılmamaya kararlıyım. Bunu yanıma niçin aldığımı söylemek istemiyorum, çünkü yardım vasıtama başkaları da müracaat edebilirlerdi. Sırrın ifşa edilmesi onlar için vahim sonuçlara neden olabilirdi. Bilinmesi gereken, bu kâğıt yanımdaydı ve üstümün aranmasıyla bulunamazdı.

Şafakta buluşma noktasına geldiğimde, kararlaştırılan çakal uluması işaretini verdim. Çakal ulumasını birçok kez tekrar ettikten sonra, boğuk bir cevap duydum. Sandalcım buradaydı. Beni ele verecek ve onun yerine sandaldan sıçrayan bir Türk askerî veya polisini göreceğim diye çok korkmuştum. Fakat korkularımın yersiz olduğu anlaşıldı. Adam sözünü tutmuştu.

Sessizce kürek çekiyorduk; salımız, fındikkabuğu gibi dalgaların üzerinde dans ediyordu. Günün doğuşuyla limandan bir düzine ufak sandal gelmiş ve gemiyi beklemek için etrafta döne-yorlardı. Bu bizim şansımıza idi. Kaptanın balık tutmakla meşgul olduğu görüntüsü vermek için, salımızın güvertesinde çömeldim ve bir saatten fazla bu şekilde durdum. Kalbim bir davul gibi vuruyordu. Çünkü bu teşebbüsümün başarıya ulaşmasına dair

çok az ümidim vardı. Nihayet yaklaşımakta olan geminin buhar düdüüğünü duydum. Bunu hemen sal kaptanlarının müthiş haykırmaları ve lanetleri takip etti. Kimse dikkatini bana vermemişti. Hepsi, ilk önce varmak ve “Tennessee”nin merdivenlerine tırmanmak için gemiye çılgınca kürek çekiyordu. Diğerleriyle birlikte merdivenlere saldırdım. Subay pasaportumu sorduğunda, ciddî bir tavır takındım. Subaydan, Kaptan Decker’e “Bay Aaronsohn kendisiyle konuşmayı arzu ediyor!” demesini rica ettim.

10 dakika sonra kaptanın kabinindeydim. Burada kendisine hikâyemi anlattım, “Mevcut şartlar altında ‘ilk kâğıtlarım’ Amerikan himayesi hakkını bana vermez mi?” sorusuyla bitirdim. Konuştuğum sırada, kaptanın zihninde cereyan eden mücadeleyi gözetleyebiliyordum. En sonunda benim sorumu cevaplandırdı. En dostça bir suretle bana, eğer beni gemisinin güvertesine alırsa, bunun Türk hükümeti karşısında bir vefasızlık olacağını anlattı; zîrâ kendisi, sâdece tarafsız devletlerin vatandaşlarını gemiye kabul etme konusunda Türk hükümetine söz vermiş. “İlk kâğıtlarım”dan dolayı beni Amerikalı olarak kabul edemezmiş. Böyle bir kaçışın, kendisi ve hükümeti arasından bir karışıklık çıkmasına neden olabilirmiş.

Hiçbir şey yapılamazdı. Geri çekilmekten ve Yafa’ya geri dönmekten başka bir şeyin kalmadığını gördüm. Burada kaçma denemesiyle yakalanmış bir şikâyetine maruz kalmak istemiyordum.

Güverteye geri döndüğümde burası mültecilerle tamamen dolmuştu. Pek çoğu beni tanıyordu ve beraber gideceğim için tebrik ediyorlardı. Kafayı olumsuz olarak salladım. Kalbimde ölüm korkusu ile “Tennessee”nin merdivenlerinden aşağı indim ve beni karaya tekrar çıkartacak olan ilk sala bindim.

Rıhtımda göçmenlerin gemiye binmelerini bizzat kontrol eden polis müdürü Hasan Bey’e rastladım. Kendisiyle çok iyi tanışıyorduk. Hasan Bey yarım saat kadar polis binasında benim ifademi aldı. Ümitsizdim ve kendisine hiç çekinmeden cevaplar veriyordum. Konuşmamız aşağıdaki şekilde cereyan etti:

“Geminin güvertesine nasıl çıktınız?”

“Bir mültecinin salıyla. Bir kadın, beni eteğinin altına sakladı.”

“Böylece kaçmayı denemiştiniz, değil mi?”

“Eğer bunu yapsaydım, geri gelmezdim herhâlde!”

“Geminin güvertesinde ne yaptınız?”

“Arkadaşım olan gemi kaptanını ziyaret ettim. Hayatım tehlikede. Fevzi Bey beni takip ediyor ve istiyordum ki Filistin’de adaletin nasıl uygulandığını Amerika’daki arkadaşlarım öğrensinler.”

“Amerika’daki arkadaşlarınız kimler?”

“Her biri sizi göz kırpmadan parçalayabilecek adamlar.”

“Kiminle konuştuğunuz biliyor musunuz?”

“Evet, Hasan Bey. Takipten bıktım artık. Genç Hristiyan’ı kendi ellerinizle astığınız gibi, beni de asmanız daha iyidir. Arkadaşlarım hayatımın bedelini sizden çıkarır.”

Böylesine cesaretli bir konuşmayı nasıl yapabildiğime, bugün bile hayret ediyorum. Fakat etkisini göstermişti. Hasan Bey kısa bir süre beni hayretle seyretti. Sonra gülümsedi ve bana bir sigara ikram etti. Bu sırada, beni sâdik bir vatandaş olarak gördüğünü ve gemiyi ziyaret için kendisinden müsaade istemediğimden dolayı derinden kırıldığını anlattı. Tekrar edilen “iyi Paskalyalar” arzusuyla ayrıldık ve o akşam Zikron Ya’akov’a geri dönmek için yola çıktım.

Kaçış

Ülkeyi terk etmekteki bu başarısız denemem, yeni bir teşebbüs için hevesimi artırmıştı. Teşebbüsün tehlikesi, âilem ile arkadaşlarımı terk etme ve kurtulma düşüncesiyle yavaş yavaş beni barıştırmıştı. Gece gündüz uygun bir plan üzerinde düşünüp dururken, benim nihaî kaçışımı belirleyen iki haber, kız kardeşimden Beyrut’a gelmişti. Amerikan Koleji kısa süre sonra yaz için kapatılmalıymış ve bunun dışında Amerikan gemisi “Chester”in mültecilerle birlikte İskenderiye’ye hareketi yakınmış. Beyrut

köyümüze dört günlük bir uzaklıktaydı ve yolları güvensizdi. Kız kardeşimi yalnız başına eve getirtmek söz konusu olamazdı ve hiç kimse onu almaktan bizi vazgeçiremezdi. Bunun dışında, güvensiz durumdaki bu yerde onun kalmasını istemiyorduk.

Beyrut'a ulaşip ulaşamayacağımı ve kız kardeşimle birlikte benim ve diğer mültecilerin kurtuluşunun belki de en son fırsatı olan "Chester" gemisine binmemizin mümkün olup olmayacağına, iyice kafa yormaya başlamıştım. Basit olmayacaktı. Fakat bu bizim için tek şanstı. Bunun gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceğini düşünüp taşındım. Zaman kaybedilmemeliydi. Çünkü "Chester" muhtemelen çok kısa bir zaman içinde hareket edebilirdi.

Son maceram talihin kötü cilvesine toslamıştı. Fakat bunun bu kez olacağını hissediyordum. Sezgi, biz doğululara daha anlaşılır konuşur ve çocukluğumuzdan itibaren onun sözünü dinlemeye alıştırılırız. Planımın başarılı olacağına dair tam bir güvenle, âilemle ve itimadım olan arkadaşlarımla ikinci kez vedalaşmıştım. Hüznü saatlerdi; bu vedalaşma saatleri için birkaç kelime yetti. Ve Beyrut'un yolunu tutmak için, gecenin karalığında yola çıktım.

Ebeveynimin evini gece yarısı asker elbisesi ve önümde bir eşekle terk ettim. Sâdece geceleri seyahat ediyordum ve gündüzleri de herhangi bir mağarada kalıyor ya da güvenli bir şekilde uyuyabileceğim dar bir boğazda saklanıyordum. Yiyecek olarak yanıma ekmek, kuru incir ve çikolata almıştım. Su ise sâdece küçük bir kaynaktan veya küçük bir gölde bulunabiliyordu.

Bu şekilde, bir sabah hârika Beyrut manzarası uzakta görünene kadar beş gece yolculuk etmiştim. Ve kısa süre sonra, şehre götüren bir çam ormanında kendimi bulmuştum. Henüz söken şafak, çam kokusu ve Lübnan'ın bütün güzel kokularıyla doluydu. Eşğim önümde, kararlı bir şekilde ilk karakola yaklaştım ve astsubayın önünde askerî selam verdim. Beni durdurdu ve nereden gelip nereye gittiğimi sordu. Mülayim bir şekilde gülümsedim ve güneyde birkaç saatlik uzaklıktaki bölgeyi kontrol eden bir Alman subayının emir eri olduğumu söyledim. Yedek malzeme

almak için beni Beyrut'a göndermişti. Sonra bir sigara yaktım ve sohbet için çöktüm. Siyaset ve savaş hakkında bir süre konuştuktan sonra, âniden kalktım ve eğer geç kalmak istemiyorsam acele etmem gerektiğini söyledim. Çabucak oradan ayrıldım. Her şey çok basitçe olmuş ve şanslı bir şekilde Beyrut'a varmıştım. Bana çok iyi hizmet eden eşeğimi serbest bıraktım ve üniformayı sivil bir elbise ile değiştireceğim bir arkadaşın evine çabucak gittim.

Kız kardeşimin odasına girdiğimde ve "Chester" gemisiyle birlikte gideceğimizi benden duyduğunda, hiç kimse ondan fazla şaşırılmamıştı. Beni deli sanmıştı. Çünkü yüzlerce kişinin her türlü araçla ülkeyi terk etme girişiminin neticesiz kaldığını biliyordu. Türk vatandaşı olan ikimizin Türk memurlarını aldatabilmesi ona tamamen imkânsız geliyordu. Benim planımı dinledikten ve olabileceğini kabul ediyor göründükten sonra, arkadaşlarını tehlikede bırakıp ülkeyi terk etmekte kararsız kalıyordu. Ben de, âilemizin bizim güvende olduğumuzu bilmelerinin yüreğini ferahlatacağını ve vatanın yeniden inşasına yardım etmek için, savaştan sonra daha kuvvetli olarak geri döneceğimizi kendisine garanti etmiştim.

Nihayet razısını almıştım. Zor olan meselemiz ise, amacımızı gerçekleştirecek vasıtayı ve yolları bulmaktı. "Chester" de sâdece tarafsız devletlerin vatandaşlarını kabul etme emrini almıştı. Pasaportlar Türk memurlar ve gemiye binme müsaadesini vermek zorunda olan Amerikan Konsolosu tarafından kontrol ediliyordu. Bu iki kontrolden nasıl geçecektim? İyi bir arkadaşın yardımıyla uzun ve gayretli bir uğraşından sonra, tarafsız bir devletin evli bir çiftinden pasaportlarını satın almayı başarmıştık. Elbette bu pazarlığın teferruatını anlatamam. Kız kardeşim benim karım olarak seyahat edecek ve pasaporttaki evsâfa ve eşkâle benzeyecek şekilde giyinecektik.

Amerikan Başkonsolosluğu'na geldiğimde, burasının her milletten insanlar tarafından kuşatıldığını gördüm. İspanyol, Hollandalı, Yunanlı ve İsveçliler gibi milletlere mensup olanlar,

Amerikan gemisine ayak basmayı sağlayacak ve özgürlüğün yolunu açacak değerli küçük kâğıdı bekliyorlardı. “Chester” bütün bu insanları ve günlük bakımları için 1,5 frank ödeyenleri İskenderiye’ye götürecekti. Kaçmak için pek çok kişinin benim gibi kıyafetini değiştirdiğini, siyah gözlüklerimin arkasından fark ettim. Beklediğimiz yeri güvensiz kılan ajanların korkusundan, kimseyi tanımamış gibi davranıyorduk.

Amerikan Konsolosluğu’ndan gerekli kâğıdı garantiledikten sonra, merdivenlerden aşağıya koştum ve “benim” konsolosuma doğru acele ettim. Bu, evli çiftin “satılık” pasaportlarının maiyetinde olduğu devletin konsolosuydu. Beni ve tercümanı bina-ya aldı. Elbette tercüman iyi bir bahşiş almıştı ve Türk subayın önünde başardığım sorgunun hızlanmasında bana gayet iyi yardımda bulundu. Her şey iyi bir şekilde cereyan etti ve kardeşime gitmek için sevinçle acele davrandım.

“Chester” iki gün sonra hareket etmeliydi. Bu arada rahatsız edici bir dedikodu yayılmıştı. Buna göre İngiliz hükümeti, göçmenlerin Mısır’a çıkartılmasına müsaade etmeyeceğini Amerikan konsolosuna bildirmiş. Bu, “Chester”in hareketinin belirsiz bir süreye kadar ertelenmesi anlamına geliyordu. Bu haberdən dolayı, heyecandan atan kalbimle Amerikan Konsolosluğu’na âcilen gittim. Öğrendiğime göre, Amerikan savaş gemisi “Des Moines” birkaç saat içerisinde İtalyan ve Yunan göçmenlerle birlikte denize açılacakmış. Şayet arzu edersem, buna binmeme müsaade edileceğini de söylediler. Müsaade kâğıdım birkaç dakika içerisinde “Des Moines” gemisi adına tashih edilmişti. Doğruca kız kardeşime koştum. Acilen birkaç şeyi toplayıp, bir arabaya atlayıp limana gittik.

Burada son bir kontrolden daha geçmek zorundaydık. Kız kardeşim ayrı bir odaya götürülmüş ve sıkı bir şekilde aranmıştı. Aynı şey benim için de geçerliydi. Hiç kimse çantasında 125 franktan fazla para ile ülkeyi terk edemezdi. Valizimiz de dikkatli bir şekilde aranmıştı. Yanımıza ne kitap ne de kâğıt alabilirdik.

İçerisindeki eski Kenan'ın haritası görüldüğünde, kız kardeşimin Kitâb-ı Mukaddes'i şüpheli olarak görüldü. Bu haritanın kitapla birlikte, Allah biliyor uzun yıllar önce basıldığını ve ibadet esnasında hangi yöne döneceğimizi tesbit için buna ihtiyacımız olduğunu açıkladım! Bu açıklama, arama yapan Müslüman için yeterli gelmiş ve Kitâb-ı Mukaddes'i, baba ocağını hatırlamak için yanımıza aldığımız tek kitabı kurtarmıştı.

Şimdi pasaportlarımız kontrol ediliyordu. Bize farklı sorular sorulmuştu. Kardeşim kahramanca ve korkusuzca, tamamen kendisine hâkim olarak davranmıştı. Nihayetinde memur tasdik imzasını attı. Hemen bizi gemiye götürecek ufak bir sala atladık.

Bu anda, kardeşimin aylar önce alışveriş yaptığı bir tuhafiyeci adam bize yaklaştı. Kardeşimi tanıır gibi göründü ve kendisinin Bayan Aaronsohn olup olmadığını Almanca sordu. Kan yüzüme sıçramıştı. Adama döndüm, sert bir şekilde baktım ve konuştum:

“Eğer bir kelime daha söylerseniz, siz ölü bir adamsınız. Allah bana yardım ederse!”

Tuhafiyeci benim tehdidimi ciddiye almış olmalı ki geri döndü ve anlaşılabilir kelimeleri ağzında geveleyerek uzaklaştı.

Nihayet sal karadan ayrılmış ve beş dakika sonra “Des Moines”in güvertesine varmıştık. Bir sürü mülteci güverteyi doldurmuştu. Yüzlerinden heyecan ve korku okunuyordu. Gemideki varlıkları kendilerine inanılmaz gibi geliyordu. Sabırsızlıkla herkes geminin hareket anını bekliyordu. Filipinli bir bahriyeli bize gemiyi gezdirmişti. İtalyanca konuştuğundan dolayı, geminin hareket etmesine kadar saklanmak istediğimi ona söyledim. Kendimi hâlen pek güvende hissetmiyordum. Endişemin ne kadar haklı olduğunu, biraz sonra fark ettim. Tuhafiyecinin yanında bir Türk subayı ile birlikte ufak bir sal üzerinde bize doğru geldiğini saklandığım yerden gördüm. Bütün mültecileri güvertede gözden geçirdiler. Fakat bizi boşuna arıyorlardı. Yarım saati aşkın heyecanlı bir bekleyişten sonra, geminin makinelerinin nihayet çalıştığını hissettim. Pervaneler dönmeye başladı. Kurtulmuştuk!

Gün sona eriyordu ve Lübnan'ın tepeleri ve Beyrut'un evleri akşamın alaca karanlığında parlıyordu. Akdeniz, sonsuz bir göl gibi, sessiz ve barışçıl duruyordu.

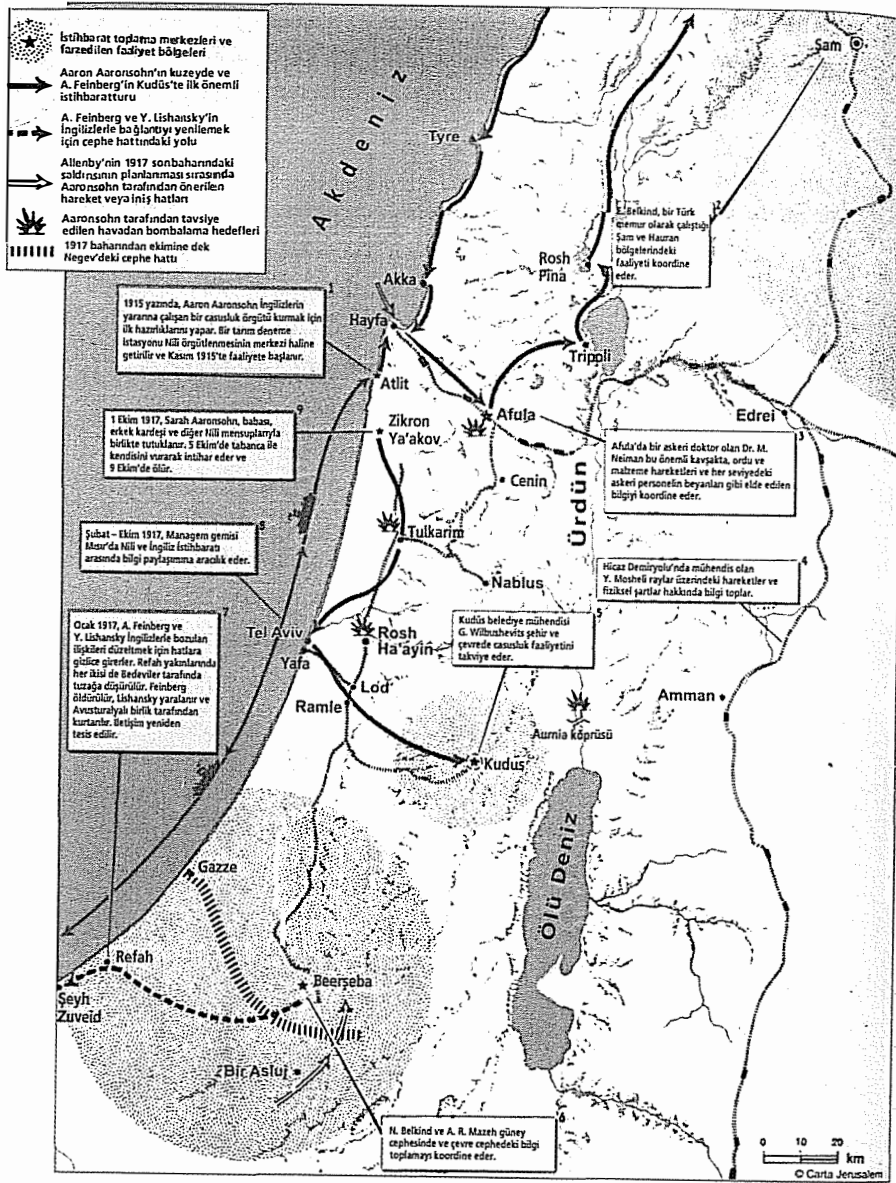
İri vücutlu ve yürekli Amerikan bahriyeleri bize ümit ve güven veriyorlardı. Gemi limandan çıkmaya başladığında, bütün mülteciler güvertede uğuldayan bir veda çığlığı savurmuşlardı. Bu çığlık, aynı zamanda kavuşulan özgürlüğü; geride kalan akrabaların ve arkadaşların kaderi için duyulan korkuyu, gelecek için endişe ve ümidi ifade ediyordu.

Kısa bir süre sonra teçhizatlı Amerikan bahriyeleri, gece aşağıya indirilen Amerikan bayrağını selamlamak için gelmişlerdi. Bütün mülteciler, kuvvetli bir sevgi ve saygı duygusuna yakalanmış bir şekilde ayağa sıçramışlardı. Erkekler başlarını açmışlar, kadınlar ise ellerini birleştirmişlerdi. İşte bu anda, önceden asla olmadığı gibi, bir bayrağın hakikî kutsal mânâsını anlamıştım. Yıldızlar ve şerit taşıyan bezi derin hürmetle takdir eden her insan için Amerika, insan sevgisinin, özgürlüğün ve kurtuluşun simgesiydi!

Soğuk Suriye gecesinde gemideki ilk gecemiz şarkılar, marşlar ve konuşmalarla geçti. Hepimiz çok heyecanlı olduğumuz için uyuyamadık. Arkadaşlar tekrar buluştular ve bir birlerine çekilen çileleri, tecavüzleri ve baskıları anlatıyorlardı. Bütün bunlar, en sonunda Türklerin pençesinden kurtuluşun genel bir tebrikiyle bitiyordu...

IV

GÖRSELLER

Filistin Haritası:

NİLİ'nin casusluk faaliyetleri yaptığı bölge ve ilgili bazı olayları gösteriyor.

Ahmed Cemâl Paşa:
İhmaliyle NİLİ'nin casusluk faaliyetlerinin
başarılı olmasını sağlayan faktörlerden biri olan
Dördüncü Ordu Komutanı

Aaron Aaronsohn:
NİLİ Örgütü'nü kuran ve İngilizlerle doğrudan diplomatik
temasları yürüten en önemli kişi

Alexander Aaronsohn:
NİLİ'nin kurucularındandır. Yurtdışındaki propagandacısı
olarak faaliyet gösterir.

30830

WITH THE TURKS IN PALESTINE

European
Turkey

BY

ALEXANDER AARONSOHN

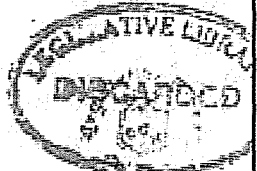
With Illustrations

BOSTON AND NEW YORK
HOUGHTON MIFFLIN COMPANY

1910

1910

With the Turks in Palestine:

Alexander Aaronsohn'un propaganda amacıyla kaleme aldığı hâtıratı.

Kitap altı dile tercüme edilerek dağıtılır.

Sarah Aaronsohn:

NİLİ örgütünün kadın lideri. Casusluk faaliyetleri dışında karmaşık aşklarıyla da gündeme gelir.

Absalom Feinberg:
Aaron'un en önemli adamlarından ateşli bir
Siyonist ve Sarah'ın da ilk aşkı

Absalom ve Sarah

Aaronsohn Âilesi:

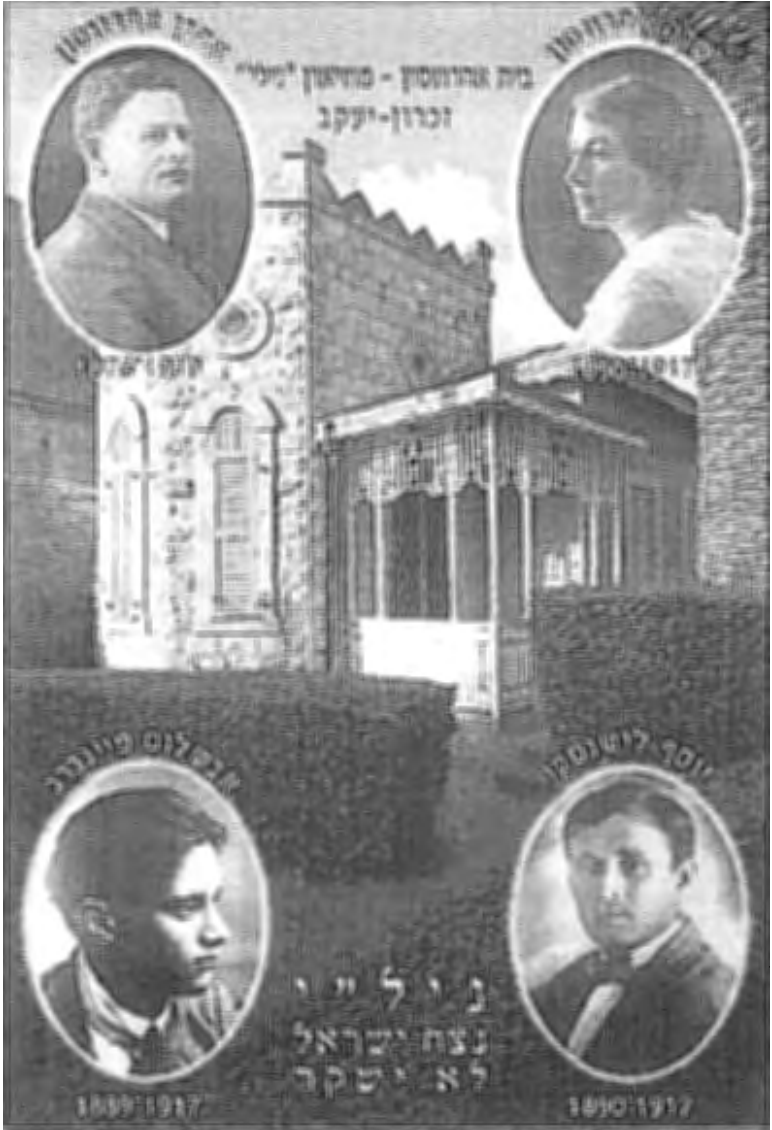
Yahudi casusluk örgütü NİLİ ile özdeşleşen bir Yahudi âilesi. Sağdan sola doğru ilk iki sırada anne ve baba Aaronsohn. Soldan ortada ilk sırada görülen saçları ortadan taranmış olan erkek kardeş Alexander, onun hemen önünde solda oturan kız kardeş Rivka ve sağda oturan Sarah. En üstte soldan birinci sıradaki ise ağabeyi Aaron

Josef Lishansky'nin ve Naaman Belkind'in idam görüntüleri:
Yakalanan bazı NİLİ mensupları yargılanarak idama mahkûm edilirler ve
Şam'da asılırlar.

NİLİ Müzesi'nde yer alan ve NİLİ örgütünün üyelerinin resimlerini özel tablo. Davud Yıldızı şeklinde yapılan tablonun en üstünde Aaron, sağda Absalom ve hemen onun yanında ise Sarah'ın fotoğrafları yer alıyor. Diğerleri de NİLİ mensupları olsa gerek.

NİLİ Posterı

NİLİ örgütü ve önemli isimleri hakkında yapılmış bir poster. Ortada Aaronsohnların evi yer alıyor. En üstte solda Aaron ve karşısında sağda ise Sarah. Altta solda Absalom Feinberg ve sağda Josef Lishansky görülüyor.

NİLİ Pulu

NİLİ ve Aaronsohnların anısında basılmış bir İsrail pulu. Pulun üst kısmında Ahdliç'teki tarım istasyonu ile buradan bilgileri almaya gelen İngiliz savaş gemisi görülüyor. Alt kısma ise NİLİ'nin mensubu önemli dört kişi yerleştirilmiş.

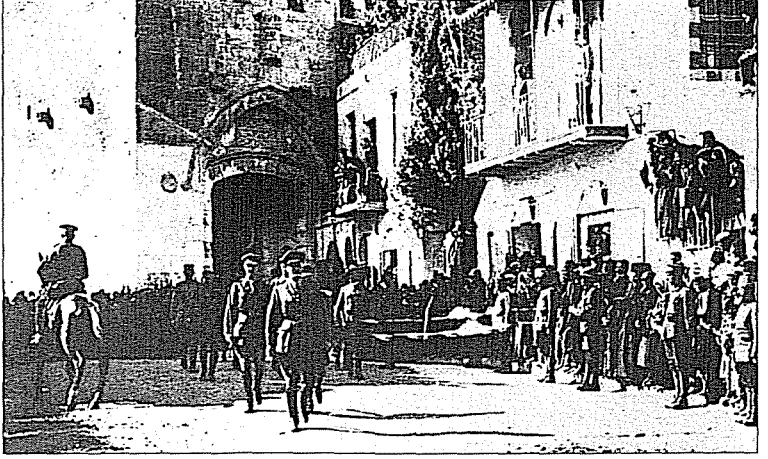

NİLİ Müzesi:

1956 yılında NİLİ Müzesi'ne dönüştürülen

Aaronsohnların evinin bugünkü hâli.

NİLİ müzenin internet sayfası.

İngiliz Komutan Allenby, Kudüs'ü işgal ettikten sonra
Yafa kapısından şehre giriyor.

Thomas Edward Lawrence:

Hicaz Hâşimi İsyânı'nın mimarlarından olup, bölgede Osmanlı Ordusu'nu meşgul etmek suretiyle İngilizlerin askerî başarısına katkı sağlar.

Mekke Şerifi Hüseyin bin Ali:

Osmanlı topraklarının güneyinde çıkardığı 1916 Hicaz Hâşimî İsyanı ile Osmanlı Ordusu'nu zayıflatan ve böylece İngilizler karşısında zor durumda kalmasına neden olur. Filistin ve Suriye Cephesi'nin kaybedilmesinin nedenlerindendir.

İNDEKS

A

Aaron Aaronsohn 5, 32, 34, 36, 51, 54, 58, 59, 60, 72, 93, 96, 106, 107, 164
Abdülhamid II. 4, 25, 28, 34, 103, 106
Abraham Moise Rothstein 58
Absalom Feinberg 5, 35, 39, 57, 60, 63, 96, 169, 174
Absalom Fine 60
Adana 65
Afullah 76
Ahmed Cemâl Paşa 34, 163
Akdeniz 42, 48, 123, 138, 139, 151, 160
Akka 74, 116
Alexander Aaronsohn 5, 9, 10, 13, 30, 50, 61, 82, 97, 165, 167
Aliyah 27
Allenby 38, 81, 91, 92, 93, 104, 178
Almanya 4, 5, 7, 8, 9, 12, 19, 26, 40, 41, 42, 44, 51, 64, 82, 83, 84, 97, 98, 122, 123, 125, 142, 144
Amerika 11, 13, 30, 32, 33, 34, 82, 83, 84, 97, 114, 137, 146, 155, 160
Amerikan Suriye Protestan Kız Koleji 128
Amerikan Tarım Bakanlığı 33
Anadolu 32, 33, 34, 53, 88, 100, 133,

137

Antisemitizm 5, 12, 19, 20, 22, 103
Arabistan 99, 100
Arap İsyanı 62, 103
Armageddon 113
Athlit 33, 34, 48, 57, 58, 59, 62, 63, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 79, 85, 86, 103, 140, 175
Avrupa 4, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 64, 75, 97, 98, 106, 115, 123, 132
Avusturya 25, 51, 142, 144

B

Bab-ı Âli 142
Bağdat Demiryolu 123
Balfour Deklarasyonu 68, 82, 99, 104, 106
Basil Thomson 65, 66
Basra Körfezi 123
Beit Aaronsohn-NİLİ 29
Belçika 115, 144, 145
Beni Hilal 120
Berlin 14, 43, 54, 56, 64, 101, 104
Bernard Lewis 20
Beyrut 37, 59, 61, 80, 91, 126, 129, 134, 142, 143, 146, 147, 155, 156, 157, 160

Birinci Dünya Savaşı 7, 9, 10, 11, 12,
14, 15, 16, 19, 29, 30, 32, 34, 35,
36, 40, 41, 42, 44, 50, 51, 52, 53,
70, 84, 90, 95, 96, 105, 107

Birseba 70, 74, 77, 81, 134, 135, 136,
138

Breslau 42

C

Casarea 74

Cebel-i Târik Boğazı 42

Celile 117, 125

Cemâl Paşa 5, 12, 31, 32, 34, 36, 37,
43, 54, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 66,
70, 71, 72, 100, 101, 103, 104, 133,
136, 137, 138, 140, 149, 150, 163

Chaim Abraham 35

Chicago 30

Ç

Çanakkale 42, 57, 98, 103, 133

D

Danimarka 64

David Socolovitz 58

Davi Salevitz 58

Des Moines 158, 159

Dicle 123

Dov Bellinkof 58

Dördüncü Ordu 12, 32, 34, 36, 38,
66, 67, 70, 71, 80, 86, 95, 100, 101,
163

Dr. Sonia Belkind 59

D. Stopfer 58

Duyûn-ı Umûmiye 25

E

E. Apelloth 59

Edmund de Rothschild 28

Efraim Fishel Aaronsohn 29

Eitan 58, 60

Elias Shnanem 58

Enver Paşa 42, 43, 80, 119, 133

Eriha 74

Ermenistan 52

Ermeni Tehciri 13, 52, 53, 84, 103

Erzurum 123

Eski Ahid 113, 114, 139

F

Fahreddin Paşa 80

Farida Loula 58

Fast Otel 76

Fırat 123

Fışık Bayramı 21

Filistin 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14,
15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25,
26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34,
35, 36, 38, 39, 47, 48, 49, 51, 52,
54, 55, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 66,
67, 71, 72, 73, 74, 76, 78, 80, 81,
82, 83, 84, 87, 90, 91, 92, 93, 95,
96, 97, 99, 100, 101, 103, 104, 105,
106, 107, 113, 114, 118, 122, 123,
124, 126, 127, 130, 133, 134, 136,
138, 139, 142, 145, 146, 148, 150,
151, 155, 162, 180

Filistin Araştırma Fond 118

Fishel Aaronsohn 29, 58

Fransa 22, 32, 33, 39, 40, 42, 82, 142,
143, 145

G

Gazze 55, 56, 67, 77, 81, 97, 98, 104

Gederah 39

Gedion 30

Gırnata 21

Glazebrook 137, 138

Gordon 123

Göben 42, 43

Grabivker 58

H

- Haaretz 52, 108
 Hadera 40, 57, 73, 85, 90, 150
 Halep 65, 76, 79, 92
 Ha-Shoiner 60
 Hâsimî 35, 99, 103, 179, 180
 Haydar Paşa 65
 Hayfa 26, 29, 50, 59, 63, 79, 87, 89,
 137, 146, 149, 152
 Henry McMahon 62
 Henry Morgenthau 64
 Hicâz 62, 103
 Hindistan 123
 Hirsch Aaronsohn 58

I-İ

- Ishak Shartz 59
 İma Willbucheovitz 58
 İngiltere 12, 22, 40, 42, 44, 48, 49, 51,
 54, 55, 64, 65, 67, 68, 81, 82, 83,
 84, 96, 98, 99, 142, 143, 144
 İskenderiye 63, 155, 158
 İskenderun 34
 İslahiye 65
 İsmailiye 136
 İspanya 22, 115
 İspanya Engizisyonu 115
 İsrail 5, 22, 26, 27, 29, 32, 40, 47, 48,
 61, 68, 82, 91, 93, 96, 97, 98, 99,
 100, 105, 106, 175, 176
 İstanbul 2, 4, 9, 20, 21, 22, 25, 28, 31,
 34, 35, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 52,
 56, 62, 64, 65, 68, 74, 76, 78, 86,
 91, 93, 101, 104, 105, 106, 107,
 108, 119, 122, 138, 139, 146, 148,
 151
 İsviçre 64, 113
 İzhak Halperine 58
 İzmir 21

J

- Jacob Thon 56
 Josef Lishansky 69, 85, 88, 90, 172,
 174
 Jön Türk Hareketi 34
 Jön Türk İhtilâli 34
 Judaiya 126

K

- Kâ'be 124
 Kahire 32, 36, 48, 58, 59, 62, 67, 71,
 74, 75, 86, 87, 101, 133, 135
 Kâmil Paşa 61, 148
 Karadeniz 4, 42, 43, 44, 123
 Karmel Dağı 113
 Kıbrıs 123
 Kızılay 134
 Konstantinopolis 56
 Kopenhag 65, 66
 Kudüs 24, 29, 32, 38, 54, 55, 56, 60,
 63, 70, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 81,
 123, 132, 133, 137, 138, 149, 150,
 178
 Kutsal Topraklar 114
 Kutu'l-Amâre 98

L

- Lataki 121
 Lem Herman 58
 Leutweld von Hardegg 124, 147
 Liova 48, 59, 60, 68, 79
 Liova Schneerson 48, 68
 Liova Shneerson 59
 Liverpool 138
 Loba Suelberg 58
 Londra 5, 30, 59, 64, 65, 66, 67, 68,
 82, 101, 104, 106, 107, 143, 144
 Lord Kitchener 118
 Lût Gölü 74

Lübnan 6, 9, 12, 31, 32, 63, 71, 74,
80, 123, 141, 142, 143, 144, 145,
156, 160

M

Maraş 123
Mardin 123
Mark Sykes 67, 68
Mârûniler 142, 143
Matthias Birnbaum 24
Medine 15, 77, 80, 91, 105
Mehmed Ali Paşa 144
Mekke 62, 119, 124, 180
Menashe Braustein 58
Mendel Hankine 59
Mendel Shneerson 58
Metullah 33
Mısır 5, 37, 56, 61, 62, 63, 65, 68, 69,
71, 75, 79, 81, 93, 103, 104, 123,
133, 136, 137, 141, 151, 153, 158
Moshe Neumann 60

N

Naaman Belkind 58, 60, 87, 88, 90,
172
Napolyon 120, 147
Nâsıra 75, 90, 127
Nasser Ghanem 58
Netzcah Israel Lo Ishakare 48
New York 30, 56, 82, 105, 106
NİLİ 2, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15,
16, 19, 23, 24, 26, 29, 30, 32, 33, 34,
35, 36, 37, 38, 39, 40, 45, 47, 48, 49,
50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60,
61, 65, 67, 68, 69, 73, 74, 75, 76, 77,
78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87,
88, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99,
100, 101, 102, 103, 104, 107, 162,
163, 164, 165, 168, 171, 172, 173,
174, 175, 177
Nili Basmann 30

Nili Brosh 30
Nili Lotan 30
Nili Riemer 30
Nissan Ruthman 58
Nohowitz 58

O

Odesa 44
Orta Doğu 32, 51, 75, 99
Osmanlı Devleti 7, 9, 11, 12, 19, 21,
23, 25, 27, 29, 30, 34, 39, 40, 41,
42, 44, 47, 50, 51, 62, 70, 84, 90,
95, 99, 100, 107, 148

P

Paris 33, 39, 82
Polonya 23, 27
Portekiz 22
Port Said 63, 75, 79, 104
Prusya 41, 123

R

Ramallah 90
Raphel Aboulafia 59
Reuben Shwartz 58
Romanya 12, 23, 27, 28, 29, 32, 64,
103, 113
Rothschild Âilesi 33
Rusya 23, 27, 28, 39, 40, 41, 42, 43,
44, 125, 142, 151

S

Safed 117, 118, 120, 122, 125, 127,
131
Said Halim Paşa 43
Salman Cohen 58
Samariya 126
Sarah Aaronsohn 29, 38, 47, 92, 107,
168
Saraybosna 52
Sayda 59

Sina Çölü 63
 Sivastopol 44
 Siyon 24
 Siyonizm 5, 12, 19, 20, 22, 23, 24, 25,
 26, 33, 34, 39, 49, 67, 68, 89, 92,
 96, 97, 103, 106, 107, 113
 Sultan Selahaddin 123
 Suriye 7, 8, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 29,
 31, 32, 48, 53, 56, 59, 66, 71, 81,
 90, 91, 92, 99, 107, 123, 128, 138,
 141, 142, 144, 145, 146, 160, 180
 Süveyş Kanalı 6, 55, 70, 71, 123, 131,
 132, 133, 136
 Sykes-Pickot Anlaşması 99

Ş

Şam 38, 59, 60, 65, 73, 76, 77, 79, 80,
 86, 87, 88, 90, 91, 92, 119, 123,
 125, 142, 144, 172
 Şefamer 127
 Şerif Hüseyin 62, 99, 103

T

Tabariya 78
 Tahran 123
 Talât Paşa 41
 Tarım Deneme İstasyonu 33, 34, 57,
 71, 90, 132, 140
 Tebriz 123
 Tel Aviv 87
 Templer 26, 106
 Theodor Herzl 23, 25, 103
 Thomas Edward Lawrence 35, 179
 Türk-Alman Askerî İttifakı 41
 Türkiye 15, 16, 25, 34, 40, 42, 43, 51,
 56, 82, 83, 84, 97, 98, 106, 107, 108,
 115, 120, 122, 124, 125, 150, 151

U-Ü

Urfa 123, 151
 Ürdün 72, 76

V

Vadi-i Şaha 38
 Viktorya 120
 von Bernstorff 54
 von Falkenhayn 43, 54
 von Moltke 43
 von Sanders 43

W

Washington 30
 Wilhelm II. 120, 124
 Wilhelm Marr 20
 Wilhelm Souchon 42
 Württemberg 26

Y

Yafa 53, 54, 55, 56, 89, 97, 104, 124,
 137, 139, 151, 152, 154, 178
 Yahudi Devleti 25
 Yalta 44
 Yawer 58
 Yehouda Zeldine 58
 Yemen 119
 Yossef Lustig 58
 Y Steinberg 58

Z

Zemarin 28
 Zikron Ya'akov 6, 12, 28, 29, 30, 33,
 35, 37, 38, 50, 57, 60, 73, 81, 82,
 85, 86, 87, 88, 89, 90, 96, 104,
 113, 127, 128, 131, 132, 148, 149,
 155